

PANAETII RHODII
FRAGMENTA

COLLEGIT TERTIOQUE EDIDIT

MODESTUS VAN STRAATEN O.E.S.A.

EDITIO AMPLIFICATA

LEIDEN
F. I. BRILL

PHILOSOPHIA ANTIQUA

A SERIES OF MONOGRAPHS
ON ANCIENT PHILOSOPHY

EDITED BY

W. J. VERDENIUS AND J. H. WASZINK

VOLUME V

MODESTUS VAN STRAATEN O.E.S.A

PANAETHI RHODII FRAGMENTA

LEIDEN
E. J. BRILL
1962

PANAETHI RHODII FRAGMENTA

COLLEGIT TERTIOQUE EDIDIT

MODESTUS VAN STRAATEN O.E.S.A. **PANAETHI**

EDITIO AMPLIFICATA

LEIDEN
E. J. BRILL
1962

FILOL. CLASICA
UNIV. DE MADRID
RES.: 3704
CLAS.: 10
SIGN.: I-1

Editio prima 1946

Editio altera 1952

PRAEFATIO

Omnia fere *indicia* de Panaetii Rhodii vita et scriptis in litteris graecis et latinis reperta anno MDCCCII collegit F. G. van Lynden¹⁾; librorum autem Panaetii *fragmenta*, in quantum potuit, anno MDCCCLXXXV typis expressit H. N. Fowler²⁾. Uterque auctor magna quidem diligentia opus suum confecit, sed eorum libri adeo obsoleverunt, ut ab omnibus in philosophia antiqua eiusque historia quoquo modo versantibus nova editio omnium indiciorum et fragmentorum Panaetii Rhodii diu desideretur³⁾. Haud inutilem ergo mihi visus sum laborem suscipere novum Panaetii fragmentorum corpus componens.

Ideo iam anno MCMXLVI novam editionem criticam omnium indiciorum et fragmentorum Panaetii paravi et typis describendam curavi. Quae editio, ut pars tertia operi meo de Panaetii vita scriptis doctrina⁴⁾ inserta, nunc divendita est; quare altera editio edenda.

Corpus autem componens quam rationem secutus sim, in opere allato accurate multisque verbis explanare conatus sum; ideo nunc paucis res absolvi posse videtur.

Maxime mihi persuasum erat prorsus *omnia* de Panaetii vita, scriptis, doctrina, discipulis indicia et fragmenta, quoad fieri posset, esse colligenda; integritas enim ac plenitudo corporis panae-tiani imprimis ab omnibus exigi possunt. Deinde autem nonnisi *certa vel fere certa* Panaetii indicia et fragmenta corpori inserenda putabam. Malebam enim pauciora dare quam Panaetii sententiis aliena miscere.

¹⁾ F. G. van Lynden, Disputatio historico-critica de Panaetio Rhodio Philosopho Stoico, diss. Lugduni Batavorum, 1802.

²⁾ H. N. Fowler, Panaetii et Hecatonis librorum Fragmenta, diss. Bonnae, 1885.

³⁾ F. Susemihl, Geschichte der Griechischen Litteratur in der Alexandrinerzeit, II, Leipzig, 1892, pag. 63, Anm. 12. — F. Ueberweg-K. Praechter, Die Philosophie des Altertums, Berlin, 1926, pag. 476. B. N. Tatakis, Panétius de Rhodes, Paris, 1929, pag. 43. — Omnibus etiam qui editionem primam, a me anno MCMXLVI evulgatam, percensuerunt, novum corpus panae-tianum exoptatum fuit.

⁴⁾ Modestus van Straaten O.E.S.A., Panétius, sa vie, ses écrits et sa doctrine, avec une édition des fragments, Amsterdam, 1946.

X-30-302835-0

Copyright 1962 by E. J. Brill, Leiden, Netherlands

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or translated in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher

Quare primo, ut necesse fuit, textus omnes in litteris graecis et latinis repertos de Panaetio *ipsius nomine adscripto* loquentes accepi. In iis colligendis magnae difficultates non fuerunt.

Nemo autem non novit multos viros doctos in dissertationibus suis nonnullos auctorum posteriorum libros Panaetio tribuisse. Ut autem in opere meo, quod supra nominavi, diligenter explanare conatus sum ¹⁾, argumenta ab iis allata saepius non sunt ea, quae certum faciant illos auctorum posteriorum libros Panaetii nostri doctrinam vel eius scriptorum partes revera continere. Illic igitur textus illos quamquam a nonnullis Panaetio aliqua ex parte adscriptos inter fragmenta non accepi.

Propterea e secundo Ciceronis de Natura Deorum libro editioni Panaetii fragmentorum nonnisi caput 46, 118 inserendum putabam, in quo nomen Panaetii a Cicerone expresse adscribitur. Argumenta dedi in libro meo allato, pag. 240-255. Ex iis autem qui librum meum percensuerunt, nonnulli etiam nunc arbitrantur magnam partem Ciceronis libri secundi de Natura Deorum inter fragmenta Panaetii accipiendam esse ²⁾. Attamen examinatis rationibus quae ab iis afferuntur atque praeterea denuo perquisitis argumentis a R. Philippson ³⁾ et a meipso iam anno MCMXLVI datis, a sententia mea desistere non potui. Ceterum et Max Pohlenz, quamquam in sua sententia manens, mihi scripsit meam hac in re cautionem se improbare non posse.

E Ciceronis quoque Tusculanarum Disputationum et de Finibus Bonorum et Malorum libris nonnisi ea fragmenta accepi, quae nomen Panaetii adscriptum habent. Quod mirum videri potest iis, qui nonnullorum dissertationes hac de re legerint. Propter rationes autem in libro meo iam expositas plures textus ex his Ciceronis libris inter Panaetii fragmenta tuto collocari non posse mihi videbantur ⁴⁾. Ab iis qui librum meum percensuerunt hac in re nova argumenta allata non sunt.

Nonnumquam autem ex rationibus vel internis vel externis satis certum esse videbatur auctores posteriores quasdam Panaetii scriptorum partes suis libris inseruisse vel saltem eius doctrinam aliqua ex parte rettulisse. Ita omnibus constat Ciceronis primum et secundum de Officiis libros multa praebere quae Panaetio auctori

¹⁾ O.a. pag. 229-321.

²⁾ M. van den Bruwaene, *L'Antiquité classique*, XV (1946), pag. 332; Max Pohlenz, *Gnomon* 1949, pag. 115-116.

³⁾ *Symbola Osloensia*, XXI-XXIII (1946).

⁴⁾ O.a. pag. 285-294.

adscribenda sint. Idem dicendum de magna parte secundi Ciceronis libri de Divinatione.

Utrum corpori panaetiano illi textus inseri possint et debeant necne, facile dici non potest. Primo enim affirmare non audeo satis certe semper discerni posse *quaenam* in iis libris Panaetii sint, quae vero Ciceronis sive aliorum. Deinde autem de textibus in iis libris *certo* a Panaetio provenientiibus rogandum est, *quomodo* editioni nostrae inseri possint. Novam enim editionem fere totius e.g. Ciceronis libri de Officiis in corpore fragmentorum dari non posse, nemo est qui dubitet.

Quare, quoties constare videbatur quendam posterioris auctoris librum praebere aliqua quae Panaetii sint, inter fragmenta eas tantum partes libri accepi, quae omnino certe Panaetio adscribi possunt quaeque ad Panaetii doctrinam rite cognoscendam necessariae esse videntur ¹⁾. Eo modo plenitudinem corporis panaetiani quam maxime me perficere putabam.

Plutarchum in libro *περὶ εὐθυμίας* aliqua saltem praebere quae Panaetii sint negare non audeo; has autem partes a Panaetio quoquo modo provenientes ab aliis partibus certo discerni posse mihi non constat. Quapropter a Plutarchi *περὶ εὐθυμίας* libro textus inter fragmenta a me collocati non sunt ²⁾.

Ex eisdem fere rationibus Philonis Iudaei de Aeternitate Mundi libri capita 78-88, quamquam Panaetii doctrinam haud dubie continent, non accepi ³⁾. Econtra e Sexti Empirici primo *Adversus Dogmaticos* libro capita 253-257 corpori panaetiano inseri posse putabam propter rationes internas iam satis in libro meo pluries allato expositas ⁴⁾.

Ex Indice Stoicorum Herculansenis prima in editione nonnisi textus expresse et omnino certo de Panaetio referentes inter fragmenta accepi. Rationibus autem imprimis a Pohlenz mihi explanatis adductus, in hac altera editione col. 55-77 integre ex recensione D. Comparetti (cum emendationibus a W. Croenert et M. Pohlenz datis) desumpsi et inter indicia collocavi ⁵⁾. Me autem revisere totum papyrum Herculansensem, quod haud dubie necessarium putandum est, etiamnunc impossibile fuit.

* * *

¹⁾ Vide Panétius, pag. 276-285. Quod pertinet ad Ciceronis libros de Divinatione vide *ibid.* pag. 257-259.

²⁾ Vide Panétius, pag. 296-300.

³⁾ *Ibid.* pag. 255-257.

⁴⁾ *Fragm.* 91. — Vide Panétius, pag. 269-274.

⁵⁾ *Fragm.* 1.

Fragmentorum corpus qui componere velit, in textibus constituendis ut omnino sui arbitrii sit, necesse esse non videtur. Fieri enim non potest ut qui fragmenta colligenda et digerenda suscepit, horum omnium textum suo Marte constituat. Quare omnium indiciorum et fragmentorum *textus* e novissimis auctorum allatorum editionibus nunc exstantibus desumpsi et cum apparatu critico editioni nostrae inserui.

Quae editiones hic sequantur:

- AMBROSIUS, De Officiis ministrorum, ed. G. Krabinger, Tübingen 1857.
 ANONYMUS, Isagoge, ed. E. Maass, Commentariorum in Aratum Reliquiae, Berolini 1898.
 ANTHOLOGIA PALATINA, ed. H. Stadtmueller, Lipsiae 1906.
 SCHOLIA IN ARISTOPHANIS RANAS, ed. Fr. Dübner, Parisiis 1843.
 ARNOBIUS, Adversus Nationes, ed. A. Reifferscheid, C.S.E.L. IV, Vindobonae 1875.
 ASCLEPIUS, In Aristotelis Metaphysicorum libros A-Z Commentaria, ed. M. Hayduck, Commentaria in Aristotelem Graeca, VI, 2, Berolini 1888.
 ATHENAEUS, Dipnosophistarum libri XV, ed. G. Kaibel, Lipsiae 1923.
 CICERO, ed. „Scripta quae manserunt omnia”, Lipsiae 1918-
 In speciali:
 Brutus, ed. P. Reis, Lipsiae 1934.
 De Oratore, ed. G. Friedrich, Lipsiae 1931.
 De Divinatione, ed. O. Plasberg-W. Ax, Lipsiae 1938.
 De Finibus Bonorum et Malorum, ed. Th. Schiche, Lipsiae 1915.
 Lucullus, ed. O. Plasberg, Lipsiae 1922.
 De Natura Deorum, ed. O. Plasberg-W. Ax, Lipsiae 1933.
 De Officiis, ed. C. Atzert, Lipsiae 1949.
 De Republica, ed. K. Ziegler, Lipsiae 1929.
 Tusculanae Disputationes, ed. M. Pohlenz, Lipsiae 1918.
 Textus autem e libris Ciceronis in hac editione Teubneriana nondum editis desumpsi ex editionibus sequentibus:
 Oratio pro Murena, ed. A. C. Clark, Oxonii 1908.
 De Legibus, ed. I. Vahlen, Lipsiae 1883.
 Epist. ad Atticum, ed. L. C. Purser, Oxonii s.d.
 CLEMENS ALEXANDRINUS, Stromateis, ed. O. Staehlin, G.C.S. Clemens II, Lipsiae 1906.
 DIOGENES LAERTIUS, ed. G. Cobet, Parisiis 1862.
 EPITOME DIOGENIS LAERTII, ed. V. Rose, Hermes I (1866).
 ELIAS, In categorias Aristotelis, ed. A. Busse, Commentaria in Aristotelem Graeca, XVIII, I, Berolini 1900.
 EPIPHANIUS, De Fide, ed. K. Holl, G.C.S. Epiphanius III, Lipsiae 1933.
 EUSTATHIUS, Commentarii ad Homerum Odysseam, Lipsiae 1825.
 GELLIUS, Noctes Atticae, ed. C. Hosius, Lipsiae 1937.
 HORATIUS, Carmina, ed. F. Plessis-E. Galletier, Paris 1924.
 LACTANTIUS, Institutiones Divinae, ed. S. Brandt-G. Laubmann, C.S.E.L. XIX, Vindobonae 1890.
 LYDUS, De mensibus, ed. R. Wuensch, Lipsiae 1898.
 MICHAEL APOSTOLIUS, ed. E. L. Leutsch, Corpus Paroemiogr. Graecorum II, Göttingen 1851.
 NEMESIUS, De hominis natura, ed. C. Matthaei, Halae Magdeburg 1802.

- PHILO IUDAEUS, De Aeternitate Mundi, ed. L. Cohn-S. Reiter, VI, Berolini 1915.
 PLINIUS, Naturae Historiae, ed. C. Mayhoff, Lipsiae 1892-1909.
 PLUTARCHUS, Moralia, ed. C. Hubert e.a. Lipsiae 1925-
 E libris moralibus in hac editione nondum emissis *textus* desumpsi ex ed. G. Bernardakis, Lipsiae 1888-1896.
 Vitae, ed. C. Lindskog-K. Ziegler, Lipsiae 1914-1926.
 POMPONIUS PORPHYRIO, Commentum in Horatium Flaccum, ed. A. Holder, ad Aeni Pontem 1894.
 PROCLUS DIADOCHUS, In Platonis Timaeum, ed. E. Diehl, Lipsiae 1903-1906.
 RUFINUS, Commentaria in metra Terentiana, ed. H. Keil, Grammatici Latini VI, Lipsiae 1923.
 SENECA, Epistulae Morales ad Lucilium, ed. A. Beltrami, Romae 1931.
 Quaestiones Naturales, ed. P. Oltramare, Paris 1929.
 SEXTUS EMPIRICUS, Adversus Dogmaticos, ed. H. Mutschmann, Lipsiae 1914.
 STOBAEUS, Eclogae, ed. C. Wachsmuth-O. Hense, Berolini 1884-1923.
 STRABO, Geographia, ed. A. Meineke, Lipsiae 1915-1925.
 SUIDAS, Lexicon, ed. Ada Adler, Lipsiae 1928-1938.
 SYMMACHUS, Laudatio in Gratianum Augustum, ed. O. Seeck, M.G.H. (A. Ant.) VI, Berolini 1883.
 Epistulae, ed. O. Seeck, *ibid.*
 TERTULLIANUS, De Anima, ed. J. H. Waszink, Amsterdam 1947.
 THEMISTIUS, Orationes, ed. G. Dindorf, Lipsiae 1832.
 VELLEIUS PATERCULUS, Historia, ed. R. Ellis, Oxonii 1889.
 INSCRIPTIONES desumpsi ex editionibus, quae sequuntur:
 INSCRIPTIONES GRAECAE II, 2, Berolini 1890.
 G. DITTENBERGER, Sylloge Inscriptionum Graecarum II (3) Lipsiae 1917.
 Textus e STOICORUM INDICE HERCULANENSI desumpsi ex editione a D. Comparetti evulgata in Rivista di Filologia, III, 1875. Columnas autem 56 et 60 transscripti ex editione a W. Croenert data in Sitzungsberichte der Berliner Akademie, 1904, pag. 476-478, sed in transscribenda columna 56 emendationes ab Hiller von Gaertringen M. Pohlenz datas (Die Stoa II, pag. 97) inserui.
- De ordine fragmentorum haec tantum dicenda: *textus* singulos, quamquam per totam editionem numerantur, ex eorum argumento capitibus assignavi. Quae capita sunt sequentia:
I — De Vita Panaetii (Fragm. 1-32)	3
II — De Libris a Panaetio scriptis (Fragm. 33-51)	11
III — De Panaetii Doctrina (Fragm. 52-64)	16
IV — De Mundo (Fragm. 64-78)	19
V — De Homine (Fragm. 79-89)	26
VI — De Cognitione (Fragm. 90-95)	30
VII — Fragmenta Moralia (Fragm. 96-117)	33
VIII — De Republica (Fragm. 118-122)	46
IX — Textus diversi (Fragm. 123-136)	48
X — De Panaetii Discipulis (Fragm. 137-164)	53
APPENDIX (Fragm. 165)	58

Nonnulla autem fragmenta tale argumentum habere apparebat, ut pluribus capitibus iure assignari possent. Rogandum ergo erat, cuinam capitulo hi textus revera inserendi essent. Iis in casibus plura responsa dari posse mihi constabat; omnibus autem perpensis optimum mihi visum est textus illos primo ponere in illum locum, cui *quam maxime* et *toti* apti esse viderentur. Hic locus est fragmenti *locus principalis*. In aliis locis autem idem textus, sive totus sive ex parte, positus est cum proprio quidem numero, sed semper numerum loci principalis adscriptum habens (e.g. Fragm. 139 = 47).

Textus dubii plerumque aliquam similitudinem praebent cum fragmentis certis; quin etiam haec similitudo saepius ratio est, cur aliqui textus saltem dubie Panaetio adscribi possint. Qui textus dubii positi sunt ideo sub illo fragmento certo, cuius argumentum argumento fragmenti dubii maxime convenire videbatur, cum eodem numero ac fragmentum certum habet, adiuncta tamen littera a, b, etc.

Haec sufficiant de ratione quam corpus panaetianum componens secutus sum.

Harlemi
a.d. VII Kal. Dec.
Anno MCMLI

MODESTUS VAN STRAATEN O.E.S.A.

SUPPLEMENTUM SUPERIORIS PRAEFATIONIS

Decennio fere intermisso iterum recensenti mihi *Panaetii Rhodii Fragmenta* tamquam commilitones fuere viri doctissimi qui priores meas editiones Corporis Panaetiani diiudicaverunt. Quorum nempe observationes criticas emendationes correctiunculas quantum potui huic tertiae recensionis inserui. Auctorum in fragmentis allatorum novas editiones, si quae ultimo decennio in lucem prodierant, textum constituens adhibui.

De his editionibus priori elencho addendis singillatim agere necesse esse non videtur; de nova tamen editione *Indicis Stoicorum Herculanensis* pauca dicenda: Papyrus Herculanensem 1018 Stoicorum Indicem continentem anno 1875 edidit D. Comparetti¹⁾, qui patientia studio auctoritate fide papyrus eiusque apographon Neapolitanum cum contulisset mendasque permultas quae in apographo essent, emendasset, optime meritis est. Multa tamen incerta perspicere nequivit neque tempus habuit omnia plane pervestigandi. Qua de causa W. Croenert saepius Indicis columnas quasdam emendavit²⁾, se novam papyri editionem esse facturum pollicitus, quam tamen numquam perfecit. In altera igitur Corporis Panaetiani editione fragmenta Stoicorum Indicis e recensione D. Comparetti desumpsi, adhibitis emendationibus a W. Croenert (et Hiller von Gaertringen) datis, statuens tamen papyrus necessario revisendum.

Anno 1952 Augustus Traversa novam editionem papyri Herculanensis 1018 in lucem protulit, qua, auxiliis permultis adhibitis, papyro accurate Neapoli collata, columnas fragmenta columnarum reliquias quae extarent omnia edenda curavit³⁾. Hac ergo in tertia Corporis Panaetiani editione fragmenta Stoicorum Indicis e recensione Augusti Traversa desumpsi; apparatus tamen critico coniecturas a viro clarissimo Max Pohlenz anno 1955 propositas⁴⁾ inserere placuit.

¹⁾ *Papiro Ercolanese Inedito*, Rivista di Filologia, III (1875), p. 449-559.

²⁾ *Eine attische Stoikerinschrift*, Sitzungsber. Preuss. Akad. der Wissensch. Berlin 1904, p. 472-483. — *Memoria Graeca Herculanensis*, Lipsiae 1903.

³⁾ Augustus Traversa, *Index Stoicorum Herculanensis*, Public. dell'Istituto di Filol. Class. Università di Genova, Genuae 1952.

⁴⁾ Max Pohlenz, *Die Stoa II*², Göttingen 1955, p. 237-238.

Quod attinet ad *ordinem* fragmentorum dicendum col. LV usque ad LXXIII de Vita Panaetii tractantes ut in altera editione initio collectionis positae esse (Fragm. 1); e contra col. LXXIII usque ad LXXVII de Panaetii discipulis agentes ad calcem collectionis Cap. X inserui (Fragm. 164).

Haec sufficiant de novis auctorum editionibus hac in tertia recensione Corporis Panaetiani adhibitae. Nova tabula harum editionum postremae huic praefationi inserta est.

Ex iis autem qui libros meos annis 1946 et 1952 editos percensuerunt nonnulli Corpus Panaetianum a me compositum nondum completum esse arbitrabantur novaque fragmenta inserenda proposuerunt. Singula inspiciamus.

1. — Vir clarissimus D. Kuyper, in Universitate calvinistica Amstelodamensi linguae latinae professor ordinarius, animum meum advertere voluit ad versum 46 e *Sulpiciae Fabella* in Epigrammatibus Bobiensibus reperta, relationem Panaetium inter et Scipionem referentem. Ne numerorum ordinem perturbarem, fragmentum numero 15 *cum asterisco* notatum collectioni inserui.

2. — Porphyrii *In Claudii Ptolemaei Harmonica Commentarii*, etsi iam anno 1932 a viro clarissimo Ingemaro Düring iterum editi¹⁾, me componentem Corpus Panaetianum nescio quo modo bis effugerunt. Quare pergratum mihi fecerunt viri doctissimi L. Edelstein, F. H. Sandbach, B. L. Heymans qui percensentes meas fragmentorum editiones²⁾ Panaetium quemdam aliquoties a Porphyrio nominatum monstrarunt. Saltem quattuor textus e Porphyrii libris desumptos inter fragmenta collocandos existimarunt.

Textus Panaetii nomen continentes quoquo modo collectioni nostrae inserendos esse satis mihi constat. Ne autem desistam a proposito meo potius pauciora dare quam Panaetii sententiis aliena miscere, quaerendum num Panaetius ille a Porphyrio quater nominatus revera sit philosophus noster. Quod tamen pro certo affirmare non audeo. Porphyrius quidem ut Suidas³⁾ Panaetium suum *iunio*rem vocat, sed possibile mihi videtur Suidam, cum saeculo decimo lemma Panaetii componens omnia prorsus indicia colligeret,

¹⁾ Göteborgs Högskolas Årsskrift XXXVIII, Göteborg 1932.

²⁾ American Journal of Philology LXXI (1950), p. 78-83 (L. Edelstein); Journal of Hellenic Studies XXIV (1955), p. 234 (F. H. Sandbach); Mnemosyne (1954), p. 257-258 (B. L. Heymans).

³⁾ Fragn. 2.

cognomen „νεώτερος“, nusquam alibi in auctoribus graecis vel latinis Panaetio datum, e Porphyrio desumpsisse ac lemmati suo inseruisse. Quo in casu additio „νεώτερος“ omni vi probationis carere putanda est.

Accedit quod Porphyrius alio loco Panaetium suum *mathematicum* appellat: nullum autem fragmentum mihi notum est, ex quo colligi possit Panaetium nostrum ita mathematicae studuisse, ut ex ea disciplina cognomen sibi comparare potuisset. Neque ars musica, de qua disputat Porphyrius, usquam in fragmentis Panaetio adiudicatis edisseritur neque ullum indicium invenire potui Panaetium nostrum hac in arte versatum fuisse; quod enim fuit discipulus Diogenis Babylonii, qui scripsit de re musica¹⁾, vix argumenti loco sumi potest²⁾.

Nonnulli observaverunt textus a Porphyrio Panaetio suo adiudicatos verba e Platonis operibus allata continere³⁾; Platonis autem doctrinae Panaetium nostrum studiosissimum fuisse nemo est qui non novit⁴⁾. Qui tamen *hinc* concludere velint Porphyrium argumentationem suam *nostro* Panaetio desumpsisse, longissime a probabili abesse mihi videntur.

Omnibus igitur perpensis textus e Porphyrii *In Ptolemaei libris de Harmonia Commentariis* desumptos nonnisi inter dubia fragmenta tuto collocari posse puto (Fragm. 136b, 136c, 136d, 136e).

3. — In prima Panaetii Fragmentorum editione satis copiose exponere conatus sum, cur duos textus ex Augustini libris *De Civitate Dei* (IV, 27 ac VI, 5) a pluribus Panaetio aliqua ex parte adiudicatos inter fragmenta tuto collocari non posse putarem⁵⁾. Scaevolam enim Panaetii discipulum fuisse quamquam satis constat⁶⁾, doctrinam eius de tribus deorum generibus ideo necessario Panaetio tribuendam esse vix credere potui. Saltem possibile putandum Scaevolam proprio Marte doctrinam composuisse vel ab aliis auctoribus desumpsisse⁷⁾. Accedit quod testimonium Epiphanius Panaetium in eorum qui deos esse negant numerum refe-

¹⁾ St. V. Fr. III Diogenes 57.

²⁾ Contra Sandbach, l.l.

³⁾ *Polit.* VII, 531a; *Tim.* 36a-b.

⁴⁾ Fragn. 55-59.

⁵⁾ p. 259-262.

⁶⁾ Fragn. 144-145.

⁷⁾ Alibi rationes explanare conatus sum, cur doctrinam a Scaevola propositam Platoni attribui posse putarem. Cf. *Notities over Scaevola's Godsdiensttheorie*, Tijdschr. voor Geschied. 1947, p. 236-242.

rentis¹⁾ vix Scaevolae de tribus deorum generibus doctrinae componi posse videtur. Quare mihi persuasum erat Panaetium Scaevolae hanc doctrinam proponenti auctorem fuisse nec probatum esse nec probabile.

Vir autem clarissimus Joseph Moreau, in Universitate Burdigalensi philosophiae professor, diiudicans priores meas Panaetii fragmentorum editiones, nova argumentatione duos Augustini textus aliquo modo Panaetio tribuendos probare conatus est²⁾. Epiphanius enim verba „ἔλεγε γὰρ φλήναρον εἶναι τὸν περὶ θεοῦ λόγον”³⁾ tam similes esse putavit verbis Augustini „primum genus *nugatorium* dicit esse”⁴⁾, ut communis origo vix negari posset. Cum autem Epiphanius nomine adscripto verba Panaetio attribuerit, textus Augustini etiam Panaetio adiudicentur oportere doctissimus auctor existimavit.

Tantum admonebo verbum „nugatorium” ab Augustino adhibitum pertinere non nisi ad religionem poetarum (primum genus . . .), Epiphanium econtra testari Panaetium *omnem de deo locutionem* inanem putavisse. Textus revera similes essent, si Epiphanius scripsisset Panaetium narrationes de diis (τοὺς περὶ θεῶν λόγους) inanes dixisse.

Joseph Moreau Epiphanium non nisi primam partem fontis communis recitasse putavit. Quae observatio quamquam forte dubiae fidei Epiphanius congruens non ea videtur ut probare posset *totam* de tribus deorum generibus doctrinam, a Scaevola propositam et ab Augustino relata, Panaetio adscribendam esse. Qua ratione textus ex Augustini libris *De Civitate Dei* neque huic tertiae Corporis Panaetiani recensionis inserere ausus sum.

4. — Ob easdem fere rationes ac sub 2. expositas textum e Lydi libro *De mensibus*, ut certum fragmentum collectioni nostrae bis insertum, hac in tertia editione inter dubia collocavi⁵⁾. Econtra rationibus a Max Pohlenz mihi expositis ductus Fragmentum 4a, in prioribus editionibus inter dubia relatum, hac in editione ut certum indicium numero 4 *cum asterisco* notatum inserui.

Haec sufficiant de plenitudine ac integritate novae Corporis Panaetiani recensionis.

¹⁾ Fragm. 68.

²⁾ Revue des Etudes Anciennes LV (1953), p. 183-184.

³⁾ Fragm. 68.

⁴⁾ *De Civ. Dei*, IV, 27.

⁵⁾ Fragm. 136a.

Ut commodis eorum qui librum meum lecturi sunt consulerem, novum elenchum editionum hac in editione adhibitarum composui. Quae tabula hic sequatur:

- AMBROSIUS, De Officiis ministrorum, ed. G. Krabinger, Tübingen 1857.
 ANONYMUS, Isagoge, ed. E. Maass, Commentariorum in Aratum Reliquiae, Berolini 1898.
 ANTHOLOGIA PALATINA, ed. H. Beckby, München 1957-58.
 SCHOLIA IN ARISTOPHANIS RANAS, ed. Fr. Dübner, Parisiis 1843.
 ARNOBIUS, Adversus Nationes, ed. A. Reifferscheid, C.S.E.L. IV, Vindobonae 1875.
 ASCLEPIUS, In Aristotelis Metaphysicorum libros A-Z Commentaria, ed. M. Hayduck, Commentaria in Aristotelem Graeca, VI, 2, Berolini 1888.
 ATHENAEUS, Dipnosophistarum libri XV, ed. G. Kaibel, Lipsiae 1923.
 CICERO, Oratio pro Murena, ed. A. C. Clark, Oxonii 1957.
 Brutus, ed. P. Reis, Lipsiae 1934.
 De Oratore, ed. G. Friedrich, Lipsiae 1931.
 De Divinatione, ed. O. Plasberg-W. Ax, Lipsiae 1938.
 De Finibus Bonorum et Malorum, ed. Th. Schiche, Lipsiae 1915.
 De Legibus, ed. G. De Plinval, Parisiis 1959.
 Lucullus, ed. O. Plasberg, Lipsiae 1922.
 De Natura Deorum, ed. A. S. Pease, Cambridge-Massachusetts, 1955-58.
 De Officiis, ed. C. Atzert, Lipsiae 1949.
 De Republica, ed. K. Ziegler, Lipsiae 1958.
 Tusculanae Disputationes, ed. M. Pohlenz, Lipsiae 1918.
 Epistulae ad Atticum, ed. L. C. Purser, Oxonii 1958.
 CLEMENS ALEXANDRINUS, Stromateis, ed. O. Staehlin, G.C.S. Clemens II, Lipsiae 1906.
 DIOGENES LAERTIUS, ed. G. Cobet, Parisiis 1862.
 EPITOME DIOGENIS LAERTII, ed. V. Rose, Hermes I (1866).
 ELIAS, In categorias Aristotelis, ed. A. Busse, Commentaria in Aristotelem Graeca, XVIII, 1, Berolini 1900.
 EPIGRAMMATA BOBIENSIA, ed. Franco Munari, Romae 1955.
 EPIPHANIUS, De Fide, ed. K. Holl, G.C.S. Epiphanius III, Lipsiae 1933.
 EUSTATHIUS, Commentarii ad Homeri Odysseam, Lipsiae 1825.
 GELLIUS, Noctes Atticae, ed. C. Hosius, Lipsiae 1937.
 HORATIUS, Opera, ed. F. Klingner, Lipsiae 1959.
 INDEX STOICORUM HERCULANENSIS, ed. Augustus Traversa, Genuae 1952.
 LACTANTIUS, Institutiones Divinae, ed. S. Brandt-G. Laubmann, C.S.E.L. XIX, Vindobonae 1890.
 LYDUS, De mensibus, ed. R. Wuensch, Lipsiae 1898.
 MICHAEL APOSTOLIUS, ed. E. L. Leutsch, Corpus Pseudoepigraph. Graecorum II, Göttingen 1851.
 NEMESIUS, De hominis Natura, ed. C. Matthaei, Halae Magdeburg 1802.
 PHILO IUDAEUS, De Aeternitate Mundi, ed. L. Cohn-S. Reiter, VI, Berolini 1915.
 PLINIUS MAIOR, Naturalis Historia, ed. J. Beaujeu, Parisiis 1950.
 PLUTARCHUS, Moralia, ed. C. Hubert e.a. Lipsiae 1925-
 Fragmentum e Plutarchi libro In Hesiodum desumpsi ex ed. G. Bernardakis, Lipsiae 1888-1896.
 Vitae, ed. C. Lindskog-K. Ziegler, Lipsiae 1914-1926.
 POMPONIUS PORPHYRIO, Commentum in Horatium Flaccum, ed. A. Holder, ad Aeni Pontem 1894.

- PORPHYRIUS, In Ptolemaei Harmonica Commentarii, ed. I. Düring, Göteborg 1932.
- PROCLUS DIADOCHUS, In Platonis Timaeum, ed. E. Diehl, Lipsiae 1903-1906.
- RUFINUS, Commentaria in metra Terentiana, ed. H. Keil, Grammatici Latini VI, Lipsiae 1923.
- SENECA, Epistulae Morales ad Lucilium, ed. A. Beltrami, Romae 1931.
Questiones Naturales, ed. P. Oltramare, Parisiis 1929.
- SEXTUS EMPIRICUS, Adversus Dogmaticos, ed. H. Mutschmann, Lipsiae 1914.
- STOBAEUS, Eclogae, ed. C. Wachsmuth-O. Hense, Berolini 1884-1923.
- STRABO, Geographia, ed. A. Meineke, Lipsiae 1915-1925.
- SUIDAS, Lexicon, ed. Ada Adler, Lipsiae 1928-1938.
- SYMMACHUS, Laudatio in Gratianum Augustum, ed. O. Seeck, M.G.H. (A. Ant.) VI, Berolini 1883.
Epistulae, ed. O. Seeck, ibid.
- TERTULLIANUS, De Anima, ed. J. H. Waszink, Amsterdam 1947.
- THEMISTIUS, Orationes, ed. G. Dindorf, Lipsiae 1832.
- VELLEIUS PATERCULUS, Historia, ed. R. Ellis, Oxonii 1928.
- INSCRIPTIONES desumpsi ex editionibus quae sequuntur:
Inscriptiones Graecae II, 2 Berolini 1938.
G. DITTENBERGER, Sylloge Inscriptionum Graecarum II (3), Lipsiae 1917.

Culemborgi
a.d. XI Kal. Mart.
Anno MCMLXII

MODESTUS VAN STRAATEN O.E.S.A.

SIGLA, ABBREVIATIONES

- In fragmento ex Ambrosii libro *De Officiis Ministrorum* sumpto:
W = Würzburgensis (Ms. theolog. nr 7)
Ma = Lat. Monac. 14641.
Mb = Lat. Monac. 12663 sive Ranshofiensis 63.
Mc = Lat. Monac. 17183.
Md = Lat. Monac. 22047.
Me = Lat. Monac. 13099.
Mf = Lat. Monac. 2250.
Mg = Lat. Monac. 18165.
Ba = Bambergensis B II, 6.
Bb = Bambergensis B II, 5.
Bc = Bambergensis B II, 9.
ed. Med. = ed. Mediolanensis per Christoph. Valdarfer, Ratisb. 1474.
- In fragmento ex Anonymi *Isagoge in Aratum* sumpto:
V = Vaticanus 191, bombycinus S. XIV.
- In fragmento ex *Anthologia Palatina* sumpto:
P = Palatinus 23 + Parisinus Suppl. gr. 384
A = librarius Palatini.
c = corrector Palatini.
Pl. = Anthologia Planudea = Marcianus 481.
Marc. = Marcianus 481.
- In fragmento e *Scholiis in Aristophanem* sumpto:
Θ = cod. Florentinus Laurentianus 2779.
Ald. = ed. Aldina, 1498.
- In fragmento ex Arnobii libro *Adversus Nationes* sumpto:
P = codex olim Romanus, inde a Francisci primi aut Henrici secundi aetate Parisinus n. 1661.
Urs = Fulvius Ursinus et amici in editione Romana a. 1583.
- In fragmento e Ciceronis *Pro Murena* sumpto:
Σ = codex Paris. 14749, olim S. Victoris 91.
A = codex Laur. XLVIII, 10, A.D. 1415' a Joanne Arretino scriptus (Lag. 10).
- In fragmentis e Ciceronis *Brutus* sumptis:
L = consensus codicum F.O.G.B.
F = cod. Florentinus (conv. S. Marci) I 1, 14 a. 1422 aut 1423
O = cod. Ottobonianus 2057 a. 1422.
G = cod. Neapolitanus IV A 44 a. 1422 aut 1423.
B = cod. Ottobonianus 1592 a. 1422.
γ = cod. Laurentianus 50, 19.
π = cod. Laurentianus 50, 31.
- In fragmentis e Ciceronis *De Divinatione* libris sumptis:
A = Vossianus 84.
H = Heinsianus 118.
P = Palatinus 1519.

- V = Vindobonensis 189.
 B = Vossianus 86.
 F = Florentinus Marcianus 257.
 A¹ = A prima manus.
 A² = A recentior manus.
 A^p = A primitus.
 A^c = A e correctione vel primae vel recentioris manus.
 [A¹] = A quid habuerit, obscurum.
 C = Cratandrina 1528.
 B₁ = Veneta 1471.
 B₂ = Veneta 1496.
 t = Ciceronis opera edd. Orelli-Baiter-Halm, Turici 1862 (div. ed. Christ).
 b = Ciceronis opera edd. Baiter-Kaiser, Lipsiae 1863.
 m = Ciceronis opera ed. C. F. W. Müller, Lipsiae 1910.
 Dav. = Davisius 1730.
 Hol. = Cic. div. ed. J. J. Hottinger, Lipsiae 1793.
 Lamb. I = Lambinus 1565.
 Man. = Paulus Manutius 1541 ss.
 Mar. = Marsus 1508.
 Mdv. = Cic. fin. ed. Madvig³ 1876.
 Neue. = Neue-Wagener, Formenlehre der lateinischen Sprache³.
 Pe. = Cic. div. ed. A. St. Pease, University of Illinois 1920-23.
 Pl. = Plasberg.
 Thor. = Thoresen Nordisk Tidsskrift 3 ser. 2. 1894. — Idem ed. div. 1894.
 Va. = Vahlen.

In fragmentis e Ciceronis *De Finibus B. et M.* libris sumptis:

- A = Palatinus 1513.
 B = Palatinus 1525.
 E = Erlangensis 847.
 R = Rottendorffianus.
 N = Neapolitanus IV G 43.
 V = Vaticanus 1759.

In fragmentis e Ciceronis *De Legibus* libris sumptis:

- A = cod. Vossianus A 84.
 B = cod. Vossianus B 86.
 G = cod. Gandavus 68.

In fragmentis e Ciceronis *Lucullus* sumptis:

- A = Vossianus 84.
 V = Vindobonensis 189 (deficit inde a 32, 104).
 N = Nostradamensis Parisinus 17812 adhibitus ubi deficit V.
 B = Vossianus 86.
 A^p = A¹ primitus.
 A^c = A¹ e correctione.
 A^p A^c A² = dubium utrum A^p an A¹, A^c an A², A² an A³.
 A¹ = A lectione incerti sed veri simile.
 Ern. = Ernesti 1776.
 Pl. = Plasberg 1908 vel 1921.
 Goer. = Goerenz 1810.

In fragmentis e Ciceronis *De Natura Deorum* libris sumptis:

- A = Vossianus 84.

- H = Heinsianus 118.
 P = Palatinus 1519.
 V = Vindobonensis 189.
 B = Vossianus 86.

In fragmentis e Ciceronis *De Officiis* libris sumptis:

- Q = Parisinus 6347 saec. VIII/IX mutilus, continens 2, 72 — 3, 11.
 B = Bambergensis MV, 1 saec. IX/X.
 H = Herbipolitanus saec. IX/X raro commemoratus propter affinitatem cum V.
 V = Vossianus Q 71 saec. IX/X.
 P = Parisinus 6601 saec. IX/X.
 b = Bernensis 391 saec. X raro commemoratus propter affinitatem cum P.
 L = Harleianus 2716 saec. IX/X.
 c = Bernensis 104 saec. XII/XIII. } X
 p = Palatinus 1531 saec. XIII. }
 T = Tricassensis 552 saec. XIV, liber Petrarcae.
 F = Ambros. F 42 saec. XII/XIII.
 K = Hadoardi excerpta *Vindobonensis* 265 saec. XII/XIII, *Bruxellensis* saec. XII/XIII. } S
 N = Nicaeanus saec. XII/XIII. } aut omnes, aut
 alii permultis in apparatu non suo quique } singuli
 nomine designati.

Omnium archetypum littera ω significavit Atzert.

- Ambr(osius)* de Officiis ed. Krabinger Tüb. 1857.
Ar(nim) Stoicorum veterum fragmenta.
Bae(hrens) Beitr. zur Syntax Philol. Suppl. XII, 235 sqq.
Bai(ter)¹, Bai(ter)² ed. Turic. et Tauchn.
Dietrich Fleckeis. Annal. LXXXIX (1864) p. 529.
Ga(ffiot)¹ Pour le vrai Latin, Paris 1906.
Ga(ffiot)² Subjonctif de subordination, Paris 1906.
Go(ldbacher)¹ Zur Kritik von Ciceros Schrift de officiis. Über den unvollendeten Zustand derselben. Wien. Akad. 1921.
Go(ldbacher)² Zur Kritik von Ciceros Schrift de officiis. Beiträge zur Kritik und Erklärung. ibid. 1922.
Haupt Ind. lect. Gott. 1857.
Ju(ngblut)¹ Die Arbeitsweise Ciceros im I. Buch über die Pflichten, Progr. Lessing Gymn. Frankf. 1907.
Kr(affert) Zur Kritik und Erklärung lat. Autoren III, Aurich 1883.
Le(breton) Etudes sur langue et gramm. de Cicéron, Paris 1901.
Lörcher (Lv) Fremdes und Eigenes in Cicero de Fin. Halle 1911.
Madu(ig) Cicero de Finibus, Hauniae 1876.
Müller editio Lips. 1882.
Mo(lluweide)¹ Textkrit. Beiträge zu Ciceros Off. Wien. Stud. XXVII ff. — Die Entstehung der Cicero Exzerpte des Hadoard. *ibid.* XXXIII-XXXV p. 274 ff.
Mo(lluweide)² Sprichwörter der Römer, Leipzig 1890.
Otto Beitr. z. Kenntnis der Entwicklung des Cic. Stils, Landshut 1910.
Pa(rzinger) editio Teubn. fasc. I et II.
Pl(asberg) dissert. Erlang. 1883.
Popp I

- Popp II*   progr. Erlang. 1886.
Ri(bbeck)   Scaen. poes. fragm.
Sab(badini)   I codici Trivulziani, Milano 1908; eiusdem editio Torini 1911.
Sch(wppe)   de anacoluthis Ciceron. diss. Berol. 1860.
Sj(ögren)   Comment. Tulliana, Leipzig 1910.
U(nger)   Philologus suppl. III p. 1 sqq.
We(idner)   Die Interpolation in Cicero de offic. Magdeb. 1872.
- In fragmentis e Ciceronis *De Republica* libris sumptis:
 P = cod. Vaticanus lat. 5757¹.
 p = corrector codicis.
 A B C etc. = scriptura primaria codicis.
 a b c etc. = scriptura correctoris.
 λ = A lineola transversa deleta.
 λ¹ = A lineola transversa deleta et expuncta.
- In fragmentis e Ciceronis *Tusculanis Disputationibus* sumptis:
 Memoria X:
 G = Guelferbytanus Gud. 294.
 K = Cameracensis 842.
 R = Parisinus Regius 6332.
 V = Vaticanus 3246.
 H = Hadoardi excerpta quae leguntur in Vat. Reg. Suec. 1762.
 B = Bruxellensis 5351, 2.
 Gr = Gryphianus.
 M = Ambrosianus T. 56 sup. } raro allati.
 P = Palatinus 1514.
 X = G K R V et (ubi excerpta extant) H.
 Altera memoria (Y): recuperatur e correcturis Vaticani (V¹ V²) et e recentioribus codicibus (S).
 Ω = consensus omnium codicum.
- In fragmento ex Eliae libro *In categorias Aristotelis* sumpto:
 H = Hamiltonianus 382.
 K = Marcianus 599.
 P = Parisinus 1900.
- In fragmento ex Epiphani libro *De Fide* sumpto:
 J = Jenensis mscr. Bose 1.
- In fragmentis e Gellii libro *Noctes Atticae* sumptis:
 N = cod. Magliabecchianus 329 saec. XV.
 O = cod. Reginensis 597 saec. X.
 Π = cod. Reginensis 1646 saec. XII.
 X = cod. Vossianus Lat. F 112 saec. X.
 γ = archetypus codicum N O Π X.
 B = cod. Bernensis 404 et Ultraiectinus Aevum vetus. Scriptorum graeci 26 saec. XII.
 Q = cod. Parisinus 8664 saec. XIII.
 Z = cod. Vossianus Lat. F 7 saec. XIV.
 δ = archetypus codicum (B) Q Z.
 ω = consensus codicum aut omnium aut reliquorum.
 S = codices deteriores, inter quos U = Urbin. 309.
 Gr. = Gronovius.
 Sk. = Skutsch.

- In fragmento e Lactantii libro *Divinae Institutiones* sumpto:
 B = cod. Bononiensis 701 saec. VI/VII.
 H = cod. Palatino—Vaticanus 161 saec. X.
 P = cod. Parisinus Puteani 1662 saec. IX.
 R = codicis Parisini Regii 1663 pars antiqua saec. IX.
 S = codicis Parisini 1664 pars antiqua saec. XII.
 V = cod. Valentianensis 140 saec. X/XI.
- In fragmento ex libris *Michaëlis Apostolii* sumpto:
 A = cod. Arsenii Parisinus 3058.
 R = Rhedigeranus I.
 Z = editio Apostolii Pantiniana.
- In fragmentis e Nemesii *De Natura hominis* libro sumptis:
 A1 = Illustris Augustanae reipublicae I in folio saec. XV.
 A2 = cod. Augustanus saec. XI/XII.
 A3 = cod. Augustanus 3.
 D1 = cod. Dresdensis bibliothecae Electoralis 1.
 Ox. = Ed. Oxoniensis e theatro Sheldoniano 1671.
 Con. = Versio Latina Joannis Consuis Argentorati 1512.
 Vall. = Versio Latina Georgii Vallae, Lugduni 1533.
 Jo. = Joannis Damasceni tomum primum editionis Lequien.
- In fragmento e Philonis Judaei *De Aeternitate Mundi* libro sumpto:
 M = Laurentianus X 20.
 U = Vaticanus graecus 381.
 H = Venetus graecus 40.
 P = Petropolitanus XX Aa 1.
 Turn. = Turnebus.
 v = lectio vulgata.
- In fragmentis e Plinii libris *Naturarum Historiae* sumptis:
 a = cod. Vindobonensis 234.
 Detl. = ed. D. Detlefsen, Berolini 1899.
 d = cod. Parisinus Latinus 6797.
 Mayhoff = ed. C. Mayhoff, Lipsiae 1906.
 Murb. = cod. Murbacensis. (ap. Rhenanum; cod. a persimilis).
 p = cod. Pollinganus Latinus 11301. Monacensis.
 codd. = reliqui codices praeter eos, qui ad eandem lectionem adnotati sunt.
 Vulg. = veteres editores vel lectio vulgata inde a vetustissimis editionibus.
 Rhen. = Beati Rhenani in C. Plin. annotationes, Basileae 1526.
- In fragmentis e Plutarchi *Vitis* sumptis:
 N = cod. Matritensis.
 U = cod. Vaticanus 138 veteris manus.
 U = cod. Vaticanus 138 recentioris manus in Demosthene et Cicerone.
 N = N U (in Demosthene et Cicerone).
 S = Seitenstettensis.
 A = Parisinus 1671.
 B = Parisinus 1672.
 C = Parisinus 1673.
 E = Parisinus 1675.
 Y = tripartiti generis libri.

In fragmentis e Plutarchi *libris moralibus* sumptis:

- A = Parisinus 1671 a 1296.
 B = Parisinus 1675 s. XV.
 D = Parisinus 1956 s. XI/XII.
 E = Parisinus 1672 paul. post a. 1302.
 F = Parisinus 1657 s. XI.
 G = Barb. 182 s. XI.
 J = Ambrosianus 881 s. XIII.
 O = Ambrosianus 528 s. XIII et XIII/XIV.
 M = Mosc. 501 s. XII.
 R = Mazarin. 4458 s. XIV.
 S = Vaticanus 264 s. XIV.
 V = Marcianus 427 s. XIV.
 X = Marcianus 250 s. XI et XIV.
 Y = Marcianus 249 s. XI/XII.
 Z = Marcianus 511 s. XIV.
 a = Ambrosianus 689 s. XV.
 b = Bruxellensis 18967 s. XIV.
 c = Harleianus 5692 s. XV.
 d = Laurentianus 56, 2 s. XV.
 g = Palatinus Vaticanus 170 s. XV.
 k = Laurentianus 80, 29 et Laurentianus 56, 24 s. XV.
 s = Vaticanus 1012 s. XIV.
 v = Vindobonensis 46 s. XV.
 w = Vindobonensis 36 s. XV.
 x = Vaticanus 1396 s. XV.
 y = Vaticanus 1009 s. XIV.
 z = Vindobonensis Suppl. 23 s. XV.
 α = Ambrosianus 859 brevi ante a. 1296.
 β = Vaticanus 1013 s. XIV.
 γ = Vaticanus 139 brevi post a. 1296.
 υ = Urbinus 98 s. XIV.
 Δ = DΘ
 ⊕ = Z a b υ
 Σ = J S c s y Voss. 3 Parisinus 2076.
 Π = codices Planudei α A (E β γ).
 Φ = d v w z.
 Ω = codices omnes.
 ○ = codices praeter citatos.

Koraes = Plutarchi *Τὰ πολιτικά* ed. A. Koraes, Paris 1824.

Ha. = Hartman, De Plutarcho scriptore et philosopho, Lugd. Bat. 1916.

Ku. = Ed. Kurtz, Miscellen zu Plut. I, Leipzig 1888. — id. Bl. f. d. bayr. Gymn. W. 26 (1890) p. 523. — id. B. phil. W. 10 (1890) p. 1199. — id. N. Jahrb. f. kl. Phil. 143 (1891), p. 433.

Mittelhaus = De Plutarchi praecipis gerendae rei publicae, Berolini 1911.

Kron. = Kronenberg, Mnemosyne XXXVII (1909) et al.

In fragmento e Pomponii Porphyrii *Commento in Horatium* sumpto:

W = Wolfenbutelanus Gudianus Lat. 85.

In fragmentis e Porphyrii *Commentariis in Cl. Ptolemaei Harmonica* sumptis:

M = codex 62, Venetus Marcianus app. cl. VI/10. saec. XII.

T = codex Vindobonensis int. phil. gr. 176. saec. XIV.
 g = consensus codicum formae g (vide proleg. I. Düring, pag. XXI).

p = consensus codicum formae p (vide proleg. I. Düring, pag. XXIV).

Wallis = Joh. Wallis, *Operum Mathematicorum* vol. III, Oxford 1699.

Aristox. = M. Meibom, *Antiquae Musicae Auctores VII*, Amsterdam 1652.

In fragmento e Procli Diadochi *Commentario in Platonis Timaeum* sumpto:

C = Coislinianus 322 saec. XI/XII.

M = Marcianus 195 saec. XIV exeuntis.

P (olim F) = Parisinus 1840 saec. XVI.

In fragmento e Rufini *Commentario in metra Teventiana* sumpto:

A = cod. Parisinus 7496.

B = cod. Parisinus 7501.

R = cod. Vaticanus Bibliothecae Reginae Christinae 733.

Asc. = de. Ascensiana anno 1516.

Ald. = ed. Aldina anno 1527.

Ven. = ed. princeps anno 1470.

In fragmentis e Senecae *Epistulis Moralibus* sumptis:

Q = cod. Quirinianus B II, 6 saec. IX-X.

p = cod. Parisinus n. 8540 saec. X ineuntis.

L = cod. Laurentianus plut. LXXXVI 40, saec. X.

A = cod. Argentoratensis C. VI. 5, saec. IX-X.

B = cod. Bambergensis V. 14, saec. IX.

q = cod. Quirinianus A. IV. 4, saec. XIV.

Σ = codices reliqui saeculo XI inferiores.

In fragmento e Senecae libro *Quaestiones Naturales* sumpto:

A = Leidensis XIII s.

B = Bambergensis XII s.

V = Vaticanus XII-XIII s.

Z = Genenensis XII s.

In fragmentis e Sexti Empirici *Adversus Dogmaticos* libris sumptis:

N = Laurentianus 85, 19 s. XIII.

L = Laurentianus 85, 11 s. XV.

E = Parisinus 1964 s. XV.

A = Parisinus 1963 s. XVI.

B = Berol. Phill. 1518 s. XVI.

V = Venet. Marcianus 262 s. XV.

R = Regimontanus 16 b 12.

G = codices omnes.

Gen. = Petri et Jacobi Chouetorum Genevae 1621.

Fabr. = J. A. Fabricius, Lipsiae 1718.

Bekk. = Immanuelis Bekker, Berol. 1842.

In fragmentis e J. Stobaei *Eclogis* sumptis:

F = cod. Farnesinus „Eclogarum”.

P = cod. Parisinus „Eclogarum”.

In fragmentis e *Stoicorum Indice Herculanensi* sumptis:

- [- -] = litterarum quae interciderunt locus, ubi earum numerus constitui non potest.
 [. .] = litterarum quae interciderunt numerus totidem punctis indicatus.
 α = littera in Papyro incerta.
 [α] = littera pro deletis aut lacuna haustis coniectura posita.
 <α> = littera quam librarius non scripsit, coniectura addita.
 × × × = Papyri fractura, qua linearum subsecutionem diremptam invenit Traversa.
 B = Buecheler apud Comparetti, pag. 550-559 (Adnotationes a Buecheler ad Comparatti epistula missae).
 C = D. Comparetti, *Papiri Ercolanese Inedito*, Rivista di Filologia III (1875), 449-559.
 Croenert = W. Croenert, *Eine attische Stoikerinschrift*, Sitzungsber. der Berliner Akademie 1904, 472-483.
 Croenert *Kol.* = W. Croenert, *Kolotes und Menedemos*, Lipsiae 1906.
 Croenert *Mem.* = W. Croenert, *Memoria Graeca Herculanensis*, Lipsiae 1903.
 Pohlenz = M. Pohlenz, *Die Stoa II²*, Göttingen 1955.
 R = Apographon Neapolitanum.
 R^o = Adhibuit Traversa ad significandam lectionem in Apographo quae cum R apud C pugnaret.

In fragmentis e Suidae *Lexicon* sumptis:

- A = Parisinorum 2625 et 2626 vetus manus.
 A^o = A ante correctionem.
 A^{oe} = A e correctione (item in ceteris codicibus).
 F = Laurentianus 55, 1.
 G = Parisinus 2623.
 I = Angelicanus 75.
 M = Marcianus 448.
 S = Vaticanus 1296.
 T = Vaticanus 881.
 V = Vossianus Fol. 2.

Ath. = Athenaei Dipnosophistae, ed. Kaibel.

Steph. Byz. = Stephanus Byzantius, ed. Westermann.

In fragmentis e Symmachi operibus sumptis:

- V = cod. Vaticanus Palatinus 1576 saec. XI.
 M = Codicis Montepessulani saec. XIII pars prior.
 II = codex Divionensis a Jureto disertis verbis laudatus.

In fragmento e Tertulliani *De Anima* libro sumpto:

- A = Codex Agobardinus (Parisinus Latinus 1622) saec. IX.
 B = ed. Martini Mesnart (Paris 1545) vulgo Gagneiana.
 Pam. = ed. Jacobi Pamelii (Antverpiae 1579).
 Gel. = ed. Sigismundi Gelenii (Basil. 1550).
 Iun. = Notae Francisci Iunii editioni Pamelianae iteratae (Franckerae 1597) additae.
 Kroym. = Aem. Kroymann, *Quaestiones Tertullianae Criticae* (Innsbrück 1893).
 Esser = G. Esser, *Die Seelenlehre Tertullians*, Paderborn 1893.

In fragmento e Themistii *Oratione* sumpto:

ed. Med. = ed. Mai, Mediolani 1816.

In fragmento e Vellei Paterculi *Historiis* sumpto:

- A = Amerbachii apographon codicis Murbacensis nunc deperditi, scriptum anno 1516, nunc bibliothecae Acad. Basileensis A.N. II., 8.
 P = ed. princeps, impressa anno 1520.

In titulis *fragmentorum*:

- v. L. = F. G. van Lynden, *Disputatio historico-critica de Panaetio Rhodio Philosopho Stoico*, Leiden 1802.
 F = H. N. Fowler, *Panaetii et Hecatonis librorum fragmenta*, Bonnae 1885.

INDICIA ET FRAGMENTA

CAPUT I

DE VITA PANAETII

1 — STOICORUM INDEX HERCULANENSIS, col. LV-LXXIII; ed. A. Traversa, 77-93.

(LV) Γῶ[ν εὐγεν]εστάτων ἦν [- - -] τριῶν δὲ ἀδ[ελφῶν πρ]εσβύτατος ἐγένετο καὶ ἔ[τερον ἔχων κα[- - -] x x x

(LVI) ὁ δὲ τῶν λοφοιση . . . ν [- - -] στρατε[υ]σάμενος ε[. . .]ι [- - -] 5 αὐτὸν ἐν ναυσίν ἐπτά πρὸς φιλομάθησι[ν] ἀλλὰ δύο τοὺς ἰατρο[ύ]ς ἐδεήθη συνχωρῆσαι τῆς εἰς Ἀθήνας ἀποδημίας [σὺ]ν αὐτῶ. μ[ετ]ασ[χεῖν] πόντοσε[- - -] ὠρ[.]μης [- - -] συναποδημούντω[ν δὲ αὐτ]ῶν εὐθεία σπ[εύ]σας εἰς Ἀθήνας κατήχθη] x x x

(LVII) - - - δ[- - -] του [- - -] μερίσαμεν [- - -] ὠνος [- - -] 10 ἐταλάν[τευ] - - - τρ . γο - - - νε - - - τα - - - ο x x x

(LVIII) - - -]ηρο . ς [- - -] ὠνοιγυ[- - -]σ καὶ πολλοὺς ε[- - -] μνοι σὺν τοῖς x x x

(LIX) ὀκτακισχίλια καὶ θερά[πο]ντας κατ' οἰκίαν πέντε [χ]αί ποτήρια 15 περὶ πεντεκαίδεκα μνάς, καὶ τετ[τ]αράκοντα ἄλλας δ[ι]αν[έμων?] ἀφ' οὐ διε[τέλει] τριακοσίας λαμβ[άνων] πα[ρ'] ἐνιαυτὸν [μνάς x x x

(LX) καὶ διὰ [μ]εγάλην ἔξιν ἰδιοπραγεῖν δυνάμενος, οὐκ ἔκρινεν ἄλλα ἢ [π]ροεξάγειν Ἀντιπά[τρ]ω, καὶ τοῦτο ποιῶν [μέ]χρι τέλο[υ]ς <οὐκ> 20 ἀμελ[έ]τ[η]τος ἐγένετο· χρόνος δὲ ὁ μὲν διὰ τὸ γῆρας [έ]σ[χ]όλαζε κατ' οἶκον [καθή]μενος, ὁ δὲ ἠγ[εῖσθαι ἦ]τεῖτ[ο] ὑ[πὸ] τῶν [συ]σχολαστῶν] x x x

(LXI) [χ]αὶ κα[τ'] ἄ[λλα]ς [δ]ιδού[ς] ἦν γὰρ ἰσχυρῶς φιλοπλάτων καὶ φιλοαριστοτέλης, ἀ[λλὰ] καὶ παρε[νέδ]ω[χ]ε τῶν Ζηνων[ε]ῶν [τι διὰ τῆ]ν Ἀκαδήμειαν [καὶ τὸν Περύ]πατον, καὶ ση[- - -] ου - - - των [- - -] 25 καθη - - - x x x

3 [- - -] πατρόθεν suppl. Croenert, 476. 4 xxx] τῶν δ' Αἰνησ[ίδαμος] Croenert, quae in Papyro non litterae, sed tantum atramenti vestigia sunt, ut ipse vidit Traversa. Croenert tamen sic credidit legendum, atque monet Aenesidemum nomen ad Panaetii familiam pertinere. 5 An primus Scipionis et Panaetii congressus narretur dubitans B sic proposuit: εἴβρεν] vel εἴδεν] αὐτὸν ἐν ναυσίν [έν]τα [άν]δρος φιλομαθῆ [μεν] ἀλλὰ. Hand perspicuum sensum esse monet Croenert, 477. 16 μνάς: Suppl. Schmekel, 4 nota 1. 17 Columnam, hanc iterum legit complevitque Croenert (477-478) cuius supplementa sunt. 19 Pohlenz p. 238: ἀμεταμέλητος? 21 ἄ[λλα]ς C, qui monet α et ς litterarum vestigia conspici, quae tamen Traversa non vidit. — 22 παρε[νέδ]ω[χ]ε: dubitat B an verbum fuerit eiusmodi παρε[ξέπ]ε[σ]ε. 23 Ἀκαδήμειαν ipse vidit Traversa; falso Ἀκαδημίαν edidit C.

(LXII) κάστω δ[- - -] τὰς ψυχ[άς]. Περὶ δ[ἐ πολι]τικῆς εἰς τοῦναντίον
ἔρρηπ[εν] ὡς και [- - -] ἐνην ἐχούσαις [- - - ἀ]γγελίαν ἐδ[- - -] κα - [τ]ῆν
β[α]σιλευ[σίαν] - - - ἀ]τοπον μ[- - -] νομίζων * * *

(LXIII) τὸς και [- - - τὸ]τε με[ν] ἐ[ν] ῥώμ[ῃ] τ[ὸ]τε δὲ ἐ[ν] Ἀ[θήναις]
5 - - - δε και τὰς προσ * * *

(LXIV) το . . . . ω[- - -]ν - - - δον μ[ον]ομάχω[ν - - -] μ - - -
* * *

(LXV) - - - πα[- - -]ωνου[- - -]ιο[- - -]πο - - - να[- - -]εν ἐζή-
[τ]ῆσε[ν - - -]ης ζε[- - -]εικαι σ[- - -]ουδευ[- - -]ειου * * *

10 (LXVI) ρι[δ]του δήποτε πυθανομένω, πρόθυμον κα[ί] μεμειγμένην
ἔχων τὴν λαλιὰν ἐξ ἰσ[τ]ορί[ας] κ[α]ι μ[α]θημάτων και [φι]λοσο[φ]ίας και
π[ο]λιτικῆς * * *

(LXVII) μνάσια, και τὴν συνειθισμένην ἀπ[αρ]χήν, και τὸ τῆς δια-
νοίας περὶ τὴν θεωρίαν ἀσχολον. Θαμ[ά] γ[ὰρ] αὐτῶ σιτο[μετρῶν] εὐθ[ύνη] και
15 [- - -]ν ἐν[εχειρίσθη] * * *

(LXVIII) νεν· ἀλλ' ο[ὐδ'] ἐν Ἀθήναις ἐγένετο ἡ[τ]ο[ν] [τι]μώμενος·
ν[έ]φ μ[έν] γ[ὰρ] ὄν[τι] θαλλοῦ στέφ[α]νον και [π]ροξενίαν ἐκύρω[σαν]
αὐ[τῶ]ν - - - * * *

(LXIX) ρι τὰ τ[ε]σσαρά[κοντα] ἔτη ν[ό]σ[ω]ν κατέστρεψεν. Ὁ [δ] ἐ
20 Πα[ναί]τιος και τὸν γραμμ[ατικὸν] [A]πολλόδωρον ἀπ[- - -] * * *

(LXX) - - - τὴν οὐκ οὐ[- - -] εἰς τὴν μακ[ράν] σ[τ]ο[ν] ἐπὶ περ[ί] -
π[α]το[ν] ἔρχομεν [. .]ως [. . .] ἐπὶ τ[.]υ[.] εἰσόδ[ου] χρο[ν] - - - νος
* * *

(LXXI) ἐφ' ὅσον ἤρροττεν. Γινομένων δὲ τῶν ταφῶν οἱ κράτιστοι τῶν
25 τότε φιλόσοφοι κα[ί] ποιηταὶ και πάντες [οἱ] παιδ - ? * * *

(LXXII) αἰον μέρος, και σεσωκέναι τὴν πατρίδα κινδυνεύουσιν.

I ἐ]κάστω δ' [οὐ μένειν ἔφη] supplevit Traversa ex Cic. *Tusc. Disp* I, 32, 78-79
ubi Cicero se iungit Panaetium ab illis Stoicis „qui aiunt animos manere, cum
ex corpore excesserint”. Cfr. *Fragm.* 83. — Supplementum περὶ δ[ἐ πολι]τικῆς
certum esse cogitat Traversa (dubitans supplevit, C) quia de politica re
Panaetium scripsisse scimus. 2 ὡς και [- - -] ἐνην ἐχούσαις [- - - ἀ]γγελίαν
ὡς κα[κῶς] ὑποκειμ[ένην] ἐχούσαις [τὴν] παραγγελίαν B. 5 δε: ipse vidit
Traversa 10 [Πε]ρὶ supplevit C μεμειγμένην Croenert. μεμειγμένην
cum C posuit Traversa, nam ei pro i saepius iam scriptum esse statuit.
13 γυμνάσια C — λανατα R — συνειθισμένην habet ei pro e, quod Croenert
Mem. 203 probat — ἀπ[αρ]χήν sic Croenert 482, qui hanc columnam iterum
legit atque complerit; ἀποχήν C 14 sic Croenert; π[α]ρ (vel γ[ὰρ]) αὐτῶ οἱ τὸ C
Reliqua huius columnae, quae C non edidit, Croenert conspexit. 17
ἐκύρω- κτλ legit et complevit Croenert 482, 2. Papyri frustum ad columnam
LXVIII pertinens habet [ματι] - - -] πολιτεία? Suntne lineae 8-9 huius
columnae? 22 [οὐ]τως τὸν coniecit Traversa — τα . σ in initio R; τ . υ P,
ex quo τ[ο]ῦ[τ] coniecit Traversa 25 το . ισ R, τότε P. [οἱ] παι-
δευθέντες ὑπ' αὐτοῦ C. Pohlenz p. 238 probabiliter supplendum esse putavit:
Και πάντες οἱ παιδείας ἀντιποιοῦμενοι vel ἀντεχόμενοι.

“Ὅθεν διὰ τὸ τῆς εὐεργεσίας μέγεθο[ς] ἐλεύθερον κατέστη[σαν] γεν[έ]σθαι.
Και * * *

(LXXIII) ψεν ἐν ῥώμῃ κάκει ζῶντος ἔτι Παναητίου κατέστρεψεν·

2 — SUIDAS, *Lexicon* II 184; ed. Ada Adler, IV, 20; v. L. 5-6.

Παναίτιος, ὁ νεώτερος, Νικαγόρου, ῥόδιος, φιλόσοφος Στωϊκός, 5
Διογένης γινώριμος, ὃς καθηγήσατο και Σικηπίωνος τοῦ ἐπικληθέντος
Ἀφρικανοῦ μετὰ Πολύβιον Μεγαλοπολίτην. ἐτελεύτησε δ' ἐν Ἀθήναις.

2a — SUIDAS, *Lexicon* A 2734; ed. Ada Adler, I, 245.

Ἀντιφάνης, Ἀθηναῖος, κωμικός, νεώτερος τοῦ Παναητίου.

3 — STRABO, *Geograph.* XIV, 2, 13; C 655; ed. A. Meineke III, 10
914; v. L. 9-10.

Ἄνδρες δ' ἐγένοντο (sc. ἐν ῥόδῳ) μνήμης ἀξιοὶ πολλοὶ στρατη-
λάται τε και ἀθληταί, ὧν εἰσι και οἱ Παναητίου τοῦ φιλοσόφου πρόγονοι·
τῶν δὲ πολιτικῶν και τῶν περὶ λόγους και φιλοσοφίαν ὃ τε Παναητίος
αὐτὸς και . . . .

4 = 152 — STOICORUM INDEX HERCULANENSIS, col. LI; ed. A.
Traversa, 69.

Παναητίος Νικαγόρου ῥόδιος·

4* — S.I.G. II, 725a (cfr. I.G. XII, 1, 926).

ταῖδε αἰρέθεν ἱερεῖς Ποσιδάνος Ἰππίου, ἀφ' οὗ ἔδοξε Λινδίοις κατ' 20
ἐνιαυτὸν α(ι)ρεῖσθα(ι). . . . . 21. Παναητίος Νικαγόρα καθ'
ὑθεσίαν δὲ [Εὐφ]ρανορίδ[α]

5 — STRABO, *Geograph.* XIV, 5, 16; C 676; ed. A. Meineke III,
942; v. L. 20.

ἐντεῦθεν (sc. ἐκ Μαλλοῦ) δ' ἦν Κράτης ὁ γραμματικὸς, οὗ φησι γε- 25
νέσθαι μαθητῆς Παναητίος.

6 = 71 — CICERO, *De Divinat.* I, 3, 6; ed. O. Plasberg-W. Ax,
4b; v. L. 33; F. 18.

Sed a Stoicis vel princeps eius disciplinae, Posidoni doctor, disci-
pulus Antipatry, degeneravit Panaetius. . .

7 — SUIDAS, *Lexicon* II 1888; ed. Ada Adler, IV, 158; v. L. 36.

Πολέμων, Εὐηγέτου, Ἰλιεύς, κώμης Γλυκείας ὄνομα, Ἀθήνησι δὲ

1 post ἐλεύθερον R habet χτυσιπε . . . τεπ . . . αι . και; in Rc κτ . σιτη[.]
τε . α . . και 3 διέτριψεν suppl. C. 4 Cfr Hesychius, *Onomatol.* DCXV;
6 A (G F V M) Σικηπίωνος G V M⁹⁰. 8 Cfr Hesychius, *Onomatol.* LXII
9 τοῦ] υἱός Wilhelm, *Dram. Urk.* 55 29 princeps *Mar.* -pes A⁹ V¹ B⁹ P
-pe A^c -ribus B^c a pr- V² *Neue II³ p.* 67 31 Cfr Hesychius, *Onomatol.*
DCXLIX 32 A (G V M) Εὐηγέτου] Μιλησίου S.I.G.³ 585 vs. 266. ἐκ κώμης
Daub ὄνομα cum Eudoc. del. Flach Ἀθήνησι δὲ] οὗτος Ἀθήνησι V

πολιτογραφηθείς· διὸ ἐπεγράφετο Ἑλλαδικός· ὁ κληθεὶς Περιηγητής, ἱστορικός. γέγονε δὲ κατὰ Πτολεμαῖον τὸν Ἐπιφανῆ. κατὰ δὲ Ἀσκληπιάδην τὸν Μυρλεανὸν συνεχρόνισεν Ἀριστοφάνει τῷ γραμματικῷ καὶ διήκουσε καὶ τοῦ Ῥοδίου Παναητίου.

5 **8** = 60 — CICERO, Pro Murena, 31, 66; ed. A. C. Clark; v. L. 42.

Huiusce modi Scipio ille fuit quem non paenitebat facere idem quod tu (sc. Cato), habere eruditissimum hominem Panaetium domi;

9 = 77 — CICERO, De Republ. I, 10, 15; ed. K. Ziegler, 11; F. 30.

Hic Scipio: 'quam vellem Panaetium nostrum nobiscum habe-
10 remus'.

10 = 113 — CICERO, De Finib. B. et M. IV, 9, 23; ed. Th. Schiche, 130; v. L. 43; F. 13.

Itaque homo in primis ingenuus et gravis, dignus illa familiaritate Scipionis et Laelii, Panaetius. . .

15 **11** — CICERO, Tuscul. Disp. I, 33, 81; ed. M. Pohlenz, 258.

Vellem adesse posset Panaetius — vixit cum Africano —.

12 — CICERO, De Offic. I, 26, 90; ed. C. Atzert, 40-41; v. L. 43; F. 6.

Panaetius quidem Africanum auditorem et familiarem suum solitum ait dicere, „ut equos propter crebras contentiones proeliorum ferocitate exultantes domitoribus tradere soleant, ut is facilioribus possint uti, sic homines secundis rebus ecfrenatos sibi que praefidentes tamquam in gyrum rationis et doctrinae duci oportere, ut perspicerent rerum humanarum imbecillitatem varietatemque
25 fortunae”.

13 — CICERO, De Offic. II, 22, 76; ed. C. Atzert, 113; v. L. 109; F. 11.

Laudat Africanum Panaetius, quod fuerit abstinens.

14 — CICERO, Ep. ad Att. IX, 12, 2; ed. L. C. Purser.

30 De Dionysio sum admiratus qui apud me honoratior fuit quam apud Scipionem Panaetius;

1 διό . . . Ἑλλαδικός cf. Ath. 11, 479 f; 13, 606a; καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς τῆς Ἑλλάδος πόλεσι praemisit Christ 2 γέγονε δὲ] δὲ om. G M 3 καὶ διήκουσε . . . Παναητίου] καὶ δ. αὐτοῦ ὁ Ῥόδιος Παναητίος Ionsius καὶ διῆκε μέχρι τοῦ Ῥ. II. Müller οὐ καὶ διήκουσε, καὶ τῷ Ῥοδίῳ Παναητίῳ Daub. 7 Panaetium Lag. 9: et pane Σ: et pene (pae- A) cett 20 ut . . . solent (sic) Non. 304, 40 ut sicut 5 equos cf. Sen. clem. 1, 16, 4; proeliorum del. Kr. p. 126 21 his ω 22 possent p uti om. c sic . . . sibi que supra (sic) Non. 389, 30 ecfrenatos V et- b eff- cet. 23 girum X 24 -que om. c -que eventus K utrumque et eventus et fortunae del. Mo² p. 319, at del. optima clausula

15 — VELLEIUS PATERCULUS, Histor. I, 13, 3; ed. R. Ellis, 13; v. L. 42.

Scipio tam elegans liberalium studiorum omnisque doctrinae et auctor et admirator fuit, ut Polybium Panaetiumque, praecellentis ingenio viros, domi militiaeque secum habuerit. 5

15* — EPIGRAMMATA BOBIENSIA, Sulpiciae Fabella, 45-46; ed. F. Munari, 93-94.

Ergo Numantinus Libycusque erravit in isto Scipio, qui Rhodio crevit formante magistro.

16 — PLUTARCHUS, Praec. Ger. Reipubl. 18; 814C-D; ed. C. 10 Hubert e.a. V-1, 98-99; v. L. 47.

Οὐ μόνον δὲ δεῖ παρέχειν αὐτὸν [τε] καὶ τὴν πατρίδα πρὸς τοὺς ἡγουμένους ἀναίτιον, ἀλλὰ καὶ φίλον ἔχειν αἰεὶ τινα τῶν ἄνω δυνατωτάτων, ὥσπερ ἔρμα τῆς πολιτείας βέβαιον (αὐτοὶ γὰρ εἰσι Ῥωμαῖοι πρὸς τὰς πολιτικὰς σπουδὰς προθυμότεροι τοῖς φίλοις), καὶ καρπὸν ἐκ φιλίας ἡγεμονικῆς
15 λαμβάνοντα, οἷον ἔλαβε Πολύβιος καὶ Παναητίος τῇ Σκιπίωνος εὐνοίᾳ πρὸς αὐτοὺς μεγάλα τὰς πατρίδας ὠφελήσαντες εἰς εὐδαιμονίαν, ἐξενέγκασθαι καλόν.

17 — GELLIUS, Noct. Att. XVII, 21; ed. C. Hosius, II, 223-224; v. L. 7. 20

Ne in sermonibus forte inconspicuum aliquid super aetate atque vita clariorum hominum temere diceremus, sicuti sophista ille ἀπαίδευτος, qui publice nuper disserens Carneaden philosophum a rege Alexandro, Philippi filio, pecunia donatum et Panaetium Stoicum cum superiore Africano vixisse dixit. 25

18 — POMPONIUS PORPHYRIO, Comm. in Horat. I Carm. 29, 13-14; ed. A. Holder, 39.

Cum tu coemptos undique n. l. P.: Pan(a)etius Stoicus philosophus fuit praeceptor Scipionis Africani et Laelii genere Rhodius.

4 administrator A praecellentis A: -teis P. 12 αὐτον z S R y B τε del. Mittelhaus τὴν om. G V k ἡγεμόνας G³ k J S R y Θ 13 τῶν ἄνω δυνατ. def. Mittelhaus (ἄνω = Romae, cf. de Persia Vit. Them. 26 p. 124 e et Vit. Artox. 6 p. 1013 e f), Kron. (qui cft Vit. Them. 26 p. 124 e τοῖς ἄνω δυνατοῖς) Sententiarum structuram ita (φίλον ἔχειν- καὶ καρπὸν- ἐξενέγκασθαι καλόν) refecerunt Koraeus Hu. 14 οὗτοι G² mg F¹ mg R y Θ τοιοῦτοι J S c edd. usque ad Duebn. 15 καρπὸν ἐκ G Φ V k J¹ S Xyl. καρπὸν οὐκ ἐκ O λαμβάνοντα k R c. om. G¹ Φ λαμβάνοντες O λαμβάνοντας Xyl. 16 σκηπ. V y Z Π 17 αὐτοὺς Bern. πρὸς αὐτ. μεγ. om. Φ <δημοσίαν> ante eūd. add. Wy. 22 clariorum] Z clarorum (clamorum X) γ elarorum Q 28 panaetii W: f. 29 rhodius

19 — SYMMACHUS, Laud. in Gratianum Aug. 7; ed. O Seeck, 331. Africanum illum terra marique victorem lectionis particeps et laboris Panaetius non reliquit;

20 — SYMMACHUS, Epist. I, 20 (15); ed. O. Seeck, 12.
5 Enim vero neque Panaetio Africanorum secundus neque Opillo Rutilius vel Cineae Pyrrhus aut Metrodoro suo Mithridates Ponticus liberalium disciplinarum pretia solverunt.

21 — SUIDAS, Lexicon II 1941; ed. Ada Adler IV, 162; v. L. 41.
Πολύβιος, Λύκου υἱός, ἀπὸ Μεγάλης πόλεως τῆς Ἀρκαδίας, καθη-
10 γησάμενος Σικηπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ, ὅτε καὶ Παναίτιος ὁ φιλόσοφος·
γεγονώς κατὰ Πτολεμαῖον τὸν ἐπικληθέντα Εὐεργέτην. οὗτος ἔγραψε
τὴν μακρὰν ἱστορίαν Ῥωμαϊκὴν ἐν βιβλίοις μ'. ἀρχεται δὲ ἀπὸ τῆς
φυγῆς Κλεομένους τοῦ Σπαρτιατοῦ καὶ τῆς Φιλίππου τοῦ Περσέως
υἱοῦ διαδοχῆς τῶν Μακεδόνων, τὰ ἐξῆς ἐπισυνάπτων Ῥωμαίων.

22 — THEMISTIUS, Oratio 34, 8; ed. G. Dindorf, 451.
15 Ταύτην οὐκ ἔσχε φιλοτιμήσασθαι τὴν φιλοτιμίαν ὁ Κῦρος ὁ Πέρσης,
οὐκ Ἀλέξανδρος ὁ μέγας, ἀλλὰ τὸν καθηγέτην Ἀριστοτέλην πολλῶν
καὶ μεγάλων ἀξιώσας καὶ τὰ Στάγειρα αὐτῷ συνοικίσας, ὅμως οὐκ
ἔστησεν ὄγκω τηλικαύτης ἀρχῆς. οὐδὲ τὸν Ἄρειον ὁ Σεβαστὸς, οὐδὲ
20 τὸν Παναίτιον ὁ Σικηπίων, οὐδὲ τὸν Θρασύλον Τιβέριος, ἀλλὰ θεατὰς
κέκτηνται μόνον τῶν οἰκείων ἀγωνισμάτων, ἐλκύσαι δὲ ἐπὶ τὸ στάδιον
καὶ τὴν κονίστραν, καίτοι σφόδρα ἀν βουληθέντες, οὐκ ἠδυνήθησαν.

23 — CICERO, Lucullus 2, 5; ed. O. Plasberg, 28; v. L. 43.
Ego autem cum Graecas litteras M. Catonem in senectute didicisse
25 acceperim, P. autem Africani historiae loquantur in legatione illa
nobili, quam ante censuram obiit, Panaetium unum omnino
comitem fuisse, nec litterarum Graecarum nec philosophiae iam
ullum auctorem requiro.

3 reliquid 5 VMII] panetio V M secundus] socio (II) opillor rutilius V,
opio rutilius M 6 cyneae V M aeneae II pyrrus V M mitridatas V metri-
dates M 8 Cfr Hesychius, Onomatol. DCLV cf. Steph. Byz. Μεγάλη
πόλις; init. cf. 184 9 A (G F V M) Λυκόρτου Reines Μεγάλης] μέσης G
10 Σικηπίωνος A^o V M^o cf. π 2053 14 υἱοῦ] πατρός Schweighäuser 18
συνοικίσας Iacobsius συνοικήσας ed. Med. 20 Θρασύλον] Θρασύλλον ed.
Med. 26 AVB] ante] immo post

24 — PLUTARCHUS, Reg. et Imp. Apopht. 13-14; 200E-201A;
ed. C. Hubert e.a. II, 89; v. L. 43-44.

Ἐκπεμφθέντα δὲ τρίτον αὐτὸν (sc. Σικηπίωνα) ὑπὸ τῆς βουλῆς, ὡς
φησι Κλειτόμαχος (ρ 487),

ἀνθρώπων ὕβριν τε καὶ εὐνομίην ἐφορῶντα,
5 πόλεων ἐθνῶν βασιλέων ἐπίσκοπον, ὡς εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἦκε καὶ τῆς
νεῶς ἀποβάς ἐβάδιζε κατὰ τῆς κεφαλῆς ἔχων τὸ ἱμάτιον, ἠξίου ἀπο-
καλύψασθαι παραθέοντες οἱ Ἀλεξανδρεῖς καὶ δεῖξαι ποθοῦσιν αὐτοῖς
τὸ πρόσωπον· τοῦ δ' ἀποκαλυφάμενου κραυγὴν καὶ κρότον ἐποίησαν.
τοῦ δὲ βασιλέως μόλις ἀμιλλωμένου βαδίζουσιν αὐτοῖς δι' ἀργίαν καὶ 10
τρυφὴν τοῦ σώματος ὁ Σικηπίων ἀτρέμα πρὸς τὸν Παναίτιον ψιθυρίσας
εἶπεν ἤδη τι τῆς ἐπιδημίας ἡμῶν Ἀλεξανδρεῖς ἀπολελεύουσι· δι'
ἡμᾶς γὰρ ἐωράκασι τὸν βασιλέα περιπατοῦντα'. (14) Συναπεδήμει
δ' αὐτῷ φίλος μὲν εἰς φιλόσοφος Παναίτιος, οἰκείται δὲ πέντε·

25 — PLUTARCHUS, Max. cum princ. I; 777A; ed. C. Hubert 15
e.a. V-I, 4; v. L. 43.

Καὶ Σικηπίων μετεπέμψατο Παναίτιον, ὅτ' αὐτὸν ἡ σύγκλητος ἐξε-
πεμφεν ἀνθρώπων ὕβριν τε καὶ εὐνομίην ἐφορώμενον', ὡς φησι Ποσει-
δώνιος.

26 = I — STOICORUM INDEX HERCULANENSIS, col. LXXIII; ed. 20
A. Traversa, 93.

φεν ἐν Ῥώμῃ κάκει ζῶντος ἐπι Παναίτιου κατέστρεψεν·

27 — PLUTARCHUS, In Hesiod. 65; ed. G. Bernardakis, VII, 84;
v. L. 48; F. 57.

Καὶ ὀρθῶς ὁ Παναίτιος, πολίτην αὐτὸν Ἀθηναίων ποιεῖσθαι σπευ- 25
δόντων, εἶπε τῷ σώφρονι μίαν πόλιν ἀρεῖν.

28 — I.G. II, 2, 953.

[E]πι Λυσιάρχου ἀρχοντος οἶδε ἱεροποιήσαν·

Ῥωμαῖα

[X]ρύσιππος ἐξ Οἴου

Σμικυθίων Ἀναγυράσιος 30

Πτολεμαῖα

vs. 25. Παναίτιος Ῥόδιος.

1 cfr 777a (Posid.); Justin. XXXVIII, 8; Athen. XII p 549de Polyb.
ap. Athen. VI p. 273a; Cic. Luc. 5; Val. Max. IV, 3, 13; de vir. ill. 58, 7
3 τρίτον αὐτὸν ὑπὸ τ.β. Ηα. αὐτ. ὑπὸ τ.β. τρίτον Ω 5 ὕβριν Σ g 777a
6 πόλεων Ο 7 κατὰ κεφαλῆς (om. τῆς) Σ g Φ 8 παραθέοντες Ku. cf. v.
Luc. 21, 5 περιθ. Ω 10 τοῦ δὲ om. Π G¹ Φ 11 τοῦ ante σωμ. om. Σ g ἀτρη]
ἡρέμα Babb. 15 F.G.H. Posid. 30 18 ὕβριν] δίκην γ εὐνομίαν X S O
ἐφορ. Xyl. ἐφορῶντα Θ ὑφορῶμ O 22 φεν: διέτριψεν suppl. C

29 — ATHENAEUS, *Dipnosoph.* V, 2; 186a; ed. G. Kaibel, I, 404; v. L. 57-58.

Πολλῶν γοῦν εἰσι φιλοσόφων ἐν ἄστει σύνοδοι τῶν μὲν Διογενιστῶν, τῶν δὲ Ἀντιπατριστῶν λεγομένων, τῶν δὲ Παναησιαστῶν.

30 — STOICORUM INDEX HERCULANENSIS, col. LIII; ed. A. Traversa, 74-75.

διακηκόει καὶ [αἰ] διάδοχος ἐγ[έ]γετο [τῆ]ς Ἀντιπάτρου σχολῆς.

31 = I — STOICORUM INDEX HERCULANENSIS, col. LX; ed. A. Traversa, 82.

καὶ διὰ [μ]εγάλην ἕξιν ἰδιοπραγεῖν δυνάμενος, οὐκ ἔκρινεν ἄλλα ἢ [π]ροεξάγειν Ἀντιπά[τρ]ω, καὶ τοῦτο ποιῶν [μέ]χρι τέλο[υ]ς <οὐκ> ἀμελ[έ]τ[η]τος ἐγένετο· χρόνῳ δὲ ὁ μὲν διὰ τὸ γῆρας [έ]σ[χ]όλαζε κατ' οἶκον [καθῆ]μενος, ὁ δὲ ἠγ[εῖσθαι] ἠ[ε]τέτ[ο] ὑ[πὸ] τῶν [συσχολαστῶν].

32 — CICERO, *Tuscul. Disp.* V, 37, 107; ed. M. Pohlenz, 452; v. L. 48.

Iam vero exilium, si rerum naturam, non ignominiam nominis quaerimus, quantum tandem a perpetua peregrinatione differt? in qua aetates suas philosophi nobilissimi consumpserunt, Xenocrates Crantor Arcesilas Lacydes Aristoteles Theophrastus Zeno Cleanthes Chrysippus Antipater Carneades Clitomachus Philo Antiochus Panaetius Posidonius, innumerabiles alii, qui semel egressi numquam domum reverterunt.

3 Διογενειαστῶν Wilam 10 Columnam hanc iterum legit complevitque Croenert, 477-478, cuius supplementa sunt. 17 tandem a Dav. damna X (damna a V^s) 18 ^{sum} contempserunt K¹ 19 archesilas X 20 carneades philo antiochus possidonius G¹ R¹ V¹, post carneades add. panetius clitomachus R^e, panetius (paneatius V^e) clitomachus carneades G¹ V^e carneades panetius clitomachus philo (philoa H) antiochus possidonius K H *verum ordinem rest. He*

CAPUT II

DE LIBRIS A PANAETIO SCRIPTIS

33 — CICERO, *Ep. ad Att.* XIII, 8; ed. L. C. Purser; v. L. 117; F.s.n. p. 35.

Epitomen Bruti Caelianorum velim mihi mittas et a Philoxeno Παναητίου περὶ προνοίας.

34 — CICERO, *Ep. ad Att.* XVI, 11, 4; ed. L. C. Purser; v. L. 79; F. 3.

Τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος, quatenus Panaetius, absolvi duobus. Illius tres sunt; sed cum initio divisisset ita, tria genera exquirendi officii esse, unum, cum deliberemus honestum an turpe sit, alterum, utile an inutile, tertium, cum haec inter se pugnare videantur, quo modo iudicandum sit, qualis causa Reguli, redire honestum, manere utile, de duobus primis praeclare disseruit, de tertio pollicetur se deinceps sed nihil scripsit. Eum locum Posidonius persecutus est.

35 — CICERO, *De Offic.* III, 2, 7-10; ed. C. Atzert, 114-115; v. L. 80-81; F. 2.

Panaetius igitur, qui sine controversia de officiis accuratissime disputavit quemque nos correctione quadam adhibita potissimum secuti sumus, tribus generibus propositis, in quibus deliberare homines et consultare de officio solerent, uno cum dubitarent, honestumne id esset, de quo ageretur, an turpe, altero, utilene esset an inutile, tertio, si id, quod speciem haberet honesti, pugnaret cum eo, quod utile videretur, quomodo ea discerni oporteret, de duobus generibus primis tribus libris explicavit, de tertio autem genere deinceps se scripsit dicturum nec exsolvit id, quod promiserat. (8) Quod eo magis miror, quia scriptum a discipulo eius Posidonio est, triginta annis vixisse Panaetium posteaquam illos libros edidisset. Quem locum miror a Posidonio breviter esse tactum in quibusdam commentariis, praesertim cum scribat nullum esse

14 es add. Orelli 18 nos sscr. B² 20 de officiis cp cf. III, 15, 63 om. S fort. recte 23 ea om. p 27 annos cp 28 libros sscr. B²

locum in tota philosophia tam necessarium. (9) Minime vero assentior iis, qui negant eum locum a Panaetio praetermissum, sed consulto relictum, nec omnino scribendum fuisse, quia numquam posset utilitas cum honestate pugnare. De quo alterum potest
 5 habere dubitationem, adhibendumne fuerit hoc genus, quod in divisione Panaetii tertium est, an plane omittendum, alterum dubitari non potest, quin a Panaetio susceptum sit, sed relictum. Nam qui e divisione tripertita duas partes absolverit, huic necesse est restare tertiam; praeterea in extremo libro tertio de hac parte
 01 pollicetur se deinceps esse dicturum. (10) Accedit eodem testis locuples Posidonius, qui etiam scribit in quadam epistola, P. Rutilium Rufum dicere solere, qui Panaetium audierat, ut nemo pictor esset inventus, qui in Coa Venere eam partem, quam Apelles inchoatam reliquisset, absolveret — oris enim pulchritudo reliqui
 15 corporis imitandi spem auferebat —, sic ea, quae Panaetius praetermisisset et non perfecisset, propter eorum, quae perfecisset, praestantiam neminem persecutum.

36 — CICERO, De Offic. I, 43, 152; ed. C. Atzert, 69.

Eorum autem ipsorum, quae honesta sunt, potest incidere saepe
 20 contentio et comparatio, de duobus honestis utrum honestius, qui locus a Panaetio est praetermissus.

37 — CICERO, De Offic. II, 24, 86; ed. C. Atzert, 110; v. L. 109.

In his autem utilitatum praeceptis Antipater Tyrius, Stoicus, qui Athenis nuper est mortuus, duo praeterita censet esse a Pa-
 25 naetio, valitudinis curationem et pecuniae;

38 — CICERO, De Offic. II, 25, 88; ed. C. Atzert, 110.

Sed utilitatum comparatio, quoniam hic locus erat quartus, a Panaetio praetermissus, saepe est necessaria.

39 — CICERO, De Offic. I, 2, 7; ed. C. Atzert, 4; v. L. 102.

30 Placet igitur, quoniam omnis disputatio de officio futura est, ante definire, quid sit officium, quod a Panaetio praetermissum esse miror.

4 honesto B^{corr} honeste V 10 accedit . . . Posidonius *Non.* 462, 15 eodem ω eo *Non.* 12 Rufum *om.* c solere Zc solitum p 13 in coa uenere V in choa uenere Bc (sed *subpunctum* in c) incho Veneris P et Q ante *ras.* 5 *litt.* in templo choeueneris p S inchoare c³ *i.m.* [in Coa] Veneris S *Mo.* p. 55; at *cf. or. 5 div. I, 23* 15 imitando V imitandam p 16 [et non perfecisset] *Murb. edd. cf. Pl. Mus. Rhen. LIII (1898) p. 73* 23 Tyrius *om.* p 24 esse *om.* cp 27 hoc loco p 31 diffinire BcS

40 — MICHAEL APOSTOLIUS, Praef. 2; ed. E. Leutsch, II, 234.

Ἴνα δὲ μὴ τις ἡμῶν τῶν ἐταίρων ἐπιλάβοιτο, ὡς μὴ, συναγωγὴν παροιμιῶν ποιουμένων, τὴν παροιμίαν ὀριζομένων, ἧ δὴ καὶ ὁ σοφὸς Κικέρων ἐπελάβετο Παναητίου, συγγεγραφότος μὲν περὶ τοῦ καθήκοντος, τί δὲ ὄν ἐστιν οὐδαμοῦ εἰπόντος αὐτῷ τοῦ συγγράμματος, 5 ὀριστέον ἂν εἴη τὴν παροιμίαν, ἧ λαβόντες ἄνωθεν ἔχομεν.

41 — PLINIUS, Nat. Hist. Praef. 22; ed. J. Beaujeu, I, 53; v. L. 101-102.

Scito enim conferentem auctores me deprehendisse a iuratissimis
 ex proximis veteres transcriptos ad verbum neque nominatos, non 10
 illa Vergiliana virtute, ut certarent, non Tulliana simplicitate, qui
 de Republica Platonis se comitem profiteretur, in Consolatione filiae
 „Crantorem”, inquit, „sequor”, item Panaetium de Officiis, quae
 volumina ediscenda, non modo in manibus cotidie habenda, nosti.

42 = 116 — GELLIUS, Noct. Att. XIII, 28 (27); ed. C. Hosius, 15
 II, 96; v. L. 112-113; F. 8.

Legebatur Panaetii philosophi liber de officiis secundus ex tribus illis inclitis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere aemulatus est.

43 — LACTANTIUS, Divin. Instit. VI, 5, 4; ed. S. Brandt-G 20
 Laubmann, 496.

Ab his definitionibus (sc. virtutis), quas poeta breviter comprehendit, Marcus Tullius traxit officia vivendi Panaetium Stoicum secutus eaque tribus voluminibus inclusit.

44 — AMBROSIIUS, De Offic. Ministr. I, 7, 23-24; ed. J. G. Kra- 25
 binger, 39; v. L. 8.

Dum igitur hunc psalmum (sc. XXXVIII) considero, successit animo de officiis scribere. (24) De quibus etiamsi quidam philosophiae studentes scripserint, ut Panaetius et filius eius apud Graecos,

2 Ἴνα κτλ. Arsenius in praefationem suam recepit. Ἴνα δὲ - ὡς] Ἡμῶν δ' Ἴνα μὴ τις ἡμῶν ἐπιλάβοιτο, ὡς A ἡμῶν RZ *om.* ἐταίρων ἡμῶν R; ἐταίρων ἡμῶν Z; ὡς μὲν Z 3 δὲ μὴ ὀριζομένων Z 4 Παναητίου, Ῥωμαῖος Ἑλληγος Z A 5 αὐτοῦ Z 6 τὴν RZ *om.* ἧ] ὡς Z ἔχωμεν Z 9 conferente d a *Murb.* te me p 10 ex *Mayhoff:* et *codd.* nominatos *vulg.* dominatos *codd.* praeter p qui damnatos 11 Tulliana a³ ad *marg.* (tulliana) *Deil.* cecil- *codd.* Ciceroniana *vulg.* 14 ediscenda (*Rhen.*) eius discenda *codd.* 22 B R H S P V] iis R quos H 23 panetium B H S P V, pane et vinum R sthoicum H 24 ea quae H 27 succedit Ba 28 etiam si Mabdef et Ba. Dein *quādam* W 29 scribserint pr. Bs. Conf. ad I, 2 § 7. 7

Tullius apud Latinos, non alienum duxi a nostro munere, ut etiam ipse scriberem.

45 — DIOGENES LAERTIUS, IX, 20; ed. G. Cobet, 231; v. L. 115; F. 17.

5 Φησὶ δὲ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐν τῷ περὶ γήρωσ, καὶ Παναίτιος ὁ στωϊκὸς ἐν τῷ περὶ εὐθυμίας, ταῖς ἰδίαις χερσὶ θάψαι τοὺς υἱεῖς αὐτὸν (sc. Ξενοφάνην), καθάπερ καὶ Ἀναξαγόραν.

46 = 113 — CICERO, De Finib. B. et M. IV, 9, 23; ed. Th. Schiche, 130; v. L. 116; F. 13.

10 Itaque homo in primis ingenuus et gravis, dignus illa familiaritate Scipionis et Laelii, Panaetius, cum ad Q. Tuberonem de dolore patiendo scriberet, quod esse caput debebat, si probari posset, nusquam posuit, non esse malum dolorem, sed quid esset et quale, quantumque in eo inesset alieni, deinde quae ratio esset perferendi;
15 cuius quidem, quoniam Stoicus fuit, sententia condemnata mihi videtur esse inanitas ista verborum.

47 — CICERO, Tuscul. Disp. IV, 2, 4; ed. M. Pohlenz, 363; v. L. 116; F. 45.

20 Mihi quidem etiam Appii Caeci carmen, quod valde Panaetius laudat epistola quadam, quae est ad Q. Tuberonem, Pythagoreum videtur.

48 — CICERO, De Legib. III, 5, 13-6, 14; ed. G. De Plinval, 88; v. L. 84.

30 Sed huius loci de magistratibus sunt propria quaedam, a Theophrasto primum, deinde a Dione Stoico quaesita subtilius. ATTICUS. Ain tandem? Etiam a Stoicis ista tractata sunt? MARCUS. Non sane, nisi ab eo quem modo nominavi et postea a magno homine et in primis erudito, Panaetio. nam veteres verbo tenus acute illi quidem, sed non ad hunc usum popularem atque civilem, de re publica
disserebant.

1 dixi pr. W, duximus. Mbcd g. Dein praepositionem a om. codd. W. Monacc. Bac. et ed. Med.; nro muneri scribit Bb. Tullius post filium ponitur in Ba. De re vid. Cic. de Offic. I. 2 14 inesset RV in esset N esset BE 16 inanitas BEV inmanitas RN 19 appii + tuberonem K¹ (etiam +), reliqua in mg. add. K^e 20 ad Q. V²⁰⁰ S atque X pythagoreorum X corr. V²? 26 ain G anin A an in B 29 pupularē B

49 — DIOGENES LAERTIUS, II, 86-87; ed. G. Cobet, 53; v. L. 62, 114; F. 12.

Οἱ μὲν οὖν ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς τῆς Ἀριστίππου μείναντες καὶ Κυρηναῖκοι προσαγορευθέντες δόξαις ἐχρῶντο τοιαύταις· δύο πάθη ὑφίσταντο, πόνον καὶ ἡδονήν, τὴν μὲν λείαν κίνησιν, τὴν ἡδονήν, τὸν δὲ πόνον 5 τραχεῖαν κίνησιν. (87) μὴ διαφέρειν τε ἡδονὴν ἡδονῆς, μηδὲ ἡδίων τι εἶναι· καὶ τὴν μὲν εὐδοκητὴν πᾶσι ζώοις, τὸν δ' ἀποκρουστικόν. ἡδονὴν μέντοι τὴν τοῦ σώματος, ἣν καὶ τέλος εἶναι, καθά φησι καὶ Παναίτιος ἐν τῷ περὶ τῶν αἰρέσεων, οὐ τὴν καταστηματικὴν ἡδονὴν τὴν ἐπ' ἀναιρέσει ἀλγυδόνων καὶ οἷον ἀνοχλησίαν, ἣν ὁ Ἐπίκουρος ἀποδέχεται καὶ 10 τέλος εἶναι φησί.

50 = 132 — PLUTARCHUS, Aristid. 27; 335D; ed. Cl. Lindskog-K. Ziegler, I, 1, 312; v. L. 114; F. 47.

Πρὸς μὲν οὖν τοῦτους ἱκανῶς ὁ Παναίτιος ἐν τοῖς περὶ Σωκράτους ἀντίρρηκεν· 15

51 — PLINIUS, Natur. Hist. I; ed. J. Beaujeu, I, 64-67.

L. V continentur situs . . . . . Mauretianarum, Numidiae, Africae . . . . .

Ex auctoribus . . . . . Externis . . . . . 18 Panaetio . .

L. VI continentur situs . . . . . Ponti 20

Ex auctoribus . . . . . Externis . . . . . 16 Panaetio . .

51a = 136b — PORPHYRIUS, In Ptol. Harm. Comm. III; ed. I. Düring, 65; (Wallis, 244).

Εἴρηται δὲ καὶ Παναίτιῳ τῷ νεωτέρῳ ἐν τῷ Περὶ τῶν κατὰ γεωμετρίας καὶ μουσικῆς λόγων καὶ διαστημάτων συντόμως περὶ τούτων μετ' 25 εὐλόγου ἀπολογίας τῆς ὑπὲρ τῶν πρεσβυτέρων καὶ διδασκαλίας τῆς κατὰ τοὺς ἀριθμοὺς χρήσεως.

CAPUT III

DE PANAETII DOCTRINA

- 52 — CICERO, De Finib. B. et M. I, 2, 6; ed. Th. Schiche, 3.
Quid enim est a Chrysippo praetermissum in Stoicis? legimus tamen Diogenem, Antipatrum, Mnesarchum, Panaetium, multos alios in primisque familiarem nostrum Posidonium.
- 53 — SENECA, Ep. Mor. ad Lucil. IV, 4, 4 (33); ed. A. Beltrami, I, 126-127.
Iam puta nos velle singulares sententias ex turba separare: cui illas adsignabimus? Zenoni an Cleanthi an Chrysippo an Panaetio an Posidonio?
- 54 — EPITOME DIOGENIS LAERTII; ed. V. Rose, Hermes I (1866), 370-371.
Λαερτίου Διογένους βίοι καὶ γνῶμαι τῶν ἐν φιλοσοφίαι εὐδοκιμησάντων καὶ τῶν ἐκάστη αἰρέσεων ἀρεσκόντων ἐν ἐπιτομῇ συναγωγῇ. διήρηται τὸ σύγγραμμα εἰς βίβλους δέκα: ἐκάστου βιβλίου τὰ πρόσωπα: . . . . .
Ἐν τῷ* ζω. ζήνων: κλεάνθης: χρύσιππος: ζήνων ταρσεύς: διογένης: ἀπολλόδωρος: βοηθὸς: μνησαρχίδης: μνασαγόρας: νέστωρ: βασιλείδης: δάρδανος: ἀντίπατρος: ἡρακλείδης: σωσίγενης: παναιτεῖος: κάτων . . . .
- 55 — CICERO, De Finib. B. et M. IV, 28, 79; ed. Schiche, 155; v. L. 60.
Quam illorum (sc. Stoicorum) tristitiam atque asperitatem fugiens Panaetius nec acerbitatem sententiarum nec disserendi spinas probavit fuitque in altero genere mitior, in altero illustrior semperque habuit in ore Platonem, Aristotelem, Xenocratem, Theophrastum, Dicaearchum, ut ipsius scripta declarant.
- 56 = 83 — CICERO, Tuscul. Disp. I, 32, 79; ed. M. Pohlenz, 257; v. L. 60; F. 37.
Credamus igitur Panaetio a Platone suo dissentienti? quem enim
- 7 Iam et sententiae et rythmi causa Löfstedt, Zu Senecas Briefen; Eranos XIV (1915) pag. 153 8 adsignauimus Q p L 28 igitur] etiam K

omnibus locis divinum, quem sapientissimum, quem sanctissimum, quem Homerum philosophorum appellat . . .

57 = I — STOICORUM INDEX HERCULANENSIS, col. LXI; ed. A. Traversa, 83.

Ἦν γὰρ ἰσχυρῶς φιλοπλάτων καὶ φιλοαριστοτέλης, ἀ[λλά] καὶ παρ[ένδ]ω[κ]ε τῶν Ζηνων[εῖω]ν [τι διὰ τῆ]ν Ἀκαδημειαν [καὶ τὸν Περὶ]πατον, καὶ ση[- - -

58 — HORATIUS, Carm. I, 29; ed. F. Klingner, 32; v. L. 61.

Cum tu coemptos undique nobilis
Libros Panaeti Socraticam et domum
Mutare loricis Hiberis
Pollicitus meliora, tendis?

59 = 76 — PROCLUS DIADOCHUS, In Plat. Timaeum 50B; ed. Ern. Diehl, I, 162; v. L. 61; F. 32.

Παναίτιος μὲν καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Πλατωνικῶν . . . .

60 — CICERO, Pro Murena, 31, 66; ed. C. Clark; v. L. 42.

Huiusce modi Scipio ille fuit quem non paenitebat facere idem quod tu (sc. Cato), habere eruditissimum hominem Panaetium domi; cuius oratione et praeceptis, quamquam erant eadem ista quae te delectant, tamen asperior non est factus sed, ut accipi a senibus, lenissimus.

61 = 48 — CICERO, De Legib. III, 5, 13-6, 14; ed. G. De Plinval, 88; v. L. 84.

Sed huius loci de magistratibus sunt propria quaedam, a Theophrasto primum, deinde a Dione Stoico quaesita subtilius. ATTICUS. Ain tandem? Etiam a Stoicis ista tractata sunt? MARCUS. Non sane, nisi ab eo quem modo nominavi et postea a magno homine et in primis erudito, Panaetio. nam veteres verbo tenus acute illi quidem, sed non ad hunc usum popularem atque civilem, de re publica disserebant.

62 — CICERO, De Offic. II, 10, 35, ed. C. Atzert, 87; v. L. 83.

Sed ne quis sit admiratus cur, cum inter omnes philosophos constet a meque ipso saepe disputatum sit, qui unam haberet, omnes

6 Παρε[νέδ]ω[κ]ε: dubitat B an verbum fuerit eiusmodi παρε[ξέπ]ε[σ]ε Ἀκαδημειαν ipse vidit Traversa; falso Ἀκαδημειαν edidit C 15 CMP] παλαιῶν ci Kroll 18 Panaetium Lag. 9: et pane Σ: et pene (pae- A) cett 26 ainG anim A an/in B 29 popularē B

habere virtutes, nunc ita seiungam, quasi possit quisquam, qui non idem prudens sit, iustus esse, alia est illa, cum veritas ipsa limatur in disputatione, subtilitas, alia, cum ad opinionem communem omnis accommodatur oratio. Quam ob rem, ut vulgus, ita nos hoc loco loquimur, ut alios fortes, alios viros bonos, alios prudentes esse dicamus. Popularibus enim verbis est agendum et usitatis, cum loquimur de opinione populari, idque eodem modo fecit Panaetius.

63 — DIOGENES LAERTIUS, VII, 41; ed. G. Cobet, 168; F. 23.
 10 Παναίτιος δὲ καὶ Ποσειδώνιος ἀπὸ τῶν φυσικῶν ἄρχονται, καθά φησι Φανίας ὁ Ποσειδωνίου γνώριμος ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ποσειδωνείων σχολῶν.

3 subtili c cf. *Ambr.* 2, 49 4 ut om. V 5 loquemur c 7 lo-
 quimur B -amur V P p -emur c cf. *de leg.* 1, 19 eo c

CAPUT IV

DE MUNDO

64 — CICERO, De Nat. Deor. II, 46, 118; ed. A. S. Pease, 847-848; v. L. 69; F. 29.

Ex quo eventurum nostri putant id de quo Panaetium addubitare dicebant, ut ad extremum omnis mundus ignesceret.

65 — PHILO, De Aetern. Mundi, 76; M. 497; ed. L. Cohn-S. 5 Reiter, VI, 96-97; v. L. 69; F. 26.

Βοηθὸς γοῦν ὁ Σιδώνιος καὶ Παναίτιος, ἄνδρες ἐν τοῖς Στωικοῖς δόγμασιν ἰσχυρότεροι, ἅτε θεόληπτοι, τὰς ἐκπυρώσεις καὶ παλιγγενεσίας καταλιπόντες πρὸς ὀσιώτερον δόγμα τὸ τῆς ἀφθαρσίας τοῦ κόσμου παντὸς ἤυτομόλησαν.

10

66 — DIOGENES LAERTIUS, VII, 142; ed. G. Cobet, 189; v. L. 69; F. 24.

Παναίτιος δ' ἀφθαρτον ἀπεφήνατο τὸν κόσμον.

67 — ARNOBIUS, Adv. Nation. II, 9; ed. A. Reifferscheid, 54; F. 28.

15

Qui ignem minatur mundo, advenerit cum tempus, arsurum, non Panaetio Chrysippo Zenoni (sc. credit)?

68 — EPIPHANIUS, De Fide, 9, 45; (Pet. 1090D-1091A); ed. K. Holl (G.C.S.) Epiphanius, III, 509; v. L. 69; F. 27.

Παναίτιος ὁ Ῥόδιος τὸν κόσμον ἔλεγεν ἀθάνατον καὶ ἀγήρω, καὶ τῆς μαντείας κατ' οὐδὲν ἐπεστρέφετο, καὶ τὰ περὶ θεῶν λεγόμενα ἀνήρει. ἔλεγε γὰρ φλήναφον εἶναι τὸν περὶ θεοῦ λόγον.

3 venturum putant nostri *Prob.* pannentium O 4 aut M ad postremum *Prob.* 7 ὁ σιδώνιος M: ὁ ἰδώνιος U, ἡ σιδώνιος HP; καὶ Ποσειδώνιος v (Turn.). Παναίτιος v (Turn.): πάνεπος codd. 8 καὶ τὰς ἐκπυρώσεις U 9 ὀσιώτερον Cumont: θειώτερον codd. τὸ om. U 10 παντός] πάντως Buecheler (Cumont); at cf. Arnim, Quellenstudien p. 18 16 igne minatur mundum *Urs.* advenerit *scripsit Reifferscheid* et venerit P venerit *Urs.* 17 chrysippo P 20 ἀγήρω Scaliger] ἀτρήρω J.

69 — STOBÆUS, Eclog. I, 20; ed. C. Wachsmuth-O Hense, I, 171; v. L. 69; F. 25.

Παναίτιος πιθανώτεραν εἶναι νομίζει καὶ μᾶλλον ἀρέσκουσιν αὐτῷ τὴν αἰδιότητα τοῦ κόσμου ἢ τὴν τῶν ὄλων εἰς πῦρ μεταβολήν.

70 — CICERO, Lucullus, 33, 107; ed. O. Plasberg, 80; v. L. 69; F. 19.

Primum enim negatis fieri posse ut quisquam nulli rei adsentiat. at id quidem perspicuum est, cum Panaetius, princeps prope meo quidem iudicio Stoicorum, ea de re dubitare se dicat quam omnes praeter eum Stoici certissimam putant, vera esse <responsa> haruspicum auspicia oracula somnia vaticinationes, seque ab adsensu sustineat — quod is potest facere vel de iis rebus quas illi a quibus ipse didicit certas habuerint, cur id sapiens de reliquis rebus facere non possit?

71 — CICERO, De Divinat. I, 3, 6; ed. O. Plasberg-W. Ax, 4b; v. L. 69; F. 18.

Sed a Stoicis vel princeps eius disciplinae, Posidoni doctor, discipulus Antipatri degeneravit Panaetius nec tamen ausus est negare vim esse divinandi, sed dubitare se dixit. Quod illi in aliqua re invitissimis Stoicis Stoico facere licuit, id nos ut in reliquis rebus faciamus a Stoicis non concedetur? praesertim cum id, de quo Panaetio non liquet, reliquis eiusdem disciplinae solis luce videatur clarius.

72 — CICERO, De Divinat. I, 7, 12; ed. O. Plasberg-W. Ax, 6b; v. L. 69; F. 21.

Quare omittat urguere Carneades, quod faciebat etiam Panaetius, requirens Iuppiterne cornicem a laeva corvum ab dextera canere iussisset.

73 — DIOGENES LAERTIUS, VII, 149; ed. G. Cobet, 191; v. L. 69; F. 20.

Ὁ μὲν γὰρ Παναίτιος ἀνυπόστατον αὐτὴν (sc. τὴν μαντικὴν) φησιν.

3 lemma παναιτίου τοῦ στοικοῦ hic add FP εἶναι νομίζει] ἐμφανίζει Usener νομίζειν FP: corr. Canter, φησὶν Lynden de Panaetio p. 69; num δογματίζει? αὐτῷ FP: corr. Meineke. Cfr. H. Diels, Doxogr. 469^b 7. (Arius Didymus) 9 A (N) B] quam A² B² quem A¹ B¹ quod N 10 certissimum A¹ N B¹ add. Pl. (post harusp. Ern.) 12 vel Goer. ut A¹ N B¹ del. A² B² 17 princeps Mar. -ipes A² V¹ E² P -pe A -pibus B: a pr- V² Neue II³ p. 67

74 — CICERO, De Divinat. II, 42, 87-47, 97; ed. O. Plasberg-W. Ax, 101b-106b; v. L. 69; F. 22.

Ad Chaldaeorum monstra veniamus, de quibus Eudoxus Platonis auditor, in astrologia iudicio doctissimorum hominum facile princeps, sic opinatur, id quod scriptum reliquit, Chaldaeis in praedictione et in notatione cuiusque vitae ex natali die minime esse credendum. (88) nominat etiam Panaetius, qui unus e Stoicis astrologorum praedicta reiecit, Anchialum et Cassandrum summos astrologos illius aetatis qua erat ipse, cum in ceteris astrologiae partibus excelleret, hoc praedictionis genere non usos. Scylax Halicarnassius familiaris Panaetii excellens in astrologia idemque in regenda sua civitate princeps totum hoc Chaldaicum praedicti genus repudiavit. (89) sed ut ratione utamur omissis testibus, sic isti disputant qui haec Chaldaeorum natalicia praedicta defendunt: vim quandam esse aiunt signifero in orbe, qui Graece ζωδιακός dicitur, talem, ut eius orbis una quaeque pars alio modo moveat inmutetque caelum perinde ut quaeque stellae in his finitumisque partibus sint quoque tempore, eamque vim varie moveri ab iis sideribus quae vocentur errantia, cum aut in ipsam partem orbis venerint in qua sit ortus eius qui nascatur, aut in eam quae coniunctum aliquid habeat aut consentiens (ea triangula illi et quadrata nominant). etenim cum tempore anni tempestatumque caeli conversiones commutationesque tantae fiant accessu stellarum et recessu, cumque ea vi solis efficiantur quae videmus, non veri simile solum sed etiam verum esse censent, perinde utcumque temperatus sit aër ita pueros orientis animari atque formari, ex eoque ingenia mores animum corpus actionem vitae casus cuiusque eventusque fingi. 43 (90) o delirationem incredibilem; non enim omnis error stultitia dicenda est. quibus

3 chaldeorum V B venimus B¹ 5 reliquid A V² chaldaeis A chaldeis B V² -dae- V² 6 novatione A 7 panetius A V B 10 *scylax V schilax B 11 alicarnassius B halicarnassius A V a*strologia [u] V 12 chaldaicum, ai in ras. A ex -ei V -deicum B cf. 47, 98 13 omisis A² 14 chaldeorum B 16 ζωδιακός ζ zodiacos V B -cys, y in ras. A alio] alia A 18 finitum hisque A f- isque V² B² 19 ab his A B ab iis ex -is V vocantur Mar. b m. sed cf. 41, 86, aut Thor. verissime, autem A V B t b m Pe ut haec cum aut-nominant coniungantur cum antecedentibus 21 habeant B² habet inviti ut vid. t b 22 nominant Mar. -nent A V B etenim 'saepe fere idem ac porro praeterea' Mdv. I, 1, 3 tempore... caeli: locus valde vexatus; fuitne temporum... tempestatum atque? Cf. Gundel Jahrb. der Charakterologie 1927, 155 24 cumque avi A² 25 veri] videri V² ex -ris A viri B² virum V² B² 26 orientes A²

etiam Diogenes Stoicus concedit aliquid, ut praedicere possint dumtaxat qualis quisque natura et ad quam quisque maxime rem aptus futurus sit; cetera, quae profiteantur negat ullo modo posse sciri; etiam geminorum formas esse similis, vitam atque fortunam plerumque disparem. Procles et Eurysthenes Lacedaemoniorum reges gemini fratres fuerunt. at ii nec totidem annos vixerunt, anno enim Procli vita brevior fuit, multumque is fratri rerum gestarum gloria praestitit. (91) at ego id ipsum quod vir optumus Diogenes Chaldaeis quasi quadam praevaricatione concedit, nego posse intellegi. Etenim cum ut ipsi dicunt ortus nascentium luna moderetur, eaque animadvertant et notent sidera natalicia Chaldaei quaecumque lunae iuncta videantur, oculorum fallacissimo sensu iudicant ea quae ratione atque animo videre debebant. docet enim ratio mathematicorum, quam istis notam esse oportebat, quanta humilitate luna feratur terram paene contingens, quantum absit a proxima Mercuri stella, multo autem longius a Veneris, deinde alio intervallo distet a sole, cuius lumine conlustrari putatur, reliqua vero tria intervalla infinita et inmensa, a sole ad Martis, inde ad Iovis, ab eo ad Saturni stellam, inde ad caelum ipsum, quod extremum atque ultimum mundi est. (92) quae potest igitur contagio ex infinito paene intervallo pertinere ad lunam vel potius ad terram?

44 Quid, cum dicunt, id quod iis dicere necesse est, omnis omnium ortus quicumque gignantur in omni terra quae incolatur eosdem esse eademque omnibus qui eodem statu caeli et stellarum nati sint accidere necesse esse, nonne eius modi sunt ut ne caeli quidem naturam interpretes istos caeli nosse appareat? cum enim illi orbes qui caelum quasi medium dividunt et aspectum nostrum definiunt (qui a Graecis ὀρίζοντες nominantur, a nobis finientes rectissime nominari possunt), varietatem maxumam habeant aliique in aliis locis sint, necesse est ortus occasusque siderum non fieri eodem tempore apud omnes. (93) quodsi eorum vi caelum modo hoc modo illo modo temperatur, qui potest eadem vis esse nascentium, cum caeli tanta sit dissimilitudo? in his locis quae nos incolimus post solstitium Canicula exoritur et quidem aliquot diebus, at apud

1 StVFr. 3 Diog. 36 2 qualis A V B quali t 4 scire V B¹ similes A^c
5 proclus ex -es, in ras. B 6 haec V¹ nec V² 8 ad A¹ B¹ ut V chaldeis
B V^p 10 cum Lamb. 1 cur A V B 11 chaldei V B 15 poene A
mercurii V^c ante mer- in lac. VII litt. fuit herculi B 22 qui cum A iis V
hiis A is B omnes A^c omnis in omnium V^p 24 qui ft. ex quae B 28
ὀρίζοντες ὄ orientes A V B finientes corr. -tis B -dis A V^p -di V^c 31 hoc
modo illo modo: in mg. add. A 34 solisticium A -tium V solsticium B;
at apud, t in ras. A², ad ~ V^p B^p, at ~ B^c, apud V^c

Troglodytas, ut scribitur, ante solstitium, ut, si iam concedamus aliquid vim caelestem ad eos qui in terra gignantur pertinere, confitendum sit illis eos, qui nascuntur eodem tempore, posse in dissimilis incidere naturas propter caeli dissimilitudinem; quod minime illis placet; volunt enim illi omnis eodem tempore ortos qui ubique sint nati eadem condicione nasci. 45 (94) Sed quae tanta dementia est, ut in maxumis motibus mutationibusque caeli nihil intersit qui ventus qui imber quae tempestas ubique sit? quarum rerum in proxumis locis tantae dissimilitudines saepe sint, ut alia Tusculi alia Romae eveniat saepe tempestas; quod qui navigant maxime animadvertunt, cum in flectendis promunturiis ventorum mutationes maxumas saepe sentiunt — haec igitur cum sit tum serenitas tum perturbatio caeli, estne sanorum hominum hoc ad nascentium ortus pertinere non dicere, quod non certe pertinet, illud nescio quid tenue, quod sentiri nullo modo, intellegi autem vix potest, quae a luna ceterisque sideribus caeli temperatio fiat, dicere ad puerorum ortus pertinere? quid, quod non intellegunt seminum vim, quae ad gignendum procreandumque plurimum valeat, funditus tolli, mediocris erroris est? quis enim non videt et formas et mores et plerosque status ac motus effingere a parentibus liberos; quod non contingeret, si haec non vis et natura gignentium efficeret sed temperatio lunae caelique moderatio. (95) quid, quod uno et eodem temporis puncto nati dissimilis et naturas et vitas et casus habent, parumne declarant nihil ad agendam vitam nascendi tempus pertinere? nisi forte putamus neminem eodem tempore ipso et conceptum et natum quo Africanum. num quis igitur talis fuit?

46 (96) Quid, illudne dubium est, quin multi, cum ita nati essent ut quaedam contra naturam depravata haberent, restituerentur et corrigerentur ab natura, cum se ipsa revocasset, aut arte aut medicina? ut quorum linguae sic inhaerent, ut loqui non possent,

1 Troglodytas 2 trogoditas A V B scripturante B^p solstitium V; A et B ut supra 4 incedere A¹ V¹ B 5 illis V^p illi* A B (ft. s) omni A^p V^p -nes A^c -nis V^c 9 sint A V^p B sunt V^c 11 animadvertant V B promunturiis A^p V^p promontoriis A^c promuntoriis V^c promuntoriis ex -muntori B mutationibus A^p 14 quod certe pertinet Dav. q. non c.p. del. Hot. t b m, sed v. Mdv. emend. in Cic. II. de leg. et Ac. Kopenh. 1826 p. 38, similia collegit V a. opusc. ac. 2, 329s Cf. 8, 21 et de positione vocis non 39, 86 23 dissimiles A^c 24 declarant scil. eodem temporis puncto nati; -at Dav. 30 abjaut conti. Dav., maluit Pl. aut ab atque medicina] aut m. V^c ut Pearce aut A VB (hic a in ras.) 31 eorum V^p inhaerent V

eae scalpello resectae liberarentur; multi etiam naturae vitium meditatione atque exercitatione sustulerunt, ut Demosthenem scribit Phalereus, cum rho dicere nequiret, exercitatione fecisse ut planissime diceret. quodsi haec astro ingenerata et tradita
 5 essent, nulla res ea mutare posset. Quid, dissimilitudo locorum nonne dissimilis hominum procreationes habet? quas quidem percurrere oratione facile est, quid inter Indos et Persas Aethiopas <et> Syros differat corporibus animis, ut incredibilis varietas dissimilitudoque sit. (97) ex quo intellegitur plus terrarum situs
 10 quam lunae tactus ad nascendum valere. nam quod aiunt quadringenta septuaginta milia annorum in periclitandis experiundisque pueris quicumque essent nati Babylonios posuisse, fallunt; si enim esset factitatum, non esset desitum; neminem autem habemus auctorem, qui id aut fieri dicat aut factum sciat. 47 videsne me
 15 non ea dicere quae Carneades sed ea quae princeps Stoicorum Panaetius dixerit?

75 — SENECA, Nat. Quaest. VII, 30, 2; ed. P. Oltramare; II, 332; v. L. 69; F. 31.

Panaetio et his qui videri volunt cometen non esse ordinarium
 20 sidus sed falsam sideris faciem diligenter tractandum est an aequae omnis pars anni edendis cometis satis apta sit, an omnis caeli regio idonea in qua creentur, an, quacumque ire, ibi etiam concipi possint, et cetera. Quae universa tolluntur, cum dico illos non fortuitos esse ignes sed intextos mundo, quos non frequenter educit sed in
 25 occulto movet.

76 — PROCLUS DIADOCHUS, In Plat. Timaeum, 50B; ed. E. Diehl, I, 162; v. L. 72; F. 32.

Τὴν δὲ εὐκρασίαν τῶν ὥρων τὴν τῶν φρονίμων οἰστικὴν Παναίτιος
 μέν καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Πλατωνικῶν ἐπὶ τῶν φαινομένων ἤκουσαν,
 30 ὡς τῆς Ἀττικῆς διὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους εὐ κεκραμένας ἐπιτηδείως ἐχούσης πρὸς τὴν τῶν φρονίμων ἀνδρῶν ἀπογέννησιν.

1 eae *Man.* hae A V B multae A 3 Phalereus B 1 f- A V B 6 dissimiles A^c 7 Aethiopas et Syros *Lamb.* 1 et aethiopas syros A V ~ siros B 8 ut *om.* V 10 luna tactus A lunae*actus *ex* luna & actus *ut vid.* B 11 pereclitandis A periclitandis *ex* -tis B 12 quicum A^p babillonios A babilonios *ex* -iis B 13 *alt.* esset]esse A V^p B 14 quid A^p V^p B qui id A^c V^c 15 principes V^p *cf.* 3, 6. panetius A^c V B^p pene- A^p panae- B^c 19 nolunt V 20 tractandum: tractatum A B V 21 [omnis] pars A B V anni pars Z 29 C M P] παλαιῶν ci Kroll 31 ἀπογένεσιν P

77 — CICERO, De Republ. I, 10, 15; ed. K. Ziegler, 11; F. 30.

Hic Scipio: 'quam vellem Panaetium nostrum nobiscum habere-mus! qui cum cetera tum haec caelestia vel studiosissime solet quaerere. sed ego Tubero — nam tecum aperte quod sentio loquar — non nimis adsentior in omni isto genere nostro illi familiari, s qui quae vix coniectura qualia sint possumus suspicari, sic adfirmat ut oculis ea cernere videatur aut tractare plane manu.

78 — CICERO, De Offic. II, 3, 11-12; ed. C. Atzert, 77.

Ratione autem utentium duo genera ponunt, deorum unum, alterum hominum. Deos placatos pietas efficiet et sanctitas; pro- 10 xime autem et secundum deos homines hominibus maxime utiles esse possunt. (12) Earumque item rerum, quae noceant et obsint, eadem divisio est. Sed quia deos nocere non putant, iis exceptis homines hominibus obesse plurimum arbitrantur.

6 quiq̄- *sed lin. add.* p pos*umus*us|picari 7 ui|deantur 13 *cf.* 3, 102. *Plato rep.* 379B *Sen. ep.* 95, 49

CAPUT V

DE HOMINE

79 — CICERO, De Offic. II, 3, 11; ed. C. Atzert, 77.

Quae ergo ad vitam hominum tuendam pertinent, partim sunt inanima, ut aurum, argentum, ut ea, quae gignuntur e terra, ut alia generis eiusdem, partim animalia, quae habent suos impetus et rerum appetitus. Eorum autem rationis expertia sunt, alia ratione utentia. Expertes rationis equi, boves, reliquae pecudes, apes, quarum opere efficitur aliquid ad usum hominum atque vitam. Ratione autem utentium duo genera ponunt, deorum unum, alterum hominum.

10 80 = 98 — CICERO, De Offic. I, 4, 11; ed. C. Atzert, 6.

Principio generi animantium omni est a natura tributum, ut se, vitam corpusque tueatur, declinet ea, quae nocitura videantur, omniaque, quae sint ad vivendum necessaria anquirat et paret, ut pastum, ut latibula, ut alia generis eiusdem. Commune autem animantium omnium est coniunctionis appetitus procreandi causa et cura quaedam eorum, quae procreata sint. Sed inter hominem et beluam hoc maxime interest, quod haec tantum, quantum sensu movetur, ad id solum, quod adest quodque praesens est, se accommodat, paulum admodum sentiens praeteritum aut fu-

2 quae igitur (sic) . . . argentum *Non.* 128, 1 ad vitam tuendam cf. *Lact. inst.* 3, 10, 6 3 inanima ZL inanimata L² sscr cp; et ea X 4 animata c 5 ut supra Z autem partim rat- X autem <alia> rationis Bai. Popp. I p. 32, Atzert potius alia quod S alii alio loco addunt semel positum ἀπὸ κοινού videtur cf. *Bac.* p. 279 7 apes del. *Facciol. at v. Lact. instit.* 3, 10, 4 opere ω opera S Bai. efficitur post usum c atque ad vitam X 11 Totum IV cap. artissime cohaeret cum de fin. 2, 45-47 cf. *Iu.* I, p. 13 *Lr.* p. 44. omnium B tributum Zc attributum p 12 declinet ea quae Zc declinetque quae p *Mo.* p. 37 nocitura Zc ei nocitura p. cf. *Ar.* III 178 τὰ βλάπτοντα 13 que om. Bp sint Zp sunt c; ad vivendum Zcp² om. p¹S; anquirat B¹VH¹b acquirat B² cp inquirat H² 14 ut pastum, ut latibula cf. *Ambr.* I, 128 autem ω item *Manutius edd. cf. II, 17, 59 Thes. s.v.p.* 1578 16 procreata sint Zp S procreata sunt S procreantur c *De modo cf. Ga.* p. 102 18 adest quodque del. *Mo.* p. 276 adductus cod. F, in quo ita: quod adest quodque .|. praesens est; at cf. de fin. I, 55

turum. Homo autem, quod rationis est particeps, per quam consequentia cernit, causas rerum videt earumque praegressus et quasi antecessiones non ignorat, similitudines comparat rebusque praesentibus adiungit atque adnectit futuras, facile totius vitae cursum videt ad eamque degendam praeparat res necessarias. 5

81 — CICERO, De Offic. I, 30, 105; ed. C. Atzert, 47.

Sed pertinet ad omnem officii quaestionem semper in promptu habere, quantum natura hominis pecudibus reliquisque beluis antecedit; illae nihil sentiunt nisi voluptatem ad eamque feruntur omni impetu, hominis autem mens discendo alitur et cogitando, 10 semper aliquid aut anquirat aut agit videndique et audiendi delectatione ducitur.

82 — CICERO, Tuscul. Disp. I, 18, 42; ed. M. Pohlenz, 238-239; F. 34.

Is autem animus, qui, si est horum quattuor generum, ex quibus 15 omnia constare dicuntur, ex inflammata anima constat, ut potissimum videri video Panaetio, superiora capessat necesse est. nihil enim habent haec duo genera proni et supera semper petunt.

83 — CICERO, Tuscul. Disp. I, 32, 79-33, 80; ed. M. Pohlenz, 257-258; v. L. 70; F. 37. 20

Credamus igitur Panaetio a Platone suo dissentienti? quem enim omnibus locis divinum, quem sapientissimum, quem sanctissimum, quem Homerum philosophorum appellat, huius hanc unam sententiam de immortalitate animorum non probat. volt enim, quod nemo negat, quicquid natum sit interire; nasci autem animos, quod 25 declaret eorum similitudo qui procreantur, quae etiam in ingeniis, non solum in corporibus appareat. alteram autem adfert rationem, nihil esse quod doleat, quin id aegrum esse quoque possit; quod autem in morbum cadat, id etiam interiturum; dolere autem animos, ergo etiam interire. (80) haec refelli possunt: sunt enim ignorantis, 30 cum de aeternitate animorum dicatur, de mente dici, quae omni

1 quod B¹Vbcp (quō)niam (B) S cf. *Nat. deor.* 2, 147. fin. 2, 45 2 earumque . . . ignorat del. *We.* p. 22 praegressus VP progressus BX intercessionem *Mu.* p. 624 4 adiungit atque del. *Mo.* p. 277, post adiungit add. disiunctas *We.* p. 23 7 semper om. X 8 ad hunc locum videtur spectare homines omnibus bestiis antecedunt *Diom. G. L.* I 313, 11; a pecudibus et reliquis p 9 illae enim S referuntur p 11 inquirat cp S cf. I, 3, 9 15 animus . . . dicuntur *Non.* 272, 29 si add. G¹ s.l. quattuor horum *Non.* ex quibus] unde V² *Non. ft. recte* 17 videri om. X (videt' pro video V sed t' V^o in v.) add. K² S 21 igitur] etiam K 27 affert hic X 29 dolore V¹ 31 dicatur S dicantur X

turbido motu semper vacet, non de partibus is, in quibus aegritudines irae libidinesque versentur, quas is, contra quem haec dicuntur, semotas a mente et disclusas putat.

84 = 127 — ASCLEPIUS, In Metaph. Aristot. 991. b. 3; ed. M. Hayduck, 90.

Παναίτιος γὰρ τις ἐτόλμησε νοθεῦσαι τὸν διάλογον (sc. τὸν Φαίδωνα). ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγεν εἶναι θνητὴν τὴν ψυχὴν . . . .

85 — TERTULLIANUS, De Anima, 14; ed. J. H. Waszink, 17; v. L. 69; F. 36.

Dividitur (sc. anima) autem in partes, nunc in duas a Platone, nunc in tres a Zenone, nunc in quinque ab Aristotele et in sex a Panaetio.

86 — NEMESIUS, De Nat. Hominis, 15; ed. C. Matthaei, 212; v. L. 69; F. 35.

Παναίτιος δὲ ὁ φιλόσοφος τὸ μὲν φωνητικὸν τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως μέρος εἶναι βούλεται· λέγων ὀρθότατα· τὸ δὲ σπερματικὸν, οὐ τῆς ψυχῆς μέρος, ἀλλὰ τῆς φύσεως.

86a — NEMESIUS, De Nat. Hominis, 26; ed. C. Matthaei, 249-250.

Διαιροῦσιν δὲ καὶ ἄλλως τὰς κατὰ τὸ ζῶον δυνάμεις. καὶ τὰς μὲν λέγουσι ψυχικάς, τὰς δὲ φυσικάς, τὰς δὲ ζωτικάς. ψυχικάς μὲν, τὰς κατὰ προαίρεσιν· φυσικάς δὲ καὶ ζωτικάς, τὰς ἀπροαίρετους· καὶ εἰσὶ ψυχικαὶ μὲν δύο, ἣ τε καθ' ὁρμὴν κινήσεις καὶ ἡ αἴσθησις. τῆς δὲ καθ' ὁρμὴν κινήσεως εἶδη τρία, τὸ τε μεταβατικὸν καὶ κινητικὸν τοῦ σώματος παντός καὶ τὸ φωνητικὸν καὶ τὸ ἀναπνευστικόν. ἐν ἡμῖν γὰρ ταῦτα καὶ ποιεῖν καὶ μὴ ποιεῖν. φυσικαὶ δὲ καὶ ζωτικαὶ, αἱ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ

1 is K¹ his G K² R V 2 qua K (s add^e) his G.K. is R (sed^b add.¹) // is V 3 dicantur X: corr. V^{1aut2} 7 ἔλεγεν Brandis: ἔλεγον libri 10 dividetur A 11 Zenone] Varrone Pam susp.; del. Iun. in quinque ab Aristotele Pam susp.; Diels Dox. Gr. 205; approbant Kroym. 107; A. Schmekel, Philos. der Mittl. Stoa 262; R. Hirzel, Unters. z. Cic. phil. Schr. 2, 772 sqq.; falsum putat Esser 113₁] inquitque A in quinque B Gel a filio Nicomachi in quinque Iun. susp. et] aut Esser l.c. panetio A 16 οὐ τῆς ψυχῆς μέρος] μέρος abest D. 1 19 καὶ τὰς μὲν λέγουσι] λέγουσι abest A. 1. Refert haec Io. p. 181 20 A ubi φυτικὸς, loco φυσικὸς φυσικὰς τὰς δὲ] φυσικὰς καὶ τὰςδε Ox. ζωτικάς· καὶ ψυχικάς μὲν] ζωτικάς φασι. ψυχικάς μὲν A. 1; καὶ, ante ψυχικάς, omittit etiam A. 2,3. D. 1 τὰς δὲ ζωτικάς abest M. 1 22 δύο] δύο D. 1. Ox. καὶ αἴσθησις] καὶ ἡ αἴσθησις D. 1. A. 1. 2. 3 23 Mox, εἶδη τρία, τὸ τε μεταβ. D. 1. Tria abest. Con. Vall. 24 καὶ φωνητικὸν καὶ ἀναπν.] καὶ τὸ φωνητικὸν καὶ τὸ ἀναπν. D. 1 25 ζωτικαὶ, αἱ οὐκ] αἱ abest D. 1. Mox, ἀλλὰ ἐκόντων. A. 3.

ἐκόντων καὶ ἀκόντων γινόμεναι, ὡς ἡ θρεπτικὴ καὶ αὐξητικὴ καὶ σπερματικὴ, φυσικαὶ οὔσαι·

87 = 107 — CICERO, De Offic. I, 28, 101; ed. C. Atzert, 45.

Duplex est enim vis animorum atque naturae: una pars in appetitu posita est, quae est ὁρμή Graece, quae hominem huc et illuc rapit, altera in ratione, quae docet et explanat, quid faciendum fugiendumque sit. [Ita fit, ut ratio praesit, appetitus obtemperet.]

88 — CICERO, De Offic. I, 36, 132; ed. C. Atzert, 60.

Motus autem animorum duplices sunt; alteri cogitationis, alteri appetitus. Cogitatio in vero exquirendo maxime versatur, appetitus impellit ad agendum. Curandum est igitur, ut cogitatione ad res quam optimas utamur, appetitum rationi oboedientem praebeamus.

89 — CICERO, De Offic. II, 5, 18; ed. C. Atzert, 80.

Etenim virtus omnis tribus in rebus fere vertitur, quarum. . . . alterum cohibere motus animi turbatos, quos Graeci πάθη nominant, appetitionesque, quas illi ὁρμάς, oboedientes efficere rationi, ...

1 αὐξητικὴ καὶ σπερματικὴ] σπερματικὴ καὶ αὐξητικὴ Ox. A. 3 4 est post vis Lc cf. I, 29, 104 cf. Mdv. fin. I, 43 naturae ω Ambr. I, 228 et 229 cf. Ung p. 34 natura Lambinus edd. 5 horne ω et] atque p 6 et X om. Z (sed in P sscr.) 7 -que ZK S -ve X cf. I, 35, 129 (Am. 3, 262 p. 63 αἰρετῶν καὶ φευκτῶν) ita . . . obtemperet del. Facciolatus, marginalem notam posterius a Cic. additam putat Go.¹ p. 22, locum quem legit Ambr. I, 229, defendit Ung. p. 36, explicavit Ju. I p. 64 Po¹ p. 65. praesit et X cf. I, 9, 29 9 motus cf. Ambr. I, 22, 98 motus . . . praebeamus secl. Ma. p. 20 10 in superscr. B^{corr} 12 quas c oboedientem rationi c 15 alterum est p perturbatos Lp S pa(n)the Lc (p) pathos BV phatos in vas. P 16 ormas Z hormas X

CAPUT VI

DE COGNITIONE

90 = 74 — CICERO, De Divinat. II, 43, 91; ed. O. Plasberg-W. Ax, 103b; v. L. 69; F. 22.

Etenim cum ut ipsi dicunt ortus nascentium luna moderetur, eaque animadvertant et notent sidera natalicia Chaldaei quaecumque lunae iuncta videantur, oculorum fallacissimo sensu iudicant ea. . . .

91 — SEXTUS EMPIRICUS, Adv. Dogm. I, 253-257; ed. H. Mutschmann, II 59-60.

Ἄλλὰ γὰρ οἱ μὲν ἀρχαιότεροι τῶν Στωϊκῶν κριτήριόν φασιν εἶναι τῆς ἀληθείας τὴν καταληπτικὴν ταύτην φαντασίαν, οἱ δὲ νεώτεροι προσετίθεσαν καὶ τὸ μηδὲν ἔχουσαν ἔνστημα. (254) ἔσθ' ὅτε γὰρ καταληπτικὴ μὲν προσπίπτει φαντασία, ἄπιστος δὲ διὰ τὴν ἔξωθεν περιστασιν. οἷον ὅτε Ἀδμήτω ὁ Ἡρακλῆς τὴν Ἀλκιστιν γῆθεν ἀναγαγὼν παρέστησε, τότε ὁ Ἀδμητος ἔσπασε μὲν καταληπτικὴν φαντασίαν ἀπὸ τῆς Ἀλκήστιδος, ἠπίσται δ' αὐτῇ. (255) καὶ ὅτε ἀπὸ Τροίας ὁ Μενέλαος ἀνακομισθεὶς ἑώρα τὴν ἀληθῆ Ἑλένην παρὰ τῷ Πρωτεῖ, [καί] καταλιπὼν ἐπὶ τῆς νεῶς τὸ ἐκείνης εἶδωλον, περὶ οὗ δεκαετῆς συνέστη πόλεμος, ἀπὸ ὑπάρχοντος μὲν καὶ κατ' αὐτὸ τὸ ὑπάρχον καὶ ἑναπομαγμένῃ καὶ ἑναπεσφραγισμένῃ ἐλάμβανε φαντασίαν, οὐκ εἶχε δὲ αὐτὴν < . . . . >. (256) ὥσθ' ἡ μὲν καταληπτικὴ φαντασία κριτήριόν ἐστὶ μηδὲν ἔχουσα ἔνστημα, αὐταὶ δὲ καταληπτικαὶ μὲν ἦσαν, εἶχον δὲ ἐνστάσεις. ὁ τε γὰρ Ἀδμητος ἐλογίζετο ὅτι τέθηκεν ἡ Ἀλκιστις καὶ ὅτι ὁ ἀποθανὼν οὐκέτι ἀνίσταται, ἀλλὰ δαιμόνια τινὰ ποτε ἐπιφοιτᾷ. ὁ τε Μενέλαος συνεώρα ὅτι ἀπολέλοιπεν ἐν τῇ νηὶ φυλαττομένην τὴν Ἑλένην, καὶ οὐκ ἀπίθανον μὲν ἐστὶν Ἑλένην μὴ εἶναι τὴν ἐπὶ τῆς Φάρου

3 cum Lamb. 1 cur A V B 4 chaldei V B 11-12 καταληπτικὴ N: καταληπτικὴ LEABR: ἐμπληρικὴ V 16 [καί] del. Bekk. 19-20 οὐκ εἶχε δὲ αὐτὴν <πιστήν> Bekk.: οὐ προσεῖχε δὲ αὐτῇ Kayser: οὐκ εἶχε δὲ αὐτῇ Lachelier coll. p. 43, 14. 240, 11: οὐκ εἶχε δὲ αὐτὴν <χωρὶς ἐνστάσεως> Kochalsky coll. p. 284, 5/6: οὐκ δὲ εἶχε αὐτῇ <πιστιν> Kalbfleisch coll. p. 246, 8. 11. 247, 9. 19: οὐκ εἶχε δὲ αὐτὴν <βεβαίως>. ὥσθ' coll. p. 364, 26 25 μὲν (post ἀπίθανον) post Ἑλένην ponendum censet Bekk.

εὐρεθεῖσαν, φάντασμα δὲ τι καὶ δαιμόνιον. (257) ἐνθένδε οὐχ ἀπλῶς κριτήριον γίνεται τῆς ἀληθείας ἢ καταληπτικὴ φαντασία, ἀλλ' ὅταν μηδὲν ἔνστημα ἔχη.

92 — EUSTATHIUS, Comm. ad Hom. Odys. ψ 220; ed. Stallbaum, II, 305; v. L. 66; F. 53.

Περὶ δὲ τοῦ ἤδη, ὃ πέρ ἐστιν ἠπίστατο, εἴρηται μὲν καὶ ἐν τῇ ἄλφα τῆς Ἰλιάδος. διαρθρωτέον δὲ μᾶλλον ἐνταῦθα, ὅτι οὐχ ἀπλῶς τὸ ἤδειν καὶ ἐνενοῆκεν καὶ ἐπεποιήκειν διαλύει τὸ ἤδεα καὶ ἐνενοῆκεα καὶ ἐπεποιήκεα, ἀλλὰ τὰ ἐξ αὐτῶν Ἀττικὰ τὰ διὰ τοῦ ἦτα. παραδίδωσι γὰρ Ἡρακλείδης, ὅτι Ἀττικοὶ τοὺς τοιοῦτους ὑπερσυντελείους ἐν τῷ ἦτα μόνῳ¹⁰ περατοῦσιν, ἤδη λέγοντες καὶ ἐνενοῆκη καὶ ἐπεποιήκη καὶ οὕτω φησὶ Παναίτιος ἔχειν τὰς γραφὰς παρὰ Πλάτωνι.

93 — ATHENAEUS, Dipnosoph. XIV, 35; 634c-d; ed. G. Kaibel, III, 400; v. L. 20; 67; F. 55.

Ἀρίσταρχος ὁ γραμματικὸς, ὃν μάντιν ἐκάλει Παναίτιος ὁ Ῥόδιος¹⁵ φιλόσοφος διὰ τὸ βραδίως καταμαντεύεσθαι τῆς τῶν ποιημάτων διανοίας.

94 — PLUTARCHUS, Demosth. 13, 5-6; 852A-B; ed. Cl. Lindskog-K. Ziegler, I, 2, 331-332; v. L. 75; F. 54.

Παναίτιος δ' ὁ φιλόσοφος καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ (sc. Δημοσθένους) φησὶν οὕτω γεγράφθαι τοὺς πλείστους, ὡς μόνου τοῦ καλοῦ δι' αὐτὸ²⁰ αἰρετοῦ ὄντος, τὸν περὶ τοῦ στεφάνου, τὸν κατ' Ἀριστοκράτους, τὸν ὑπὲρ τῶν ἀτελειῶν, τοὺς Φιλιππικούς. (6) ἐν οἷς πᾶσιν οὐ πρὸς τὸ ἡδιστον ἢ βῆστον ἢ λυσιτελέστατον ἄγει τοὺς πολίτας, ἀλλὰ πολλαχοῦ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν σωτηρίαν οἶεται δεῖν ἐν δευτέρῃ τάξει τοῦ καλοῦ ποιεῖσθαι καὶ τοῦ πρέποντος, ὡς εἶγε τῇ περὶ τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ φιλο-²⁵τιμίᾳ καὶ τῇ τῶν λόγων εὐγενεῖα παρῆν ἀνδρεία τε πολεμιστήριος καὶ τὸ καθαρῶς ἕκαστα πράττειν, οὐκ ἐν τῷ περὶ Μοιροκλέα καὶ Πολύευκτον καὶ Ὑπερείδην ἀριθμῶ τῶν βητόρων ἀλλ' ἄνω μετὰ Κίμωνος καὶ Θουκυδίδου καὶ Περικλέους ἀξίως ἦν τίθεσθαι.

95 — CICERO, De Offic. II, 14, 51; ed. C. Atzert, 94; v. L. 30 108; F. 9.

Atque etiam hoc praeceptum officii diligenter tenendum est, ne quem umquam innocentem iudicio capitis arcessas; id enim sine scelere fieri nullo pacto potest. Nam quid est tam inhumanum,

1 ἐνθένδε S: ἐνθένδεν N E L 19 [(N U =) N (ABCE =) Y] αὐτοῦ φησὶν Iuntina Aldina: φησὶν αὐτοῦ N Y 23 λυσιτελέστερον N 24 τὴν Y: καὶ τὴν N 27 περὶ N: κατὰ Y. μοιροκλέα Y, cf. 23, 4. ὑπερείδην N ὑπερείδην U Y cf. 12, 8 32 retinendum p inde a tenendum est incipit L 34 tam om. c

quam eloquentiam a natura ad salutem hominum et ad conservationem datam ad bonorum pestem perniciemque convertere? Nec tamen, ut hoc fugiendum est, item est habendum religioni nocentem aliquando, modo ne nefarium impiumque defendere. Vult hoc multitudo, patitur consuetudo, fert etiam humanitas. Iudicis est semper in causis verum sequi, patroni non numquam veri simile, etiam si minus sit verum, defendere, quod scribere, praesertim cum de philosophia scriberem, non auderem, nisi idem placeret gravissimo Stoicorum Panaetio.

3 ut *om.* p; nec . . . defendere (*sic!*) *Non.* 438, 2 item . . . defendere *Non.* 379, 22 ita p 5 4 modo ne *Lc* modo *Non.* ne p et Z 5 cf. *Lael.* 61 ep. 7, 1, 4 *Ambr.* 2, 124 defendere videaris p vult *om.* p 6 patroni autem p 8 placuerit p

CAPUT VII

FRAGMENTA MORALIA

96 — CLEMENS ALEXANDRINUS, *Strom.* II, 21; ed. O. Staehlin II, 183; v. L. 74; F. 38.

Πρὸς τοῦτοις ἔτι Παναίτιος τὸ ζῆν κατὰ τὰς δεδομένας ἡμῖν ἐκ φύσεως ἀφορμὰς τέλος ἀπεφῆνατο.

97 — CICERO, *De Offic.* I, 31, 110-111; ed. C. Atzert, 50. 5

Admodum autem tenenda sunt sua cuique, non vitiosa, sed tamen propria, quo facilius decorum illud, quod quaerimus, retineatur. Sic enim est faciendum, ut contra universam naturam nihil contendamus, ea tamen conservata propriam nostram sequamur, ut etiamsi sint alia graviora atque meliora, tamen nos studia nostra 10 nostrae naturae regula metiamur; neque enim attinet naturae repugnare nec quicquam sequi, quod assequi non queas. Ex quo magis emergit quale sit decorum illud, ideo quia nihil decet invita Minerva, ut aiunt, id est adversante et repugnante natura. (III) Omnino si quicquam est decorum, nihil est profecto magis 15 quam aequabilitas universae vitae, tum singularum actionum, quam conservare non possis, si aliorum naturam imitans omittas tuam.

98 — CICERO, *De Offic.* I, 4, 11-14; ed. C. Atzert, 6-8. 20

Principio generi animantium omni est a natura tributum, ut se, vitam corpusque tueatur, declinet ea, quae nocitura videantur,

7 quod b 9 nostram seq- propriam p nostram *del.* *Mo.*² p. 281 *secutus* 5 *aliquot in quibus aut abest nostram aut naturam legitur, sed cf. Stangl Berl. Phil. Wochenschr. p. 47* ut . . . metiamur *Non.* 315, 17 ut eam etiamsi b ut iam sint *Non.* 10 aliqua p ut *supra* *auctore Ern. edd.* studia nostrae regulae BV (*in hoc -la* eras. -e -lā H*) studia (-a *del. m. rec.*) nostri regula b studia nostra (*sed nostra studia p*) naturae regula X 5 *Non.* 11 metimur *Non.* 12 nequicquam *Lc* non queas *ZLc* 5 nequeas p 5 13-14 invita Minerva cf. *Otto p. 225* 16 <cum> universae *Lamb. male, cf. Bae. p. 306 Kroll Rh. Mus. LXIX* 99 tum ω cum *Go.*² p. 34 20 *Totum IV cap. artissime cohaeret cum de fin. 2, 45-47 cf. Iv. I, p. 13 Lv. p. 44.* omnium B tributum *Zc* attributum p 21 declinet ea quae *Zc* declinetque quae p *Mo.*¹ p. 37 nocitura *Zc* ei nocitura p cf. *Ar. III, 178* τὰ βλέποντα

omniaque, quae sint ad vivendum necessaria anquirat et paret, ut pastum, ut latibula, ut alia generis eiusdem. Commune autem animantium omnium est coniunctionis appetitus procreandi causa et cura quaedam eorum, quae procreata sint. Sed inter hominem et beluam hoc maxime interest, quod haec tantum, quantum sensu movetur, ad id solum, quod adest quodque praesens est, se accommodat, paulum admodum sentiens praeteritum aut futurum. Homo autem, quod rationis est particeps, per quam consequentia cernit, causas rerum videt earumque praegressus et quasi antecessiones non ignorat, similitudines comparat rebusque praesentibus adiungit atque adnectit futuras, facile totius vitae cursum videt ad eamque degendam praeparat res necessarias. (12) Eademque natura vi rationis hominem conciliat homini et ad orationis et ad vitae societatem ingeneratque inprimis praecipuum quendam amorem in eos, qui procreati sunt, impellitque, ut hominum coetus et celebrationes et esse et a se obiri velit ob easque causas studeat parare ea, quae suppeditent ad cultum et ad victum, nec sibi soli, sed coniugi, liberis, ceterisque quos caros habeat tuerique debeat, quae cura exsuscitat etiam animos et maiores ad rem gerendam facit. (13) Inprimisque hominis est propria veri inquisitio atque investigatio. Itaque cum sumus necessariis negotiis curisque vacui, tum avemus aliquid videre, audire, addiscere cognitionemque rerum aut occultarum aut admirabilium ad beate vivendum necessariam ducimus. Ex quo intellegitur, quod verum, simplex sincerumque sit, id esse naturae hominis aptissimum. Huic veri videndi cupiditati adiuncta est

1 que om. Bp sint Zp sunt c ad vivendum Zcp² om. p¹ 5 anquirat B¹ VH^{1b} acquirat B² cp inquirat H² 2 ut pastum, ut latibula cf. *Ambrosii*, I, 128 autem ω item *Man. add. cf.* 2, 59 *Thes. s.v. p.* 1578 4 procreata sint Zp 5 procreata sunt 5 procreantur c *De modo cf. Ga.* 2 p. 102 6 adest quodque del. *Mo.* 2 p. 276 *adductus cod. F, in quo ita:* quod adest quodque -/- praesens est; at *cf. de fin.* 1, 55 8 quod B¹Vbcp (quō)niam (B) 5 *cf. nat. deor.* 2, 147 *fin.* 2, 45 9 earumque . . . ignorat del. *We.* p. 22 praegressus VP progressus BX intercessionem *Mu.* p. 624 11 adiungit atque del. *Mo.* 2 p. 277, post adiungit *add. disiunctas We.* p. 23 13 § 12 et 13 inter se transposuit *Ri.* p. 380 vi Bpc ut Vb *cf. leg.* 1, 21 rationis vi 5 eademque ratio *We.* p. 23 (*cf. de fin.* 2, 45); at *cf.* 4, 14 et *Leo misc. Cic.* 1892 p. 17 14 ingeneratque . . . procreati sunt del. *cum Facciolato Bai* 16 cetus hominum c celebrationes . . . a(b) se obiri Z(c) celebrari inter se et obediri p 22 avemus B (*sed u corr. coepta est in b deinde iterum v superscr.*) p² habemus Vbcp¹ *cf. de fin.* 2, 46 23 addiscere Vbc (B *corr. ex addiscere*) ac discere p cognitionemque Zc et cognitionem p 24 Ex . . . aptissimum del. *We.* p. 24 26 uero 5 videndi bX in B *postr. lit.* (i?) in *ras.* videndo V videndi veri F unde del. *Mo.* 1

appetitio quaedam principatus, ut nemini parere animus bene informatus a natura velit nisi praecipienti aut docenti aut utilitatis causa iuste et legitime imperanti; ex quo magnitudo animi existit humanarumque rerum contemptio. (14) Nec vero illa parva vis naturae est rationisque, quod unum hoc animal sentit, quid sit ordo, quid sit quod deceat, in factis dictisque qui modus. Itaque eorum ipsorum, quae aspectu sentiuntur, nullum aliud animal pulchritudinem, venustatem, convenientiam partium sentit; quam similitudinem natura ratioque ab oculis ad animum transferens multo etiam magis pulchritudinem, constantiam, ordinem in consiliis factisque conservandam putat cavetque ne quid indecore effeminateve faciat, tum in omnibus et opinionibus et factis ne quid libidinese aut faciat aut cogitet. Quibus ex rebus conflatur et efficitur id, quod quaerimus, honestum, quod etiamsi nobilitatum non sit, tamen honestum sit, quodque vere dicimus, etiamsi a nullo laudetur, natura esse laudabile.

99 — CICERO, De Offic. I, 3, 9; ed. C. Atzert, 5; v. L. 90; F. 1.

Triplex igitur est, ut Panaetio videtur, consilii capiendi deliberatio. Nam aut honestumne factu sit an turpe dubitant id, quod in deliberationem cadit; in quo considerando saepe animi in contrarias sententias distrahuntur. Tum autem aut anquirunt aut consultant ad vitae commoditatem iucunditatemque, ad facultates rerum atque copias, ad opes, ad potentiam, quibus et se possint iuvare et suos, conducatur id necne, de quo deliberant; quae deliberatio omnis in rationem utilitatis cadit. Tertium dubitandi genus est, cum pugnare videtur cum honesto id, quod videtur esse utile. Cum enim utilitas ad se rapere, honestas contra revocare ad se videtur, fit ut distrahatur in deliberando animus afferatque ancipitem curam cogitandi.

2 praecipienti del. *Haupt et Go.* 1 p. 13 praecipienti aut docenti del. *Halm., utrumque defendit Mu.* p. 123 3 existit Zp consistit c 4 contemptio B²Pc *edd. contentio B¹Vp* 5 quid sit ordo om. p. quid sit quod . . . dictisque del. *We.* p. 25 8 venustatem pulchritudinem 5 10 constantiam ordinem del. *We.* p. 25 11 conservandam ω conservanda *Bai. cf. Le.* p. 23 12 effeminateve Zc effeminateque p 5 faciat . . factis del. *We.* p. 25 13 cogitet ω dicat *We.* p. 25 19 aut VX aut B om. P 5 *cf. Md.* p. 795 *Sch.* p. 55 sit an Z sit aut X 21 anquirunt B¹VH¹P¹ inquirunt B²H²P²cp *cf.* 4, 11 22 et ad facultates p *cf.* II, 1, 1 et II, 3, 9 23 possint Zc possent p 5 27 revocare *cf. Arn.* 3, 208 28 post afferatque in c iterum in deliberando. In P *ibidem ras. sex septemve lit. et nota*, in *marg. m. pr.* in diuidendo quid

100 — CICERO, De Offic. III, 4, 18; ed. C. Atzert, 117-118; v. L. 110; F. 4.

Qui autem omnia metiuntur emolumentis et commodis neque ea volunt praeponderari honestate, ii solent in deliberando honestum cum eo, quod utile putant, comparare, boni viri non solent. Itaque existimo Panaetium, cum dixerit homines solere in hac comparatione dubitare, hoc ipsum sensisse, quod dixerit solere modo, non etiam oportere. Etenim non modo pluris putare, quod utile videatur quam quod honestum sit, sed etiam haec inter se comparare et in his addubitare turpissimum est.

101 — CICERO, De Offic. III, 3, 12-13; ed. C. Atzert, 115-116.

Quodsi is esset Panaetius, qui virtutem propterea colendam diceret, quod ea efficiens utilitatis esset, ut ii, qui res expetendas vel voluptate vel indolentia metiuntur, liceret ei dicere utilitatem aliquando cum honestate pugnare. Sed cum sit is, qui id solum bonum iudicet, quod honestum sit, quae autem huic repugnet specie quadam utilitatis, eorum neque accessione meliorem vitam fieri nec decessione peiorem, non videtur debuisse eiusmodi deliberationem introducere, in qua quod utile videretur cum eo, quod honestum est, compararetur. (13) Etenim quod summum bonum a Stoicis dicitur, convenienter naturae vivere, id habet hanc, ut opinor, sententiam, cum virtute congruere semper, cetera autem, quae secundum naturam essent, ita legere, si ea virtuti non repugnarent.

102 — CICERO, De Offic. III, 7, 34-8, 35; ed. C. Atzert, 124; v. L. 104; F. 5.

Ac primum in hoc Panaetius defendendus est, quod non utilia cum honestis pugnare aliquando posse dixerit — neque enim ei fas erat — sed ea quae viderentur utilia. Nihil vero utile, quod non idem honestum, nihil honestum, quod non idem utile sit, saepe testatur negatque ullam pestem maiorem in vitam hominum invasisse quam eorum opinionem, qui ista distraxerint. Itaque non

7 quod dixerit *del. Ky. p. 126* 9 sit cp *om. Z* Vix recte Z defendit *Mu. p. 31 cf. 4, 20 et 3, 15* 13 ea Zc est (*om. esset*) p ut ... metiuntur *Non. 128, 6* rem expetendam *Non.* 14 indolentia Zp indigentia c S ei Z hi(j)s (c)p 15 tum (*sic!*) sit ... utilitatis *Non. 386, 33* qui id solum ω quia his *Non.* 16 sit *om. Non.* 18 fieri *om.* V nec Zp neque c 20 est Z esset cp *fortasse neutrum genuinum cf. 4, 18* 22 sententiam naturam cum cp cetera ... repugnare <nt diligentius intendentes invenimus> *Non. 332, 30* 27 utilia Zc utile p

ut aliquando anteponeamus honestis, sed ut ea sine errore diiudicarem, si quando incidissent, induxit eam, quae videretur esse, non quae esset, repugnantiam. Hanc igitur partem relictam explebimus nullis adminiculis, sed, ut dicitur, Marte nostro. Neque enim quicquam est de hac parte post Panaetium explicatum, quod quidem mihi probaretur, de iis quae in manus meas venerint.

8 (35) Cum igitur aliqua species utilitatis obiecta est, commoveri necesse est. Sed si, cum animum attenderis, turpitudinem videas adiunctam ei rei, quae speciem utilitatis attulerit, tum non utilitas relinquenda est, sed intellegendum, ubi turpitudinis sit, ibi utilitatem esse non posse. Quod si nihil est tam contra naturam quam turpitudinis — recta enim et convenientia et constantia natura desiderat aspernaturque contraria — nihilque tam secundum naturam quam utilitas, certe in eadem re utilitas et turpitudinis esse non potest.

103 — CICERO, De Offic. I, 5, 15-17; ed. C. Atzert, 8-9.

Sed omne, quod est honestum, id quattuor partium oritur ex aliqua. Aut enim in perspicientia veri sollertiaque versatur aut in hominum societate tuenda tribuendoque suum cuique et rerum contractarum fide aut in animi excelsi atque invicti magnitudine ac robore aut in omnium, quae fiunt quaeque dicuntur ordine et modo, in quo inest modestia et temperantia. Quae quattuor quamquam inter se colligata atque implicata sunt, tamen ex singulis certa officiorum genera nascuntur, velut ex ea parte, quae prima descripta est, in qua sapientiam et prudentiam ponimus, inest indagatio atque inventio veri, eiusque virtutis hoc munus est proprium. (16) Ut enim quisque maxime perspicit, quid in re quaque verissimum sit quique acutissime et celerrime potest et videre et explicare rationem, is prudentissimus et sapientissimus rite haberi solet. Quocirca huic quasi materia, quam tractet et in qua versetur, subiecta est veritas. (17) Reliquis autem tribus virtutibus necessi-

1 eam (*scil. repugnantiam*) Ung 2 incidisset S Ung 6 venerint Z venerunt p *Man. cf. Pl. nat. deor. 1, 92* 8 sed ... adiunctam *Non. 238, 5* sed ω et *Non.* si *om. p* 9 adiunctam videas p 10 requirenda p 14 utilitas et cp S utili Z S cf. 4, 17 16 est *om. B¹ supra v B² (= est)* 18 tribuendo quod suum est cuique p *cf. de fin. 5, 65* 19 atque invicti Zc invictique p 21 in quo ... temperantia *del. We. p. 20* in quo vis est modestiae et temperantiae p 22 implicita p (*de re cf. de fin. 5, 67 Ar. III 296*) 24 inest *del. We. p. 20* in <de> est *Go.² p. 7* 25 eiusque ... proprium *del. We. pag. 20. at cf. part. or. 76* 28 inter sapientissim' et rite duae tresve lit. eras. in B solet haberi S 29 quasi materia *cf. Ar. III 301*

tates propositae sunt ad eas res parandas tuendasque, quibus actio vitae continetur, ut et societas hominum coniunctioque servetur et animi excellentia magnitudoque cum in augendis opibus utilitatibusque et sibi et suis comparandis, tum multo magis in his ipsis despicendis eluceat. Ordo autem et constantia et moderatio et ea, quae sunt his similia, versantur in eo genere ad quod est adhibenda actio quaedam, non solum mentis agitatio. Is enim rebus, quae tractantur in vita, modum quendam et ordinem adhibentes, honestatem et decus conservabimus.

10 **104** — CICERO, De Offic. I, 6, 18-19; ed. C. Atzert, 9.

Ex quattuor autem locis, in quos honesti naturam vimque divisimus, primus ille, qui in veri cognitione consistit, maxime naturam attingit humanam. Omnes enim trahimur et ducimur ad cognitionis et scientiae cupiditatem, in qua excellere pulchrum putamus, labi autem, errare, nescire, decipi et malum et turpe dicimus. In hoc genere et naturali et honesto duo vitia vitanda sunt, unum, ne incognita pro cognitis habeamus hisque temere assentiamur, quod vitium effugere qui volet — omnes autem velle debent — adhibebit ad considerandas res et tempus et diligentiam. (19) Alterum est vitium quod quidam nimis magnum studium multamque operam in res obscuras atque difficiles conferunt eademque non necessarias.

105 — CICERO, De Offic. I, 7, 20; ed. C. Atzert, 10.

De tribus autem reliquis (sc. officii fontibus) latissime patet ea ratio, qua societas hominum inter ipsos et vitae quasi communitas continetur; cuius partes duae: iustitia, in qua virtutis splendor est maximus, ex qua viri boni nominantur, et huic coniuncta beneficentia, quam eandem vel benignitatem vel liberalitatem appellari licet. Sed iustitiae primum munus est, ut ne cui quis noceat, nisi

2 cf. de fin. 5, 65 3 post magnitudoque c repetit servetur cum B¹Vbptum B²c 4 in iis b 5 autem ω item cum Pearcio edd. plevique. Totum loc. a Madv. praef. p. LXIV castigatum bene defendit Iv. I p. 20, quem laudat Atzert etiam propter Weidneri (p. 21) conamina 6 in eo <dem> Go.² p. 9 7 rebus om. c 9 observabimus S 11 honesti Zc honestatis p 13 attingit B²Vbc attigit B¹p contingit K 15 dicimus ZpK ducimus c putamus et dicimus S neutrum probat Mo.² p. 277, vult subaudiri putamus ft. recte. Cf. Hild. Cen. c. 6 malum et turpe putamus in hoc . . . assentiamur libere Ambr. I, 123 17 assentiamur Z assentiam' (us) cp cf. Pa. p. 116 18 debent Zp debebunt c cf. 3, 23 19 res. om. B¹ est om. p 25 duae sunt cp cf. Popp. II p. 20 est splendor P Ambr. I, 136 magnus itaque iustitiae splendor 26 boni viri S coniuncta est X beneficentia ω de re vide Ambr. I, 130 28 iustitiae . . . iniuria Ambr. I, 131

laccessitus iniuria, deinde ut communibus pro communibus utatur, privatis ut suis.

106 — CICERO, De Offic. I, 20, 66-67; ed. C. Atzert, 30.

Omnino fortis animus et magnus duabus rebus maxime cernitur, quarum una in rerum externarum despicientia ponitur, cum persuasum sit nihil hominem nisi quod honestum decorumque sit aut admirari aut optare aut expetere oportere, nullique neque homini neque perturbationi animi nec fortunae succumbere. Altera est res, ut cum ita sis affectus animo, ut supra dixi, res geras magnas illas quidem et maxime utiles, sed ut vehementer arduas plenasque laborum et periculorum cum vitae, tum multarum rerum, quae ad vitam pertinent. (67) Harum rerum duarum splendor omnis, amplitudo, addo etiam utilitatem, in posteriore est, causa autem et ratio efficiens magnos viros in priore.

107 — CICERO, De Offic. I, 27, 93-28, 101; ed. C. Atzert, 42-45.

Sequitur ut de una reliqua parte honestatis dicendum sit, in qua verecundia et quasi quidam ornatus vitae, temperantia et modestia omnisque sedatio perturbationum animi et rerum modus cernitur. Hoc loco continetur id, quod dici Latine decorum potest, Graece enim *πρέπον* dicitur [decorum]. (94) Huius vis ea est, ut ab honesto non queat separari; nam et quod decet honestum est et quod honestum est decet. Qualis autem differentia sit honesti et decori, facilius intellegi quam explanari potest. Quicquid est enim, quod deceat, id tum apparet, cum antegressa est honestas. Itaque non solum in hac parte honestatis, de qua hoc loco disserendum est, sed etiam in tribus superioribus quid deceat apparet. Nam et ratione uti atque oratione prudenter et agere quod agas considerate omnique in re quid sit veri videre et tueri decet, contraque falli, errare, labi, decipi tam dedecet quam delirare et mente esse captum;

I iniuria om. p¹ superscr. 2 deinde . . . suis libere Ambr. 132 4 Omnis c magnanimus K et magnus animus p in rebus p cf. Ambr. I, 182 et v. 22 6 sit ω est Madv. p. 444 vide Ga. I p. 157 7 mirari S (Hor. ep. I, 6, 1) aut expetere oportere om. b 8 perturbatione VB¹P¹ Ambr. I, 182 10 sed ut ZS sed et X sic Go.² p. 21 sed vel Sab. propter iteratum ut vide Sj. p. 164 Klotz Sest. 29 Mil. 14 Bae. p. 407 cf. etiam 28, 97 11 cum LL tum PcpS tum aliarum causa rerum p 12 duarum rerum c splendor est p 13 utilitatem quae p posterioribus L est om. S 16 seq- autem ut c 17 temp- et mod-] cf. Ambr. I, 210 18 omnis om. L¹c (sscr. L²) turbationum p modus om. X (sscr. L² mg. p²) cf. pr. p. 18 20 praepon VbL rpon BcpT cf. W. Nieschmidt, Quatenus in script. Rom. litt. graec. usi sint, Marb. 1913 [] del. edd. post dicitur sscr. latine p² 21 et prius om. p 29 et errare c delerare Vb¹K

et iusta omnia decora sunt, iniusta contra, ut turpia, sic indecora. Similis est ratio fortitudinis; quod enim viriliter animoque magno fit, id dignum viro et decorum videtur, quod contra, id ut turpe sic indecorum. (95) Quare pertinet quidem ad omnem honestatem
 5 hoc, quod dico, decorum, et ita pertinet, ut non recondita quadam ratione cernatur, sed sit in promptu. Est enim quiddam, idque intellegitur in omni virtute, quod deceat; quod cogitatione magis a virtute potest quam re separari. Ut venustas et pulchritudo corporis secerni non potest a validudine, sic hoc, de quo loquimur,
 10 decorum totum illud quidem est cum virtute confusum, sed mente et cogitatione distinguitur. (96) Est autem eius descriptio duplex; nam et generale quoddam decorum intellegimus, quod in omni honestate versatur, et aliud huic subiectum, quod pertinet ad singulas partes honestatis. Atque illud superius sic fere definiri
 15 solet, decorum id esse, quod consentaneum sit hominis excellentiae in eo, in quo natura eius a reliquis animantibus differat. Quae autem pars subiecta generi est, eam sic definiunt, ut id decorum velint esse, quod ita naturae consentaneum sit, ut in eo moderatio et temperantia appareat cum specie quadam liberali. 28 (97) Haec
 20 ita intellegi possumus existimare ex eo decoro, quod poetae sequuntur, de quo alio loco plura dici solent. Sed [ut] tum servare illud poetas, quod deceat, dicimus, cum id quod quaque persona dignum est, et fit et dicitur, ut si Aeacus aut Minos diceret, *oderint dum metuant*' aut *natis sepulchro ipse est parens*' indecorum videretur,
 25 quod eos fuisse iustos accepimus; at Atreo dicente plausus excitantur, est enim digna persona oratio. Sed poetae quid quemque deceat, ex persona iudicabunt, nobis autem personam imposuit

2 est om. 5 magnoque animo p 6 post promptu vac. spat. 7 fere lit. L
 7 omne B¹ -ni sscr. b² quid deceat X a in ras. L 8 pulcri- cp⁵
 de eadem re Ambr. I, 220 cf. Go. I p. 20 11 distinctum c descr- BV⁵
 discr- b cf. 29, 101 Sen. ep. 95, 65 distinctio X observatur totus hic locus
 Ambr. I, 222 12 intellegitur c 14 singularem partem Dietr. p. 529.
 at vide Ju. I p. 60 fere om. p diffiniri c⁵ (item v. 17) 15 de
 quorum V (non H) sit cons- p 16 a ceteris animalibus p cf. Madv.
 de fin. 4, 36 p. 534 17 est generi c cf. 12, 38 diff- cp⁵ 20 existimare
 corr. B² ex existere decore bL cf. 28, 100 exsecuntur p 21 ut om.
 X⁵ Po.¹ p. 62 edd. Cicero in tota sententia admodum distorta cursum non
 tenuit; sic quae diciturus erat intellegit Atzert: ut apud poetas in fictis fabulis
 plausum non movent nisi quae digna sint quaque persona et dicta et facta,
 ita in vita decorum non est nisi quod movet approbationem hominum cf. etiam
 20, 66 22 quaqu* e (eras. a) V qua L aliqua p 23 dicerent X ode-
 runt c 24 satis Lp in hoc sscr. ab natis sepulchrum p² cf. Ribbeck Scaen. poes.
 fragm. I p. 190 pulchr* L (eras. pars lit. e ut nunc sit -i) 27 autem om. p

ipsa natura magna cum excellentia praestantiaque animantium reliquarum; (98) quocirca poetae in magna varietate personarum etiam vitiosis quid conveniat et quid deceat videbunt, nobis autem cum a natura constantiae, moderationis, temperantiae, verecundiae partes datae sint cumque eadem natura doceat non neglegere,
 5 quemadmodum nos adversus homines geramus, efficitur ut et illud, quod ad omnem honestatem pertinet, decorum quam late fusum sit appareat et hoc, quod spectatur in uno quoque genere virtutis. Ut enim pulchritudo corporis apta compositione mem-
 10 brorum movet oculos et delectat hoc ipso, quod inter se omnes partes cum quodam lepore consentiunt, sic hoc decorum, quod elucet in vita, movet adprobationem eorum, quibuscum vivitur, ordine et constantia et moderatione dictorum omnium atque
 15 factorum. (99) Adhibenda est igitur quaedam reverentia adversus homines et optimi cuiusque et reliquorum. Nam neglegere quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est sed etiam omnino
 20 dissoluti. Est autem quod differat in hominum ratione habenda inter iustitiam et verecundiam. Iustitiae partes sunt non violare homines, verecundiae non offendere, in quo maxime vis perspicitur decori. His igitur expositis quale sit id, quod decere dicimus, in-
 25 tellectum puto.

(100) Officium autem, quod ab eo ducitur, hanc primum habet viam, quae deducit ad convenientiam conservationemque naturae; quam si sequemur ducem, numquam aberrabimus sequemurque et id, quod acutum et perspicax natura est, et id, quod ad hominum
 25 consociationem accommodatum, et id, quod vehemens atque forte. Sed maxima vis decori in hac inest parte, de qua disputamus; neque enim solum corporis, qui ad naturam apti sunt, sed multo etiam magis animi motus probandi, qui item ad naturam accommodati sunt. (101) Duplex est enim vis animorum atque naturae: una pars
 30

2 reliquarum ZL -orum B²cp⁵ cf. Pl. ad Tim. 17 p. 168, 7 10 autem] cum c 5 si*nt (fuit sunt) c 6 hominem p¹ -es p² 7 quod] quem V 8 effusum p uno suoque Ung. p. 34 (at v. Ju. I p. 60, Go.² p. 26) 9 ut... delectat Non. 234, 18 12 vi vivitur b 13 ordine... factorum cf. Ambr. I, 225 lib. 14 adhibenda... dissoluti Ambr. I, 227 lib. adversus homines del. Lamb. 17 hominum] omni p⁵ hominem V 20 diximus X 22 dicitur b¹Kp primam X 23 vim Boot Mnemos. XXIII p. 219 ducit p Boot l.l. 24 nunquam... seque-
 murque om. V errabimus p consequemurque Lp 25 et prius om. L naturae p quod est ad p 26 societatem p consocietatem 5 -tum est Lc 27 decoris Lc disputavimus B¹Lp 29 magis om. X animi motus cf. Ambr. I, 228 30 est post vis Lc cf. 29, 104 cf. Madv. fin. I, 43 naturae ω Ambr. l.l. et 229 cf. Ung. p. 34 natura Lamb. edd.

in appetitu posita est, quae est ὁρμή Graece, quae hominem huc et illuc rapit, altera in ratione, quae docet et explanat, quid faciendum fugiendumque sit. Ita fit ut ratio praesit, appetitus obtemperet.

5 **108** — **DIOGENES LAERTIUS**, VII, 92; ed. G. Cobet, 179; v. L. 74; F. 41.

Παναίτιος μὲν οὖν δύο φησὶν ἀρετάς, θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν.

109 — **STOBAEUS**, Eclog. II, 7; ed. C. Wachsmuth-O. Hense, II, 63-64; v. L. 74; F. 42.

10 Πάσας γὰρ τὰς ἀρετάς τὰ πασῶν βλέπειν καὶ τὰ ὑποτεταγμένα ἀλλή-
λαις. "Ὁμοιον γὰρ ἔλεγεν εἶναι ὁ Παναίτιος τὸ συμβαῖνον ἐπὶ τῶν ἀρετῶν,
ὡς εἰ πολλοῖς τοξόταις εἰς σκοπὸς εἶη κείμενος, ἔχοι δ' οὗτος ἐν αὐτῷ
γραμμὰς διαφόρους τοῖς χρώμασιν· εἴθ' ἕκαστος μὲν στοχάζοιτο τοῦ
τυχεῖν τοῦ σκοποῦ, ἤδη δ' ὁ μὲν διὰ τοῦ πατάξαι εἰς τὴν λευκὴν εἰ τύχοι
15 γραμμὴν, ὁ δὲ διὰ τοῦ εἰς τὴν μέλαιναν, ἄλλος <δὲ> διὰ τοῦ εἰς ἄλλο τι
χρῶμα γραμμῆς. καθάπερ γὰρ τούτους ὡς μὲν ἀνωτάτω τέλος ποιεῖσθαι
τὸ τυχεῖν τοῦ σκοποῦ, ἤδη δ' ἄλλον κατ' ἄλλον τρόπον προτίθεσθαι τὴν
τεῦξιν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰς ἀρετάς πάσας ποιεῖσθαι μὲν τέλος τὸ
εὐδαιμονεῖν, ὃ ἐστὶ κείμενον ἐν τῷ ζῆν ὁμολογουμένως τῇ φύσει, τούτου
20 δ' ἄλλην κατ' ἄλλον τυγχάνειν.

110 — **DIOGENES LAERTIUS**, VII, 128; ed. G. Cobet, 186; v. L. 77; F. 40.

Ὁ μέντοι Παναίτιος καὶ Ποσειδώνιος οὐκ αὐτάρκη λέγουσι τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ χρειαν εἶναι φασὶ καὶ ὑγιείας καὶ χορηγίας καὶ ἰσχύος.

25 **111** — **GELLIUS**, Noct. Att. XII, 5; ed. C. Hosius, II, 39; v. L. 76; F. 14.

„ἀναλγησία enim atque ἀπάθεια non meo tantum”, inquit „sed quorundam etiam ex eadem porticu prudentiorum hominum, sicuti iudicio Panaetii, gravis atque docti viri, improbata abiectaue est.”

1 horne ω 2 et] atque p et X om. Z (sed in P sscr.) 3 -que
ZK5 -ve X cf. 35, 129 (Arm. 3, 262 p. 63 ἀίρετων καὶ φευκτῶν)
praesit et X cf. I, 9, 29 10-11 ἀλλήλοις FP: corr. Usener 12 ὡσεὶ
FP ἔχει m. I corr. in ἔχοι P αὐτῷ FP: corr. Meineke 13 γραμμὰς P,
γραμμεὺς F 14 τὸ ὑποτάξαι FP: τοῦ πατάξαι Usener, τὸ πατάξαι Meineke,
τὸ ἀποτοξεῦσαι Wyttenbach ap. Lynden de Panaetio p. 75 εἰ τύχοι F,
εἰ τύχει P: ἐπιτύχοι Wyttenbach γραμμὴν post λευκὴν transposito. 15 διὰ τὸ
Heeren δὲ om. FP: add. Heeren διὰ τὸ FP: corr. Usener. 16 γραμμῆς
del. Hense 17 τοῦ σκοποῦ . . . προτίθεσθαι om. F, habet P 18 μὲν om.
dormitanter Heeren 19 ἐν habent FP ἄλλην Heine progr. Hirschb. 1869
p. 8 pro ἄλλον 20 κατ' F ἄλλαν P, ἄλλην F: ἄλλον Canter 29 -que om. Q

112 — **SEXTUS EMPIRICUS**, Adv. Dogm. V, 73; ed. H. Mutschmann, II, 392; v. L. 76; F. 39.

Παναίτιος δὲ (φησὶν ἡδονὴν) τινὰ μὲν κατὰ φύσιν ὑπάρχειν, τινὰ δὲ παρὰ φύσιν.

113 — **CICERO**, De Finib. B. et M. IV, 9, 23; ed. Th. Schiche, 5 130; v. L. 115; F. 13.

Quid enim interest, divitias, opes, valitudinem bona dicas ane praeposita, cum ille, qui ista bona dicit, nihilo plus iis tribuat quam tu, qui eadem illa praeposita nominas? itaque homo in primis ingenuus et gravis, dignus illa familiaritate Scipionis et Laelii, 10 Panaetius, cum ad Q. Tuberonem de dolore patiendo scriberet, quod esse caput debebat, si probari posset, nusquam posuit, non esse malum dolorem, sed quid esset et quale, quantumque in eo inesset alieni, deinde quae ratio esset perferendi; cuius quidem, quoniam Stoicus fuit, sententia condemnata mihi videtur esse 15 inanitas ista verborum.

114 — **SENECA**, Ep. Mor. ad Lucil. XIX, 7, 5 (116); ed. A. Beltrami, II, 231; v. L. 76; F. 56.

Eleganter mihi videtur Panaetius respondisse adolescentulo cui-
dam quaerenti, an sapiens amaturus esset. „De sapiente, inquit, 20 videbimus: mihi et tibi, qui adhuc a sapiente longe absumus, non est committendum ut incidamus in rem commotam, inpotentem, alteri emancupatam, vilem sibi. Sive enim nos respicit, humanitate eius inritamur, sive contempsit, superbia accendimur. Aequae facili-
tas amoris quam difficultas nocet: facilitate capimur, cum difficulta- 25 te certamus. Itaque conscii nobis inbecillitatis nostrae quiescamus: nec vino infirmum animum committamus nec formae nec adulationi nec ullis rebus blande trahentibus”. Quod Panaetius de amore quaerenti respondit, hoc ego de omnibus adfectibus dico.

7 bona (ante dicas) NV bonam 14 inesset RV in esset N esset BE
16 inanitas BEV inmanitas RN 20 inquit] quid Q, inquit A et pr. B
23 emancip- Q nos] Q plerique S vulg., i nos q, non BA recepit Hense / respicit
Q BAq vulg.: respexit Erasm.², respuit Hense Gummere ex Buecheleri
coniectura: nos respicit tam bene ad humanitatem quam contempsit ad super-
biam facit, de temporum autem varietate a Seneca saepius quaesita cf. A.
Bourgery, Sénèque prosateur, pp. 365-67 Humanitate Q humanitatē BA
27 verba nec vino . . . blande trahentibus post adfectibus dico traiecit Haase,
sed suo loco manere et in Panaetii responso includi posse putat Eug. Alber-
tini, La composition dans les ouvrages philosophiques de Sénèque, p. 194
Adn. I 29 Adfectibus cm. Q et sic vulgo edd. usque ad Ruhmkopffium

115 — PLUTARCHUS, De cohib. Ira 16; 463D; ed. C. Hubert e.a. III, 184; v. L. 115; F. 16.

Δεῖ δ', ὡς πού καὶ Παναίτιος ἔφη, χρῆσθαι τῷ Ἀναξαγόρου (A 33), καὶ καθάπερ ἐκεῖνος ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ παιδὸς εἶπεν "ἦδειν ὅτι θνητὸν ἐγέννησα", τοῦτο τοῖς παροξύνουσιν ἐκάστοτ' ἐπιφωνεῖν ἀμαρτήμασιν "ἦδειν ὅτι σοφὸν οὐκ ἐπριάμην δοῦλον" "ἦδειν ὅτι + καὶ τὸν ἀφίλον οὐκ ἐκτησάμην" "ἦδειν ὅτι τὴν γυναῖκα γυναῖκ' εἶχον".

116 — GELLIUS, Noct. Att. XIII, 28 (27); ed. C. Hosius, II, 96; v. L. 100; F. 8.

10 Legebatur Panaetii philosophi liber de officiis secundus ex tribus illis inclitis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere aemulatus est. Ibi scriptum est cum multa alia ad bonam frugem ducentia, tum vel maxime, quod esse haerereque in animo debet. Id autem est ad hanc ferme sententiam: „Vita” inquit
15 „hominum, qui aetatem in medio rerum agunt ac sibi suisque esse usui volunt, negotia periculaque ex improviso adsidua et prope cotidiana fert. Ad ea cavenda atque declinanda perinde esse oportet animo prompto semper atque intento, ut sunt athletarum, qui pancratiastae vocantur. Nam sicut illi ad certandum vocati proiec-
20 tis alte brachiis consistunt caputque et os suum manibus oppositis quasi vallo praemuniunt membraque eorum omnia, priusquam pugna mota est, aut ad vitandos ictus cauta sunt aut ad faciendos parata: ita animus atque mens viri prudentis adversus vim et petulantias iniuriarum omni in loco atque in tempore prospiciens
25 esse debet, erecta, ardua, saepta solide, expedita in sollicitis, numquam conivens, nusquam aciem suam flectens, consilia cogitationesque contra fortunae verbera contraque insidias iniquorum quasi brachia et manus protendens, ne qua in re adversa et repentina incursio inparatis inprotectisque nobis oboriatur”.

30 117 — CICERO, De Offic. II, 5, 16; ed. C. Atzert, 79; v. L. 106; F. 7.

Quis est enim, cui non perspicua sint illa, quae pluribus verbis a.

3 Cf. 118 D ἀναξαγόρου G S² (cf. Galen. Hipp. et Pl. p 418) -όρα O
4 ἦδειν . . . ἀμαρτήμασιν om. Y 5 ἕκαστον Ω corr. Stegm. sic O 6 ὅτι ἀπαθῆ τὸν φίλον Δ M² Π ὅτι κάτωνα (proverb., cf. Cat. Min. 19) φιλ. ? ὅτι αἰδίου φ. Schw. 14 fere δ 15 quia etate δ 18 athl. <animi> Sk. 19 pancratiastae (-cie Q) δN pangratiastae OIIX corr. Iunt. 24 omnis Z prospiciens] iam sollicitis prospiciens Q' 25 soli II expetita NOII in soll.] X(?) Gr. iam sollicitis δ om. ONII etiam in s. Hertz expedita, in s.n. dist. plerique 28 et inrepentina ω corr. 5

Panaetio commemorantur, neminem neque ducem bello nec principem domi magnas res et salutares sine hominum studiis gerere potuisse. Commemoratur ab eo Themistocles, Pericles, Cyrus, Agesilaos, Alexander, quos negat sine adiumentis hominum tantas res efficere potuisse.

1 bello Z belli X v. Thea. ll. II 1853, 3 4 agesilaos p hages- ZLc adiuvamentis p

CAPUT VIII

DE REPUBLICA

118 — CICERO, De Offic. II, 21, 73; ed. C. Atzert, 104-105.

Hanc enim ob causam maxime, ut sua tenerentur, res publicae civitatesque constitutae sunt. Nam, etsi duce natura congregabantur homines, tamen spe custodiae rerum suarum urbium praesidia
5 quaerebant.

119 — CICERO, De Republ. I, 21, 34; ed. K. Ziegler, 22.

Non solum ob eam causam fieri volui, quod erat aequum de re publica potissimum principem rei publicae dicere, sed etiam quod memineram persaepe te cum Panaetio disserere solitum coram
10 Polybio, duobus Graecis vel peritissimis rerum civilium, multaque colligere ac docere, optimum longe statum civitatis esse eum quem maiores nostri nobis reliquissent.

120 — CICERO, De Offic. II, 12, 41-42; ed. C. Atzert, 89-90.

Mihi quidem non apud Medos solum, ut ait Herodotus, sed etiam
15 apud maiores nostros iustitiae fruendae causa videntur olim bene morati reges constituti. Nam cum premeretur in otio multitudo ab iis, qui maiores opes habebant, ad unum aliquem confugiebant virtute praestantem, qui cum prohiberet iniuria tenuiores, aequitate constituenda summos cum infimis pari iure retinebat. Eadem-
20 que constituendarum legum fuit causa quae regum. (42) Ius enim semper est quaesitum aequabile; neque enim aliter esset ius. Id si ab uno iusto et bono viro consequerentur, erant eo contenti; cum id minus contingeret, leges sunt inventae, quae cum omnibus semper una atque eadem voce loquerentur.

121 — CICERO, De Offic. I, 34, 124; ed. C. Atzert, 56-57.

Est igitur proprium munus magistratus intellegere se gerere per-

2 tenerentur Z tenerent X 7 voluit locum 9 pers^epetλ^e 10
uel graecis|uel 14 cf. Herod. I, 96 Polyb. 6, 6, 12 16 in otio Zp⁵
inicio c (cf. Gell. 19, 10, 12) inops vulgo inopia Go.² p. 54. atqui in eo ipso vis
est quaestionis, quod inter leges et iudicia i.e. in otio premuntur 18 iniuriam p
tenuiores c⁵ -is Zp 19 constituta c infimis cp⁵ infirmos
BV infirmis P retinebat c pertineba(n)t Zp(P¹) 20 quae et regum p

sonam civitatis debereque eius dignitatem et decus sustinere, servare leges, iura describere, ea fidei suae commissa meminisse.

122 — CICERO, De Offic. II, 17, 60; ed. C. Atzert, 98-99; v. L. 109; F. 10.

Theatra, porticus, nova templa verecundius reprehendo propter s Pompeium, sed doctissimi non probant, ut et hic ipse Panaetius, quem multum in his libris secutus sum non interpretatus, et Phalereus Demetrius, qui Periclem, principem Graeciae, vituperat, quod tantam pecuniam in praeclara illa propylaea coniecerit.

2 servareque c des- ω cf. Quinct. 45 de leg. I 17. Thesaur. s.v. descr-
p. 663 describere Bai. cf. 7, 21; 16, 51; II, 4, 15 et ea p⁵ 5 rependo L
an [propter Pompeium]? Interpolationem redolent haec verba cf. 16, 57
7 in om. X cf. 15, 53 secuti sumus c interpretati c 8 Periclem X

CAPUT IX

TEXTUS DIVERSI

123 — DIOGENES LAERTIUS, II, 85; ed. G. Cobet, 53; v. L. 66; F. 51.

Κατὰ δὲ Σωτίωνα ἐν δευτέρῳ καὶ Παναίτιον ἔστιν αὐτῶ (sc. Ἀριστίππῳ) συγγράμματα τάδε· περὶ παιδείας, περὶ ἀρετῆς, Προτρεπτικός, Ἀρτάβαζος, Ναυαγοί, Φυγάδες, Διατριβῶν ἕξ, Χρειῶν τρία, πρὸς Λαΐδα, πρὸς Πῶρον, πρὸς Σωκράτην, περὶ τύχης.

124 — DIOGENES LAERTIUS, VII, 163; ed. G. Cobet, 194; v. L. 65; F. 52.

Παναίτιος δὲ καὶ Σωσικράτης μόνος αὐτοῦ (sc. Ἀρίστωνος) τὰς ἐπιστολάς φασι, τὰ δ' ἄλλα τοῦ περιπατητικοῦ Ἀρίστωνος.

125 — PLUTARCHUS, Cimon, 4, 10; 481B-C; ed. Cl. Lindskog-K. Ziegler, I, 1, 369; v. L. 63; F. 46.

Δῆλος δ' ἔστι καὶ πρὸς Ἰσοδίκην, τὴν Εὐρυπτολέμου μὲν θυγατέρα τοῦ Μεγακλέους, κατὰ νόμους δ' αὐτῶ συμβιώσασαν, ὁ Κίμων ἐμπαθέστερον διατεθεὶς καὶ δυσφορήσας ἀποθανούσης, εἴ τι δεῖ τεκμαίρεσθαι ταῖς γεγραμμέναις ἐπὶ παρηγορία τοῦ πένθους ἐλεγείαις πρὸς αὐτόν, ὧν Παναίτιος ὁ φιλόσοφος οἶεται ποιητὴν γεγονέναι τὸν φυσικὸν Ἀρχέλαον (P.L.G. II, 259 B⁴), οὐκ ἀπὸ τρόπου τοῖς χρόνοις εἰκάζων.

126 — DIOGENES LAERTIUS, II, 64; ed. G. Cobet, 48; v. L. 63, F. 49.

Πάντων μέντοι τῶν Σωκρατικῶν διαλόγων Παναίτιος ἀληθεῖς εἶναι δοκεῖ τοὺς Πλάτωνος, Ξενοφῶντος, Ἀντισθένης, Αἰσχίνου· διστάζει δὲ περὶ τῶν Φαίδωνος καὶ Εὐκλείδου, τοὺς δὲ ἄλλους ἀναίρει πάντας.

127 — ASCLEPIUS, In Metaph. Aristot. 991.b.3; ed. M. Hayduck, 90.

Παναίτιος γὰρ τις ἐτόλμησε νοθεῦσαι τὸν διάλογον (sc. τὸν Φαίδωνα). ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγεν εἶναι θνητὴν τὴν ψυχὴν, ἐβούλετο συγκατασπάσαι καὶ τὸν Πλάτωνα· ἐπεὶ οὖν ἐν τῷ Φαίδωνι σαφῶς ἀπαθανατίζει τὴν λογικὴν ψυχὴν, τούτου χάριν ἐνόθευσε τὸν διάλογον.

15 [S(UA =) Y] τι SA: τε U 27 ἔλεγεν Brandis: ἔλεγον libri

128 — ANTHOLOGIA PALATINA, IX, 358; ed. H. Beckby, III, 218; F. nota ad Fragn. 49.

Εἷ με Πλάτων οὐ γράψε, δῶα ἐγένοντο Πλάτωνες·

Σωκρατικῶν ὁράων ἄνθεα πάντα φέρω.

ἀλλὰ νόθον με τέλεσσε Παναίτιος· ὅς β' ἐτέλεσσε

καὶ ψυχὴν θνητὴν, κάμῃ νόθον τελέσαι.

129 — ELIAS, In categ. Aristot. Prooem. 233r; ed. A. Busse, 133.

Συριανὸς μὲν γὰρ ὁ φιλόσοφος ἐπέγραψε τῷ Φαίδωνι νοθευομένῳ ὑπὸ τινος Παναίτιου· εἷ με Πλάτων κτλ.

130 — DIOGENES LAERTIUS, III, 37; ed. G. Cobet, 77; v. L. 66; F. 50.

Εὐφορίων δὲ καὶ Παναίτιος εἰρήκασι πολλάκις ἐστραμμένην εὐρῆσθαι τὴν ἀρχὴν τῆς Πολιτείας (sc. τοῦ Πλάτωνος).

131 — PLUTARCHUS, Aristid. 1, 6; 319 A-B; ed. Cl. Lindskog-K. Ziegler, I, 1, 272; v. L. 62; F. 44.

Παναίτιος μέντοι περὶ τοῦ τρίποδος ἀποφαίνει τὸν Δημήτριον ὁμοθυμία διεψευσμένον· ἀπὸ γὰρ τῶν Μηδικῶν εἰς τὴν τελευταίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου δύο μόνους Ἀριστείδας χορηγοὺς ἀναγράφεσθαι νικῶντας, ὧν οὐδέτερον εἶναι τῷ Λυσιμάχου τὸν αὐτόν, ἀλλὰ τὸν μὲν Ξενοφίλου πατρός τὸν δὲ χρόνῳ πολλῷ νεώτερον, ὡς ἐλέγχει τὰ γράμματα τῆς μετ' Εὐκλείδην. ὄντα γραμματικῆς καὶ προσγεγραμμένος ὁ Ἀρχέστρατος, ὃν ἐν τοῖς Μηδικοῖς οὐδεὶς ἐν δὲ τοῖς Πελοποννησιακοῖς συχνοὶ χορῶν διδάσκαλον ἀναγράφουσι. τὰ μὲν οὖν τοῦ Παναίτιου βέλτιον ἐπισκεπτέον ὅπως ἔχει.

132 — PLUTARCHUS, Aristid. 27, 3-4; 335C-D; ed. C. Lindskog-K. Ziegler, I, 1, 312; v. L. 65; F. 47.

Δημήτριος δ' ὁ Φαληρεὺς (F.H.G. II, 367) καὶ Ἰερώνυμος ὁ Ῥόδιος καὶ Ἀριστόξενος ὁ μουσικὸς (F.G.H. II, 281) καὶ Ἀριστοτέλης (fr. 84) — εἰ δὴ τὸ γε περὶ εὐγενείας βιβλίον ἐν τοῖς γνησίοις Ἀριστοτέλους θετέον — ἱστοροῦσι Μυρτῶ θυγατρίδην Ἀριστείδου Σωκράτει τῷ σοφῷ

3 A: ἐπὶ τῷ Φαίδωνι, τῷ διαλόγῳ Πλάτωνος, νοθευομένῳ c: ὑπὸ Παναίτιου τοῦ Ῥοδίου. Pl. Ia 43, 4 f. 11^v; Marc. XI 1 n. 21; Par. 1808; Vind. th. 203; Eliae Categ. prooem. (= Fragn. 129); Matr. 24. Tit.: Syriano philos. trib. El. om. Pl. μὲν Πλάτων ἐπέγραψε [ἐπ-] δύο codd. El. Πλάτωνες El. -νος P -νε Pl. Marc. 5 Παραίτιος P β' ἐτάλασσε Pl. Marc. 6 τελέσει et τέλεσε codd. El. 8 ἐπέγραψαι H Φαίδωνι corr. Brandis ex Asclep. in Metaph. p. 90, 23 (Hayduck) cf. Zeller IIa 441: φαίδων libri νοθευσαμένα KP 9 εἰ κτλ.] cf. Anthol. Pal. IX, 358 (= Fragn. 128) 17 [S(UA =) Y] μηδικῶν S: περσιῶν Y τελευταίαν Y: ἀρχὴν S 18 χορηγοὺς om. S 19 τῷ Λυσιμάχου τὸν αὐτόν om. S 23 τὰ S: τὸ Y 29 [S(UA =) Y] γε om. Y

συνουκῆσαι, γυναῖκα μὲν ἑτέραν ἔχοντι, ταύτην δ' ἀναλαμβάντι χηρέουσαν διὰ πενίαν καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐνδεομένην. πρὸς μὲν οὖν τούτους ἱκανῶς ὁ Παναίτιος ἐν τοῖς περὶ Σωκράτους ἀντίρηκεν·

133 — ATHENAEUS, *Dipnosoph.* XIII, 2; 555d-556b; ed. G. Kaibel, III, 225-226; v. L. 65; F. 47a.

Ἐκ τούτων οὖν τις ὀρμώμενος μέμφαιτ' ἂν τοὺς περιτιθέντας Σωκράτει δύο γαμετάς γυναῖκας, Ξανθίππην καὶ τὴν Ἀριστείδου Μυρτώ, οὐ τοῦ δικαίου καλουμένου (οἱ χρόνοι γὰρ οὐ συγχωροῦσιν) ἀλλὰ τοῦ τρίτου ἀπ' ἐκείνου. (556) εἰσὶ δὲ Καλλισθένης, Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, Σάτυρος ὁ περιπατητικός, Ἀριστόξενος, οἷς τὸ ἐνδόσιμον Ἀριστοτέλης ἔδωκεν ἱστορῶν τοῦτο ἐν τῷ περὶ Εὐγενείας (Fr. 75 R.)· εἰ μὴ ἄρα συγκεχωρημένον κατὰ ψήφισμα τοῦτο ἐγένετο τότε διὰ σπάνιν ἀνθρώπων, ὥστ' ἐξεῖναι καὶ δύο ἔχειν γυναῖκας τὸν βουλόμενον, ὅθεν καὶ τοὺς τῆς κωμῳδίας ποιητὰς ἀποσιωπῆσαι τοῦτο, πολλάκις τοῦ Σωκράτους μνημονεύοντας. παρέθετο δὲ περὶ τῶν γυναικῶν ψήφισμα Ἰερώνυμος ὁ Ῥόδιος (Fr. 26 Hi), ὅπερ σοι διαπέμψομαι εὐπορήσας τοῦ βιβλίου. ἀντίπε δὲ τοῖς λέγουσι περὶ τῶν Σωκράτους γυναικῶν Παναίτιος ὁ Ῥόδιος.

134 — SCHOLIA IN ARISTOPHANIS RANAS 1491; ed. F. Dübner, 20 313; v. L. 66; F. 48.

Χάριεν οὖν: "Ὅτι νῦν τὴν πρὸς Σωκράτην ἑταιρίαν δηλοῖ. Παναίτιος δὲ ἔλα ταῦτα περὶ ἑτέρου Σωκράτους φησὶ λέγεσθαι, τῶν περὶ σκηναῶν φλυάρων, ὡς Εὐριπίδης.

135 — ANONYMUS, *Isagoge 6 Comment.* in *Aratum Reliq.* ed. E. Maass, 97; v. L. 73; F. 33.

Τινὲς δέ, ὧν ἐστὶ Παναίτιος ὁ Στωϊκὸς καὶ Εὐδωρος ὁ Ἀκαδημαϊκός, οἰκεῖσθαι φασὶ τὴν διακεκαυμένην τῆς κράσεως τοῦ ἀέρος γινομένης ἐκ τε τοῦ σφοδροτέρους εἶναι ἐκεῖσε τοὺς ἐτησίαις καὶ ἐκ τοῦ τὴν ἀναπνοὴν τῆς ἐκεῖ μεγάλης θαλάσσης μιγνύναι τὴν ἀναθυμίασιν τῆς ψυχρότητος πρὸς τὴν τῆς θερμότητος καῦσιν.

136a — LYDUS, *De mens.* IV, 115; ed. R. Wuensch, 153.

Θαλάσσαν δὲ ἦν Παναίτιος μεταξὺ Λιπάρας καὶ τῆς Ἰταλίας ἱστορεῖ, ...

6 eadem fere de eadem re auctorum tabula a Panaetio fortasse composita apud Plut. *Aristid.* 27 (= *Fragm.* 132) 15 <τὸ> περὶ Mein. 21 τὴν om. © Ald. 29 τῆς prius Lynden; Maass: τοῖς V 30 scripsit Maass; κρᾶσιν V

136b — PORPHYRIUS, *In Ptol. Harm. Comm.* III; ed. I. Düring, 65-66; (Wallis, 244-245).

Εἴρηται δὲ καὶ Παναίτιω τῷ νεωτέρῳ ἐν τῷ *Περὶ τῶν κατὰ γεωμετρίαν καὶ μουσικῆν λόγων καὶ διαστημάτων συντόμως περὶ τούτων μετ' εὐλόγου ἀπολογίας τῆς ὑπὲρ τῶν πρεσβυτέρων καὶ διδασκαλίας τῆς κατὰ τοὺς ἀριθμοὺς χρήσεως. γράφει γὰρ ὧδε.*

"Καὶ κατὰ μουσικῆν δὲ τὸ λεγόμενον ἡμιτόνιον κατάχρησις ἐστὶ ὀνόματος. ὁ γὰρ οἰόμενος τὸ μεταξὺ διάστημα ὀξείος καὶ βαρέος διχοτομεῖσθαι μέσῳ τινι φθόγγῳ ὁμοίος ἐστὶ τῷ τὸ μεταξὺ λευκοῦ καὶ μέλανος ἢ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ διχοτομεῖσθαι λέγοντι. οὐ γὰρ παρὰ τὰ μεγέθη τῶν φθόγγων ἢ περὶ τὰ σύμφωνα πραγματεῖα, ἀλλὰ περὶ τὰς ποιότητας. οἱ δ' ἀπὸ τῶν μαθημάτων ἐπειδὴν λέγουσι τὸ διὰ πασῶν ἐν διπλασίονι λόγῳ, οὐ τοῦτο λέγουσιν, ὅτι τὸ μέγεθος τοῦ φθόγγου τῆς νήτης διπλαῖον ἐστὶ τοῦ μεγέθους τῆς ὑπάτης ἢ ἀνάπαλιν. τεκμήριον δέ, ἐάν τε γὰρ σφόδρα πλήττωσι τὰς χορδὰς, ἐάν τε τὴν μὲν μᾶλλον, τὴν δ' ἥττον — τὸ μὲν διάστημα ταυτόν — ἢ δὲ μᾶλλον πληττομένη χορδὴ μείζονα ἀποτελεῖ ἤχον, ὥστ' εἴκειν οὐκ ἐν μεγέθει τὸ διάστημα λέγεσθαι. Πῶς οὖν εἴπερ ἐν ποιότησιν ἐστὶ, τὸ μὲν διὰ πασῶν ἐν διπλασίονι λόγῳ λέγεται, τὸ δὲ διὰ τεσσάρων ἐν ἐπιτρίτῳ καὶ τὸ διὰ πέντε ἐν ἡμιολίῳ καὶ τὸ διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε ἐν τριπλασίῳ, τὸ δὲ δις διὰ πασῶν ἐν τετραπλασίονι; ὅτι οὔτε τῆς ὕψους ἰσχυούσης κρίνειν τὰ σύμμετρα τῶν μεγεθῶν ἀλλ' εὐρημένου μέτρου, ᾧ καταμετρούμενα τὰ σύμμετρα κρίνεσθαι πέφυκεν, οὔτε τῆς ἀφῆς ἰσχυούσης κρίνειν τὴν κατὰ τὰ βάρη σύγκρισιν, ἀλλ' εὐρημένου ζυγοῦ, ᾧ κρίνεται τὰ βάρη. ἄτοπον δὲ δοκεῖ τὴν ἀκοὴν πολὺ ἀσθενεστέραν ὑπάρχουσαν τῆς ὕψους χωρὶς μέτρου τινος καὶ κανόνος κρίνειν τὰ σύμφωνα τῶν διαστημάτων. Οἱ γὰρ αὖ τῇ αἰσθήσει προσέχοντες ὡς ἐκ γειτόνων φωνῆν ἀκούοντες, ὅμοιοι φαίνονται τοῖς χωρὶς μέτρου διὰ τῆς ὕψους περὶ τῆς κατὰ τὰ μεγέθη συμμετρίας ἀποφαινομένοις, οἱ πολὺ ἀφαιμαρτάνουσι τῆς ἀληθείας".

136c — PORPHYRIUS, *In Ptol. Harm. Comm.* IV; ed. I. Düring, 30 88; (Wallis, 264-265).

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι καὶ ποιότητες ὧσιν αἱ διαφοραὶ τῶν ψόφων αἰ κατ' ὀξύτητα καὶ βαρύτητα, οὐδὲν κωλύει ὡς περὶ ποσὸν ποιεῖσθαι τὸν λόγον τῶν φθόγγων ὡς τῇ ποσότητι τοῦ ὑποκειμένου ἐπιγίνεσθαι ταύτας τὰς διαφοράς, ἢ ὡσπερ ὁ Παναίτιος ἔφασκε, „μέτρα τινὰ τοὺς παλαιούς κατ' ἀναλογίαν τοῖς φθόγγοις παραβάλλειν ἀπὸ τῶν ἀριθμῶν, οἷς χρωμένους ἡμᾶς τὸ παχὺ καὶ ἀβέβαιον τῆς ἀκοῆς ἐκκλίνειν".

13 νήτης Wallis φωνῆς codd. 17 ante πῶς add. ἀπορία T 20 τριπλασίονι Mg ante ὅτι add. λύσις T 23 βάρη]βαρὺ T 26 Plat. Respubl. VII, 531a αὐτῇ Mg 28 οἱ πολλοὶ Mp 35 Similiter Aristox. *Harm.* p. 32, 20

136d — PORPHYRIUS, In Ptol. Harm. Comm. V; ed. I. Düring, 92 (Wallis, 267).

Διὰ δὴ τῶν εἰρημένων τὰ διαστήματα, οὐ τὰς ὑπεροχάς, ἀλλὰ τοὺς λόγους συνήθως φησὶν (sc. ὁ παρὰ τῷ θειοτάτῳ Πλάτωνι Τίμαιος) ὡς καὶ Δημητρίῳ καὶ Παναιτίῳ δοκεῖ τοῖς μαθηματικοῖς. ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰπεῖν ἡμιολίων δὲ λόγων ἡμιολίων εἶπε διαστάσεων. καὶ τῶν κανονικῶν δὲ καὶ τῶν Πυθαγορείων οἱ πλείους τὰ διαστήματα ἀντὶ τῶν λόγων λέγουσιν. βεβαιοῖ δὲ καὶ τὸ προκείμενον καὶ Παναίτιος ἀποδείξας, ὅτι καὶ αὐτὸς Ἐρατοσθένης κατεχρήσατο πῶς τῷ διαστήματι ἀντὶ τοῦ λόγου.

136e — PORPHYRIUS, In Ptol. Harm. Comm. V; ed. I. Düring, 94 (Wallis, 270).

Ὅταν οὖν τις βούληται καὶ τὴν ὑπεροχὴν διάστημα καλεῖν, ὡς εἶναι τὸ διάστημα κοινὸν ὄνομα καὶ τῆς κατὰ τὸ ποσὸν ὑπεροχῆς, οὐδεὶς φθόνος. τὸ δὲ ὑπολαμβάνειν, ὅτι ἰδίως ἐπὶ μὲν τῆς ὑπεροχῆς διάστημα λέγεται, οὐκέτι δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ λόγου καλεῖται τὸ διάστημα, πῶς οὐκ ἄτοπον εἶναι δόξειε διὰ τὰ προειρημένα Δημητρίῳ τε καὶ Παναιτίῳ, Ἀρχύτῃ τε καὶ Διονυσίῳ καὶ αὐτῷ τῷ Στοιχειωτῇ καὶ ἄλλοις πολλοῖς κανονικοῖς, καταχρησαμένοις τῷ διαστήματι ἀντὶ τοῦ λόγου;

4 Πλάτωνι] Plat. Tim. 36 a-b

CAPUT X

DE PANAETII DISCIPULIS

137 — CICERO, Lucullus, 44, 135; ed. O. Plasberg, 96; v. L. 117; F. 15.

Legimus omnes Crantoris veteris Academici de luctu; est enim non magnus verum aureolus et ut Tuberoni Panaetius praecipit ad verbum ediscendus libellus.

138 = 113 — CICERO, De Finib. B. et M. IV, 9, 23; ed. Th. Schiche, 130; v. L. 115; F. 13.

Panaetius, cum ad Q. Tuberonem de dolore patiendo scriberet . . .

139 = 47 — CICERO, Tuscul. Disp. IV, 2, 4; ed. M. Pohlenz, 363; v. L. 63; F. 45.

Mihi quidem etiam Appii Caeci carmen, quod valde Panaetius laudat epistola quadam, quae est ad Q. Tuberonem, Pythagoreum videtur.

140 — CICERO, Brut. 26, 101; ed. P. Reis, 31; v. L. 50.

Alter autem C. Fannius M. filius, C. Laeli gener, et moribus et ipso genere dicendi durior. is soceri instituto quem, quia cooptatus in augurum collegium non erat, non admodum diligebat, praesertim cum ille Q. Scaevolam sibi minorem natu generum praetulisset — cui tamen Laelius se excusans non genero minori dixit se illud sed maiori filiae detulisse — is tamen instituto Laeli Panaetium audiverat.

141 — CICERO, De Finib. B. et M. II, 8, 24; ed. Th. Schiche, 43.

Nec ille, qui Diogenem Stoicum adolescens, post autem Panaetium audierat, Laelius, eo dictus est sapiens, quod non intellexeret quid suavissimum esset — nec enim sequitur, ut, cui cor sapiat, ei non sapiat palatus —, sed quia parvi id duceret.

12 appii+ 13 tuberonem K¹ (etiam +), reliqua in mg. add. K^o ad Q. V^{rec} 5 atque X pythagoreorum X corr. V²? 16 M.f.C. Laeli gener] erravit Cic.; hic (Plut. Ti. Gracch. 4, 2) erat C. Strabonis f. (cf. ad 26, 99) 17 durior, is πγ durioris L; is . . . praetulisset Quint. 7, 9, 12

142 = 113 — CICERO, De Finib. B. et M. IV, 9, 23; ed. Th. Schiche, 130; v. L. 115; L. 13.

Itaque homo in primis ingenuus et gravis, dignus illa familiaritate Scipionis et Laelii, Panaetius. . . .

5 143 = 18 — POMPONIUS PORPHYRIO, Comm. in Horat. I Carm. 29, 13-14; ed. A. Holder, 39.

Pan(a)etius Stoicus philosophus fuit praeceptor Scipionis Africani et Laelii genere Rhodius.

144 = 155 — CICERO, De Orat. I, 11, 45; ed. G. Friedrich, 12.
10 Vigebatque auditor Panaetii illius tui (sc. Scaevola e) Mnesarchus. . . .

145 — CICERO, De Orat. I, 17, 75; ed. G. Friedrich, 18; v. L. 51.
Quae, quom ego praetor (sc. Scaevola) Rhodum venissem et cum summo illo doctore istius disciplinae (sc. oratori propriae)
15 Apollonio ea, quae a Panaetio acceperam, contulissem, inrisit ille quidem, ut solebat, philosophiam atque contempsit multaue non tam graviter dixit quam facete.

146 — CICERO, Brut. 30, 113-114; ed. P. Reis, 35; v. L. 52.
Multaque opera multaue industria Rutilius fuit; quae erat
20 propterea gratior, quod idem magnum munus de iure respondendi sustinebat. (114) sunt eius orationes ieiunae; multa praeclara de iure; doctus vir et Graecis litteris eruditus, Panaeti auditor, prope perfectus in Stoicis;

147 = 35 — CICERO, De Offic. III, 2, 10; ed. C. Atzert, 114;
25 v. L. 52; F. 2.

Accedit eodem testis locuples Posidonius, qui etiam scribit in quadam epistola, P. Rutilium Rufum dicere solere, qui Panaetium audierat. . . .

148 — SUIDAS, Lexicon A 3407; ed. Ada Adler, I, 305; v. L. 7.
30 Ἀπολλόδωρος, Ἀσκληπιάδου, γραμματικός, εἷς τῶν Παναητίου τοῦ Ῥοδίου φιλοσόφου καὶ Ἀριστάρχου τοῦ γραμματικοῦ μαθητῶν, Ἀθηναῖος τὸ γένος· ἤρξε δὲ πρῶτος τῶν καλουμένων τραγιάμβων.

7 panaetii W: f 8 rhodius 21 praeclare Ern. et praeclara Or. 22 eruditi L, corr. vulg. 26 eodem ω eo Non. 27 Rufum om. c solere Zc solitum p 30 Cfr. Hesychius, Onomatol. LXXII 31 A(GITFSM) μαθητῶν M μαθητῆς rell.

149 = 1 — STOICORUM INDEX HERCULANENSIS, col. LXIX; ed. A. Traversa, 90.

Ὁ [δ]ὲ Πα[να]ίτιος καὶ τὸν γραμμ[ατικὸν] [Ἀ]πολλόδωρον ἀπ. . . .

150 — STRABO, Geograph. XIV, 1, 48; C 650; ed. A. Meineke, 5 III, 908; v. L. 9-10.

Ἄνδρες δὲ γεγόνασιν ἔνδοξοι Νυσαεῖς Ἀπολλώνιος τε ὁ στωικὸς φιλόσοφος τῶν Παναητίου γνωρίμων ἄριστος.

151 — STOICORUM INDEX HERCULANENSIS, col. LIII; ed. A. Traversa, 75.

Δάρδαρος Ἀνδρομάχο[υ] Ἀθη[ν]αῖος, καὶ οὗτος τὴν Πα[να]ι[τίου] σχολ[ὴν] διαδεξά[μεν]ος.

152 — STOICORUM INDEX HERCULANENSIS, col. LI; ed. A. Traversa 69.

Παναητίος Νικαγόρου Ῥόδιος· Μνήσαρχος Ὀνησίμου Ἀθηναῖος·
15 Δάρδαρος [ν]ος] Ἀνδρομάχου Ἀθηναῖος.

153 — DIOGENES LAERTIUS, V, 84; ed. G. Cobet, 130; v. L. 57.

Γεγόνασι δὲ Δημήτριοι ἀξιόλογοι εἴκοσι· . . . . τρισκαίδεκατος, Βιθυνὸς Διφίλου τοῦ στωικοῦ υἱός, μαθητῆς δὲ Παναητίου τοῦ Ῥοδίου.

154 — CICERO, De Offic. III, 15, 63; ed. C. Atzert, 135; v. L. 57; F. IX.

Hecatonem quidem Rhodium, discipulum Panaetii, video in iis libris, quos de officio scripsit Q. Tuberoni, dicere, sapientis esse nihil contra mores, leges, instituta facientem habere rationem
25 rei familiaris.

155 — CICERO, De Orat. I, 11, 45; ed. G. Friedrich, 11-12; v. L. 56.

Audivi (sc. Crassus) enim summos homines, cum quaestor ex Macedonia venissem Athenas florente Academia, ut temporibus
30 illis ferebatur, quom eam Charmadas et Clitomachus et Aeschines optinebant. Erat etiam Metrodorus, qui cum illis una ipsum illum

11-12 von Arnim dubitans proposuit: καὶ οὗτος ἐν Ἀθη[ν]αῖς τὴν σχολ[ὴν] διατη[ρ]έμενος. Ἀντιπάρου magis quam Πα[να]ι[τίου] requiri dicit B, atque μεταθ[ε]μενος potius quam διαδεξά[μεν]ος cum Papyro congruere, unde exempli gratia supplevit καὶ οὗτος μετὰ Πα[να]ι[τίου] σχολ[ά]σας . . . μεν[ί]ω. 24 de officiis p cf. 2, 7 25 leges mores cp S cf. 17, 69

Carneadem diligentius audierat, hominem omnium in dicendo, ut ferebant, acerrimum et copiosissimum; vigeabatque auditor Panaetii illius tui (sc. Scaevolae) M n e s a r c h u s et Peripatetici Critolai Diodorus.

5 156 = 152 — STOICORUM INDEX HERCULANENSIS, col. LI; ed. A. Traversa, 69.

Παναίτιος Νικαγόρου Ρόδιος· Μ ν ή σ α ρ χ ο ς Ὀνησίμου Ἀθηναῖος.

157 — DIOGENES LAERTIUS, III, 109; ed. G. Cobet, 92; v. L. 57.

10 Γέγονε δὲ καὶ ἄλλος Πλάτων φιλόσοφος Ῥόδιος, μαθητὴς Παναϊτίου, καθὰ φησὶ Σέλευκος ὁ γραμματικὸς ἐν πρώτῳ περὶ φιλοσοφίας.

158 — SUIDAS, Lexicon II 2107; ed. Ada Adler, IV, 179; v. L. 7.

15 Ποσειδώνιος, Ἀπαμεύς ἐκ Συρίας ἢ Ῥόδιος, φιλόσοφος Στωϊκός· ἐπεκλήθη Ἀθλητής· σχολὴν δ' ἔσχεν ἐν Ῥόδῳ, διάδοχος γεγονώς καὶ μαθητὴς Παναϊτίου. ἦλθε δὲ καὶ εἰς Ῥώμην ἐπὶ Μάρκου Μαρκέλλου. ἔγραψε πολλά.

159 = 71 — CICERO, De Divinat. I, 3, 6; ed. O. Plasberg-W. Ax, 4b; v. L. 70; F. 18.

Sed a Stoicis vel princeps eius disciplinae, P o s i d o n i doctor, discipulus Antipatri degeneravit Panaetius.

20 160 = 35 — CICERO, De Offic. III, 2, 8; ed. C. Atzert, 114; v. L. 80-81; F. 2.

Quod eo magis miror, quia scriptum a discipulo eius P o s i d o n i o est, triginta annis vixisse Panaetium posteaquam illos libros (sc. περὶ τοῦ καθήκοντος) edidisset.

25 161 — STOICORUM INDEX HERCULANENSIS, col. XVII; ed. A. Traversa, 29.

Καὶ μάλιστα[α] δ' ἔοικεν ἐπιδραμεῖν τ[οῦ]ς ἄ[νωθεν] ὑπὸ Στράτο κ λέ ο υ ς τοῦ Ῥοδίου διακη[κο]τός δὲ Παναϊτί[ο]υ γ[ε]γραμμένους.

30 162 — CICERO, De Orat. III, 21, 78; ed. G. Friedrich, 182; v. L. 53.

Quid est, quod aut Sex. Pompeius aut duo Balbi aut meus amicus, qui cum Panaetio vixit, M. V i g e l l i u s de virtute hominum Stoici possint dicere, qua in disputatione ego his debeam aut vestrum quisquam concedere?

12 Cfr Hesychius, Onomatol. DCLXII 13 A (GFVM) Στωϊκός[ος] add. GM

14 Μάρκου] Μαρτίου coniectura vetus 18 princeps Mar. -ipes A^o V¹ B^o P

-pe A^c -pibus B^c: a pr- V² Neue II³ p. 67 23 annos cp libros sscr. B²

27 δ' ἔοικεν] Croenert; δ[ιαρκ]ής C

163 = 74 — CICERO, De Divinat. II, 42, 88; ed. O. Plasberg-W. Ax, 101b; v. L. 70; F. 22.

S c y l a x Halicarnassius familiaris Panaetii excellens in astrologia idemque in regenda sua civitate princeps.

164 — STOICORUM INDEX HERCULANENSIS, col. LXXIII-5 LXXVII; ed. A. Traversa, 93-99.

(LXXIII) Ἀσκληπιόδοτος Ἀσκληπιόδοτου Νικαιεύς ὃς καὶ αὐτὸς εἶς Ῥ[ώμην] ἦλ[θεν] * * *

(LXXIV) Μάρκιος καὶ Νύσιος Σαυνίται· Νύσιος δὲ καὶ τὸ τῶν σπουδαιοπαρώδων γένος πρῶτος ἐ[πε]νόησεν. Παράμο[νος] Ταρσεύς· 10 Π[ε]ρ[σ]ῶν [. .] ευσ[- - -] ν[- - -] τι * * *

(LXXV) ος, Σώτας Πάφιος, Σῶσος Ἀσκαλωνίτης, ὃς ἐν Τεάνῳ διέτριψεν καὶ μετέλλαξεν· Δημήτριος καὶ [Ν]ικαν[δ]ρος ἐκ Β[ι]θ[υ]- 15 [ν]ίας * * *

(LXXVI) Λύκιον Βιθυνός, Πausanias Ποντικός, Τιμοκλῆς Κνώσιος 15 ἢ Κνίδιος, Δαμοκλῆς Μεσσήνιος, Γόργος Λακεδαιμ[ό]νιος. Ἐγὼ δὲ καὶ Θίβρα[ωνα] οἶδα * * *

(LXXVII) λ . πεν δὲ τὸ τῷ Παναϊτίῳ Παράμμονον προε[ξ]άγειν καὶ τὸ Δίκαιον αὐτοῦ Ταρσεά γεγονέναι [μα]θη[τὴν], Ζ[ήνων]ος δὲ * * *

3 *cylax V schilax B alicarnassius B halicarnassius A V a*strologia [u];V
7 Ἀσκληπιόδοτου Croenert 480 8 sic legit et supplevit Croenert 480;
[τὸς Π]ο[σειδωνίου] διήκουσεν C. 9 Μάρ[κιος], Νύσι[ος], Σαυν[ί]ται ac
τ[ὸ τ]ῶν C, quae omnia Croenert confirmat et ipse Traversa vidit; 10
σπουδαιο[τ]ά - - - των C; σπουδαιο [χ]α[ριέν]των exempli gratia supplevit B,
qui censet Nysium aliquod litterarum genus hodie ignotum invenisse; σπου-
δαιοπαρώδων Croenert Kol. 106, 506 legit πρῶτος Croenert l.c. [Ταρσ]
ex columna LXXVII supplevit C 11 [ὑπα]τε[ύ]σ[ας] ἐ[ν] ἡ[ρ] καὶ τι[μη]τικ[ός]
proposuit C 13 διέτριψεν, quod Croenert Mem. 279 refert, iam vidimus,
si recte complevit C, in columna LXXIII (initium). Vide Fragm. 1 15
recte Κνώσιος simplici sibila, cf. Croenert Mem. 94 16 edidit Croenert
480; Γ[ό]ργος Λακεδαιμ[ό]νιος. Ἐγὼ δὲ καὶ ἐ[τέ]ρο[υ]ς C 18 Columnnam
hanc post C legit et complevit Croenert 478, 4 [πα]ρέλ[ι]πεν B, quem
Croenert est secutus 19 Δίκαιον Croenert; δίκαιον C. Δίκαιον αὐτοῦ Ταρσεά
pro Δ.Τ.α. scriptum esse potest ad hiatum vitandum [μα]θη[τὴν] B,
quem Croenert est secutus.]θη[C [Ζ]ήνων[ος] coniecit Traversa
]ηνω[C

APPENDIX

165 — RUFINUS, Comm. in Metra Terent.; ed. H. Keil, Gramm. Latini VI, 562.

Videre non vult Caelium Panaetius.

3 caelium R caelium A celium B coelum *Asc. Ald. ut putat Keil caelum Ven. panaetius A R penetius B Asc. Panetius Ald. paneus Ven.*

INDEX FRAGMENTORUM

AMBROSIUS	De Offic. Ministr. I, 23-24	Fragm. 44
ANONYMUS	Isagoge 6	Fragm. 135
ANTHOLOGIA		
PALATINA	IX, 358	Fragm. 128
SCHOLIA IN ARISTO-		
PHANIS RANAS	1491	Fragm. 134
ARNOBIUS	Adv. Nation. II, 9	Fragm. 67
ASCLEPIUS	In Metaph. Aristot. 991.b.3	Fragm. 127; 84 = 127
ATHENAEUS	Dipnosoph. V, 2; 186A	Fragm. 29
	XIII, 2; 555D-556B	Fragm. 133
	XIV, 35; 634 C-D	Fragm. 93
CICERO	Pro Murena 31, 66	Fragm. 60; 8 = 60
	Brutus 26, 101	Fragm. 140
	30, 114	Fragm. 146
	De Orat. I, 11, 45	Fragm. 155;
		144 = 155
	I, 17, 75	Fragm. 145
	III, 21, 78	Fragm. 162
	De Divinat. I, 3, 6	Fragm. 71; 6 = 71
		159 = 71
	I, 7, 12	Fragm. 72
	II, 42, 87-47, 97	Fragm. 74; 90 = 74
		163 = 74
	De Fin. B. et M. I, 2, 6	Fragm. 52
	II, 8, 24	Fragm. 141
	IV, 9, 23	Fragm. 113; 10 = 113
		46 = 113
		138 = 113
		142 = 113
	IV, 28, 79	Fragm. 55
	De Legib. III, 5, 13-6, 14	Fragm. 48; 61 = 48
	Lucullus 2, 5	Fragm. 23
	33, 107	Fragm. 70
	44, 135	Fragm. 137
	De Nat. Deor. II, 46, 118	Fragm. 64
	De Offic. I, 2, 7	Fragm. 39
	I, 3, 9	Fragm. 99
	I, 4, 11-14	Fragm. 98; 80 = 98
	I, 5, 15-17	Fragm. 103
	I, 6, 18-19	Fragm. 104
	I, 7, 20	Fragm. 105
	I, 20, 66-67	Fragm. 106
	I, 27, 93-28, 101	Fragm. 107; 87 = 107
	I, 29, 90	Fragm. 12
	I, 30, 105	Fragm. 81